

NÄRINGSLIVSANALYS - VÄSTMANLAND

Anders Axelsson, WSP | juni 2026

Inledning – Syfte, målgrupp och metod

Syfte:

Denna rapport syftar till att ge Region Västmanland och dess kommuner ett aktuellt och faktabaserat kunskapsunderlag om näringslivets struktur, utveckling och utmaningar. Analysen ska stödja strategiska beslut, prioriteringar och kommunikation kring regional tillväxt och näringslivsutveckling.

Målgrupp:

Rapporten vänder sig till regionala och kommunala beslutsfattare, näringslivsstrateger, politiker och näringslivsaktörer som arbetar med utveckling av Västmanlands näringsliv.

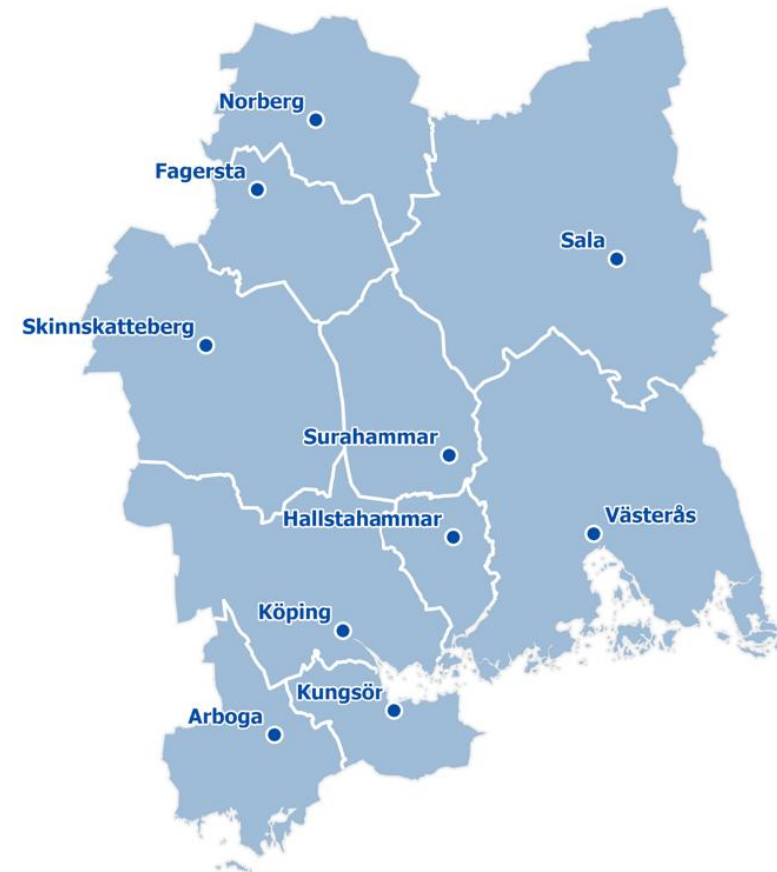
Metod och upplägg:

Analysen bygger på offentlig statistik och jämförelser över tid och mellan län. Rapporten är strukturerad i fem avsnitt som tillsammans ger en helhetsbild av Västmanlands näringsliv:

- Del 1: Befolkning, arbetsmarknad och strukturomvandling
- Del 2: Näringslivets struktur och dynamik
- Del 3: Ekonomisk utveckling och konkurrenskraft
- Del 4: Slutsatser och rekommendationer
- Del 5: Metoder och datakällor

Analysen baseras på senast tillgänglig statistik. Metoden är transparent och bygger på nationella och regionala datakällor, med fokus på att belysa både styrkeområden och utmaningar i länets näringsliv.

Figur 1. Översiktskarta över Västmanlands län och dess kommuner

Källa: Lantmäteriet

1. Befolkning, arbetsmarknad och strukturuomvandling

Här ges en översikt av Västmanlands demografiska och arbetsmarknadsmässiga förutsättningar – befolkningsstruktur, arbetskraft, pendling och de långsiktiga förändringar som påverkar regionens utveckling.

Befolkningsstruktur och -utveckling i Västmanland

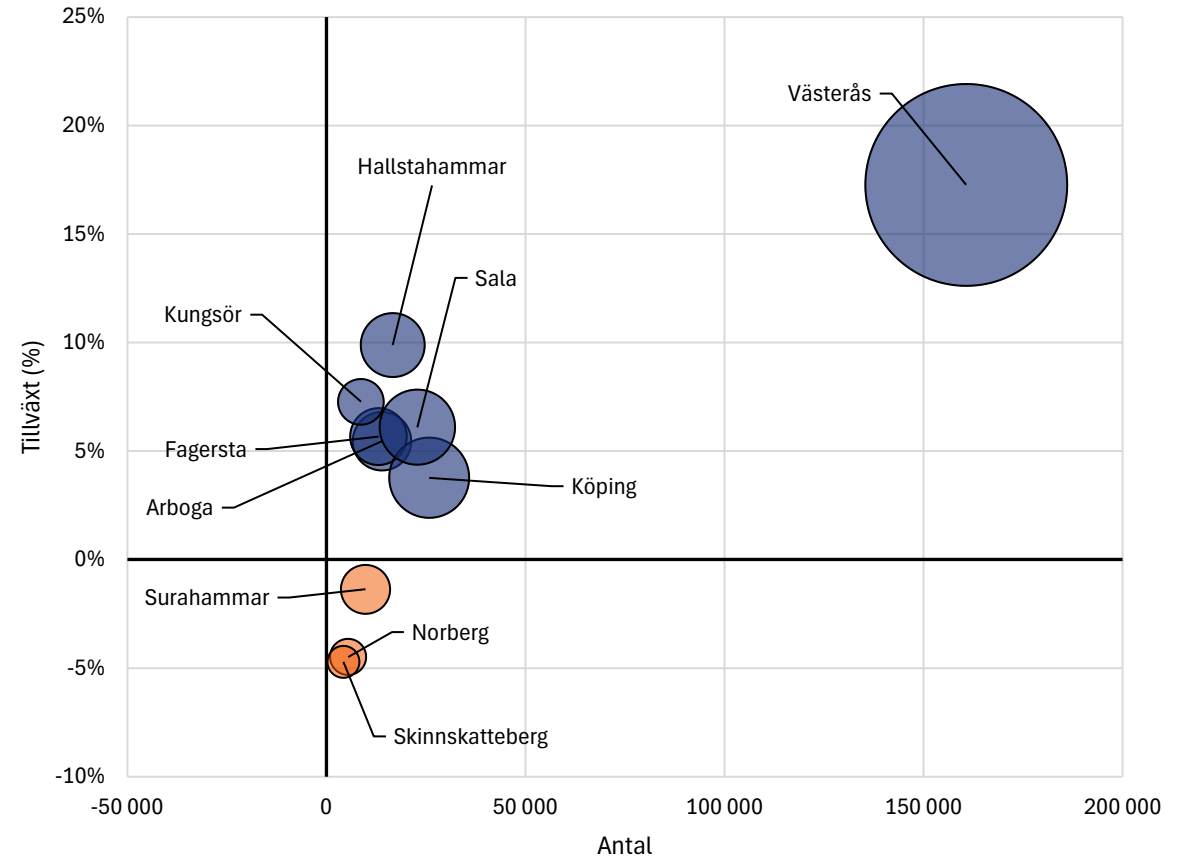
Varför är befolkningsstruktur och -utveckling viktiga i en näringslivsanalys?

Befolkningens storlek, sammansättning och förändring har stor betydelse för länets arbetsmarknad, kompetensförsörjning och efterfrågan på varor och tjänster. En växande och yngre befolkning kan skapa nya möjligheter för tillväxt och innovation, medan en åldrande eller minskande befolkning kan innebära utmaningar för företag, offentlig service och regional utveckling. Genom att analysera befolkningsstrukturen får vi en grundläggande förståelse för de demografiska förutsättningar som formar näringslivets möjligheter och utmaningar i Västmanland.

Västmanlands befolkning har vuxit med omkring 11 procent sedan 2010 och uppgår idag till drygt 281 000 invånare. Tillväxten drivs i hög grad av urbanisering och ett fortsatt starkt befolkningsöverskott i Västerås som fungerar som länets demografiska och ekonomiska nav.

De större tätorterna i Köping, Sala och Hallstahammar bidrar också till ökningen, även om tillväxttakten där är betydligt lägre än i Västerås. I flera mindre kommuner, särskilt Norberg, Skinnskatteberg och Surahammar, har befolkningen däremot minskat eller varit svagt negativ, vilket tydligt illustrerar de demografiska skillnaderna inom länet.

Figur 2. Befolkningsstorlek (2024) och -utveckling (2010 – 2024) efter kommun i Västmanlands län

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Befolkningsstruktur och –utveckling i Västmanland, forts.

Befolkningsstrukturen präglas av en ökande andel äldre. Andelen personer över 65 år är högre än riksgenomsnittet (22 respektive 21 procent), vilket innebär att länet står inför en liknande utveckling som många andra delar av landet: en åldrande befolkning med växande behov av vård, omsorg och kommunal service. Samtidigt har befolkningen i arbetsför ålder (20–64 år) vuxit långsamt.

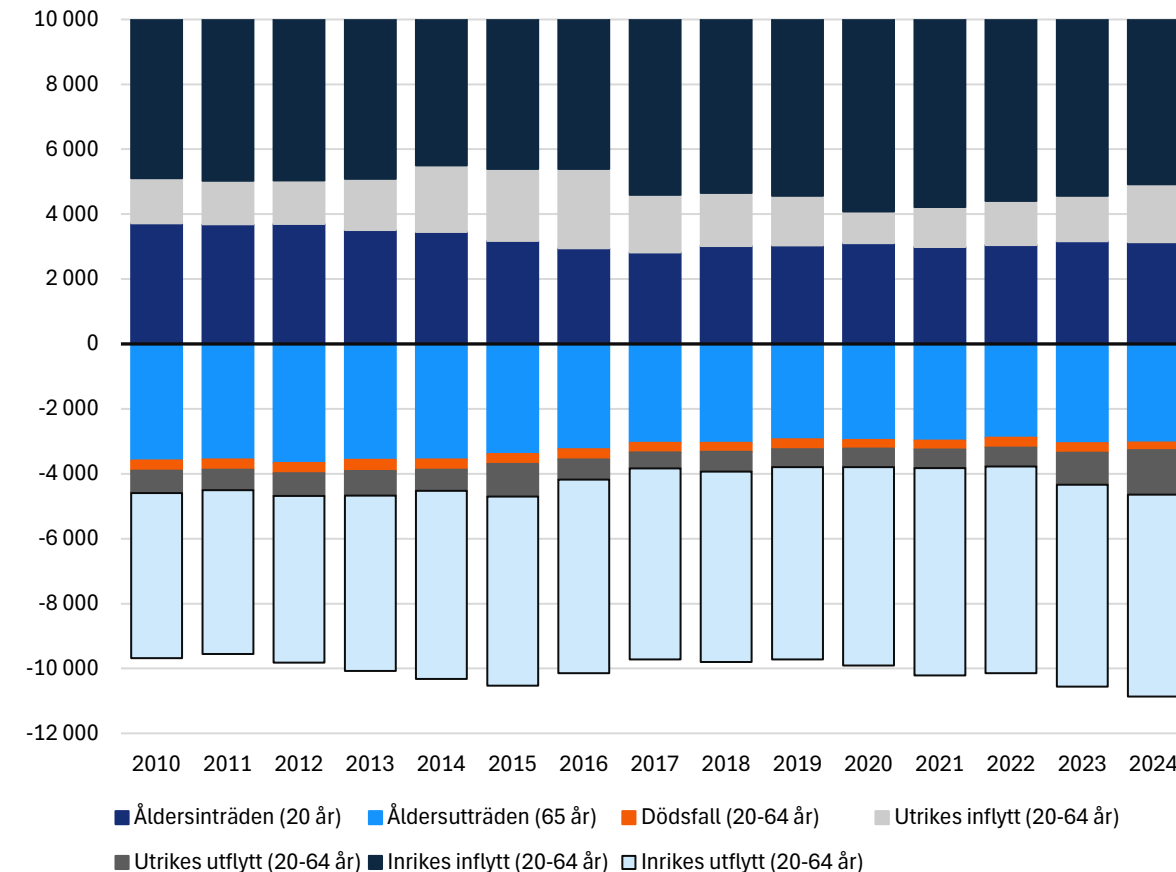
Under större delen av perioden har de demografiska komponenterna, åldersinträden, åldersutträden och dödsfall, haft en stabil utveckling, men mindre årskullar innebär att åldersinträdena minskat de senaste åren. Migrationen har därför fått en allt större betydelse för länets arbetskraftsförsörjning.

Inrikes inflyttning till länet är omfattande men motverkas av en nästan lika stor utflyttning. Avgörande för nettotillväxten har därför utrikes migration varit, särskilt under mitten av 2010-talet. Under senare år har extranettet från utrikes flyttningar minskat, samtidigt som utrikes utflyttningen ökat, vilket dämpar befolkningstillväxten i arbetsför ålder. Sammantaget innebär detta att länets arbetsmarknad står inför en långsiktig utmaning där en relativt svag tillväxt i arbetskraften kombineras med ökande pensionsavgångar.

Den arbetsföra befolkningen

Befolkningen i arbetsför ålder (20–64 år) utgör grunden för länets arbetskraft och är avgörande för näringslivets utveckling och konkurrenskraft. Genom att analysera storlek och förändring i denna grupp får vi en tydlig bild av Västmanlands förutsättningar att möta framtidens kompetensbehov och attrahera nya företag och investeringar.

Figur 3. Befolkningsförändringen efter demografiska komponenter i befolkningen i åldern 20–64 år i Västmanlands län. År 2010 – 2024

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Befolkningsutvecklingen i arbetsför ålder – drivkrafter och komponenter

Utvecklingen av antalet personer i arbetsför ålder (20–64 år) i Västmanland bestäms av flera demografiska komponenter. Analysen visar att in- och utträden i åldersgruppen, dödsfall samt flyttningsrörelser tillsammans formar den samlade förändringen år för år.

- Det största tillskottet till gruppen sker genom åldersinträden, det vill säga de personer som fyller 20 år och därmed träder in i arbetsför ålder. Samtidigt minskar gruppen genom åldersutträden, när personer fyller 65 år och lämnar arbetskraften, samt genom dödsfall bland 20–64-åringar.
- Dessa tre komponenter har en relativt stabil utveckling över tid, men antalet åldersinträden har minskat något under senare år, vilket kan kopplas till mindre årskullar.
- Migrationen har dock blivit en allt viktigare faktor för utvecklingen. Inrikes inflyttning till länet har under hela perioden varit omfattande, men motverkas av en nästan lika stor inrikes utflyttning.
- Utrikes migration har varierat mer, med särskilt höga nivåer av utrikes inflyttning under vissa år, vilket bidragit positivt till befolkningstillväxten i arbetsför ålder. Samtidigt har utrikes utflyttningen ökat under de senaste åren, vilket dämpar nettotillskottet från migrationen.
- Sammantaget visar komponentanalysen att befolkningen i arbetsför ålder i Västmanland växer långsamt, och att migrationen, både inrikes och utrikes, är avgörande för att motverka effekterna av minskade årskullar och åldersutträden. Utan ett fortsatt positivt flyttningsnetto riskerar gruppen att stagnera eller minska på sikt.

Arbetsmarknadsstrukturen i Västmanland

Figuren till höger visar en översikt av arbetsmarknadsstrukturen för befolkningen i arbetsför ålder (20–64 år) i Västmanland. Av totalt 154 111 personer i denna åldersgrupp ingår drygt 86 procent (132 946 personer) i arbetskraften, vilket innebär att de antingen är sysselsatta eller aktivt söker arbete.

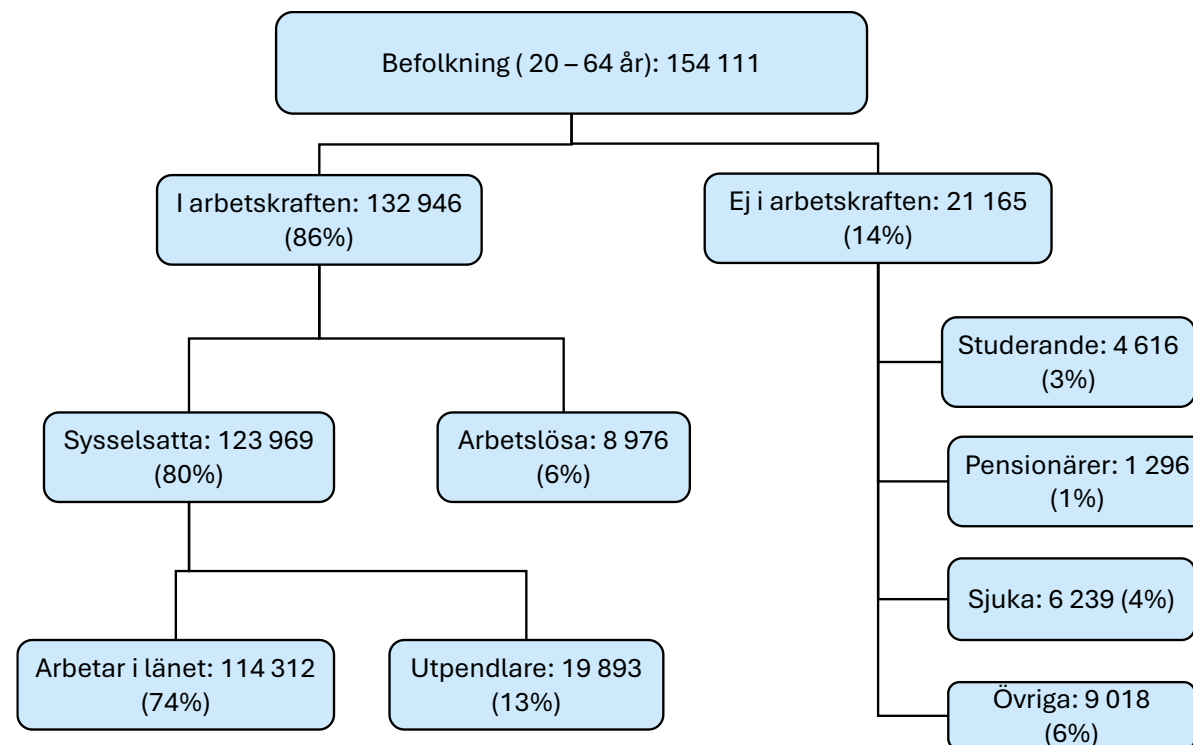
Av dessa är 123 969 personer sysselsatta, medan 8 976 räknas som arbetslösa. En betydande del av de sysselsatta, 114 312 personer, arbetar inom länet, medan 19 893 är utpendlare och har sin arbetsplats utanför Västmanland.

Detta understryker länets roll både som arbetsmarknadsregion och som del av ett större regionalt arbetsmarknadssystem med omfattande pendling.

Utanför arbetskraften står 21 165 personer, där de största grupperna utgörs av sjuka (6 239 personer) och studerande på heltid (4 616 personer). Därutöver finns en grupp på 9 018 personer som varken arbetar eller aktivt söker arbete av andra skäl, vilket inkluderar exempelvis personer som är hemma med barn eller av andra skäl står utanför arbetsmarknaden. Antalet pensionärer i denna åldersgrupp är relativt litet (1 296 personer).

Sammantaget visar figuren att Västmanland har en hög arbetskraftsdeltagandegrad, men också att en betydande andel av arbetskraften pendlar ut från länet. Strukturen speglar både möjligheter och utmaningar: en stark lokal arbetsmarknad, men också ett beroende av arbetsplatser utanför länet och behov av att inkludera fler av dem som idag står utanför arbetskraften.

Figur 4. Översikt över befolkningens arbetsmarknadsstatus i åldern 20–64 år i Västmanland. År 2024

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Not: Procentandelarna är beräknade mot befolkningen 20 – 64 år med undantag för kategorierna Arbetar i länet respektive Utpendlare där procentandelen beräknas mot antalet sysselsatta 20 – 64 år.

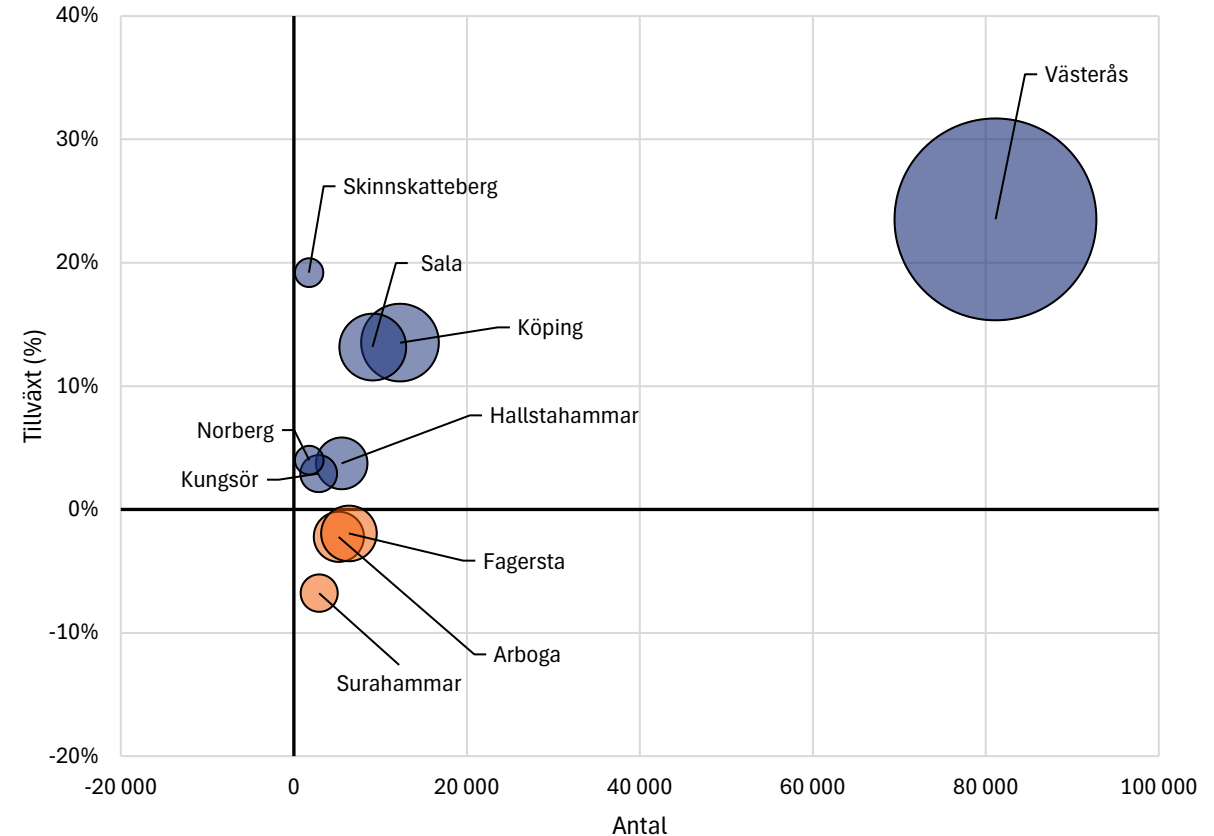
Sysselsättningsstruktur och -utveckling i Västmanland

Sysselsättningsutvecklingen i Västmanland präglas, liksom befolkningsutvecklingen, av en tydlig geografisk koncentration. Västerås är det enda kommunala arbetsmarknadsnavet som både har en stor sysselsättningsbas och en tydligt positiv utveckling under perioden. Kommunen står ensam i det övre högra hörnet av diagrammet, vilket illustrerar hur starkt beroende länet är av Västerås som tillväxtmotor.

För övriga kommuner är bilden mer splittrad. Sala och i viss mån Köping uppvisar en positiv sysselsättningstillväxt, i linje med deras befolkningsutveckling. Hallstahammar och Kungsör har en relativt stabil sysselsättningsnivå, vilket antyder att deras befolkningsökning till stor del drivs av boendeattraktivitet snarare än ökande lokal jobbproduktion. För dessa kommuner fungerar sysselsättningen i hög grad genom pendling, antingen in till Västerås eller mot kommuner i angränsande län.

I nedre delen av diagrammet visas kommuner med negativ sysselsättningstillväxt: Arboga, Fagersta och Surahammar. Här blir relationen mellan befolkning och sysselsättning särskilt intressant. Arboga är det tydligaste exemplet: kommunen växer befolkningsmässigt men minskar i sysselsättningstermer. Det innebär att Arboga alltmer utvecklas till en utpendlingskommun, där sysselsättningen i andra kommuner, framför allt Västerås och Örebro, blir central för invånarnas försörjning. Detta stärker Arbogas roll som bostadsort men minskar den lokala arbetsmarknadens tyngd.

Figur 5. Antal sysselsatta (2023) och -utveckling (2010 – 2023) efter kommun i Västmanlands län

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Sysselsättningsstruktur och -utveckling i Västmanland, forts.

Liknande trender syns i Fagersta och Surahammar, där befolkningsutvecklingen är svag eller negativ samtidigt som sysselsättningen minskar. I dessa kommuner är strukturen mer traditionell industribaserad, vilket bidrar till en större känslighet för konjunkturförändringar och strukturomvandling.

I Norberg och Skinnskatteberg är sysselsättningsbasen liten och specialiserad, men Skinnskatteberg sticker ut med en relativt hög tillväxtprocent, en effekt av små tal snarare än strukturell expansion, men ändå en signal om viss dynamik.

Sammantaget visar sysselsättningsanalysen att Västmanlands utveckling drivs av:

- En allt starkare koncentration av jobb till Västerås, både i nivå och tillväxt.
- Fler kommuner där befolkningen ökar men sysselsättningen inte gör det, vilket förstärker pendlingsmönster och ökar beroendet av regionala arbetsmarknader.
- Strukturellt pressade industrikommuner där både befolkning och sysselsättning minskar.
- Lokala centra (Sala, Köping) som växer måttligt på både befolkning och arbetsmarknad, och där utvecklingen är stabil men inte expansiv.

Relationen mellan befolknings- och sysselsättningsutvecklingen blir därmed central: i flera kommuner ökar antalet invånare snabbare än antalet arbetstillfällen, vilket kan vara hållbart i ett starkt pendlingsssystem, men på sikt ställer krav på förbättrad tillgänglighet, kompetensförsörjning och lokal attraktionskraft. Samtidigt innebär minskande sysselsättning i vissa kommuner att regional samordning i arbetsmarknads- och näringslivsfrågor blir allt viktigare.

Arbetsmarknadsstruktur i Västmanlands län, forts.

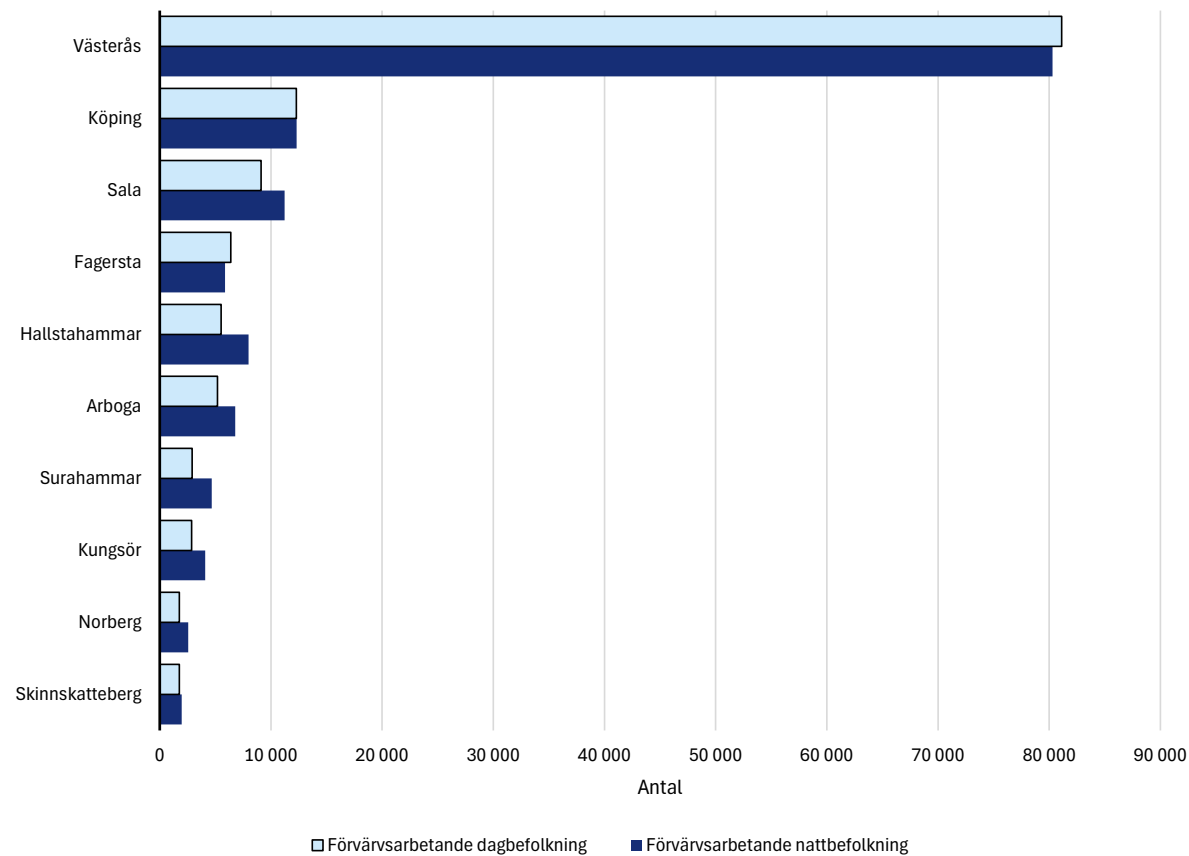
Arbetsmarknadsstrukturen i Västmanland präglas av en tydlig geografisk koncentration där Västerås utgör det helt dominerande navet. Med över 81 000 sysselsatta är kommunen överlägset länets största arbetsmarknad och har dessutom haft en positiv sysselsättningsutveckling under perioden.

Som framgår av figuren har Västerås kommun en central roll för den regionala arbetsmarknaden. Västerås är den enda kommun i länet där dagbefolkningen (81 132) överstiger nattbefolkningen (80 307), vilket understryker att kommunen också är länets viktigaste målpunkt för inpendling.

Köping och Sala utgör de näst största arbetsmarknaderna med 12 282 respektive 9 117 sysselsatta (2023). Köping är den enda kommunen utanför Västerås som uppvisar en nära balans mellan dag- och nattbefolkning, vilket visar att staden fungerar som ett regionalt arbetsmarknadscentrum i egen rätt, med särskild styrka inom industri och service. Sala har en positiv sysselsättningstillväxt men betydande negativ pendling, vilket innebär att kommunen växer mer som bostadsort än som arbetskommun, en bild som ligger nära den som framträder om befolkningsutvecklingen.

För flera av länets kommuner är pendling en central del av arbetsmarknadsfunktionen. Hallstahammar, Kungsör och Surahammar har alla ett stort negativt pendlingsnetto, vilket innebär att en betydande andel av deras förvärvsarbetande invånare arbetar utanför kommunen. Dessa kommuner har mellan 2 800 och 5 500 sysselsatta lokalt, men en betydligt större nattbefolkning av förvärvsarbetande. Det indikerar att befolkningsstillväxten i dessa kommuner framför allt drivs av boendeattraktivitet, medan arbetsmarknaden i praktiken är förlagd till större kommuner i och utanför länet, särskilt Västerås och Eskilstuna.

Figur 6. Förvärvsarbetande dag- och nattbefolkning i åldern 16+ efter kommun i Västmanlands län. År 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Arbetsmarknadsstruktur i Västmanlands län, forts.

Fagersta, Hallstahammar och Arboga har lokalt mellan 5 000 och 6 500 sysselsatta, men utvecklingen över tid skiljer sig åt. Fagersta är den enda av de mindre kommunerna som har fler arbetstillfällen (6 379) än förvärvsarbetande invånare (5 880), vilket innebär ett positivt pendlingsnetto. Samtidigt har kommunen haft en svag eller negativ befolkningsutveckling.

Detta är en omvänd situation jämfört med Arboga, som tvärtom växer befolkningsmässigt men minskar i sysselsättningstermer. Arboga har i dag ett stort negativt pendlingsnetto, 6 784 förvärvsarbetande invånare men endast 5 194 lokalt sysselsatta, vilket visar att kommunen i ökande grad utvecklas till en utpendlingskommun med stark bostadsattraktivitet men svag lokal jobbtillväxt. Denna divergens mellan befolknings- och sysselsättningsutveckling är en viktig trend för länets mindre kommuner.

De allra minsta kommunerna – Kungsör, Norberg, Skinnskatteberg och Surahammar – har mellan 1 700 och 2 900 sysselsatta och utmärks av små, ofta specialiserade arbetsmarknader. Dessa kommuner är i hög grad beroende av ett fåtal större arbetsgivare, vilket gör dem känsliga för strukturella förändringar.

Norberg och Surahammar kombinerar negativa sysselsättningstrender med negativ pendling och befolkningsminskning. Skinnskatteberg är ett specialfall där sysselsättningsstillväxten procentuellt sett är relativt hög, men driven av små absoluta tal.

Sammantaget visar analysen att Västmanlands arbetsmarknad fungerar som ett sammanhållet system men med stor intern differentiering:

- En allt starkare koncentration av arbetstillfällen till Västerås. Lokala centrumfunktioner i Köping och, i mindre utsträckning, Sala.
- Flera kommuner där befolkningen ökar utan motsvarande ökning i sysselsättning, vilket förstärker pendlingsmönstren.
- Industrikommuner med strukturellt pressade arbetsmarknader där både sysselsättning och befolkning utvecklas svagt.

I detta perspektiv blir kopplingen mellan befolknings-, sysselsättnings- och pendlingsdata central. Flera kommuner växer som bostadsorter men inte som arbetsorter, vilket är hållbart i en regional kontext med god tillgänglighet men som samtidigt förutsätter fortsatt utveckling av infrastruktur, arbetskraftsförsörjning och regional samordning. Västerås fortsätter att vara länets motor, men den långsiktiga robustheten i hela länets arbetsmarknad kräver också att näringslivet stärks och diversifieras i de mindre kommunerna.

Pendling och funktionella arbetsmarknader

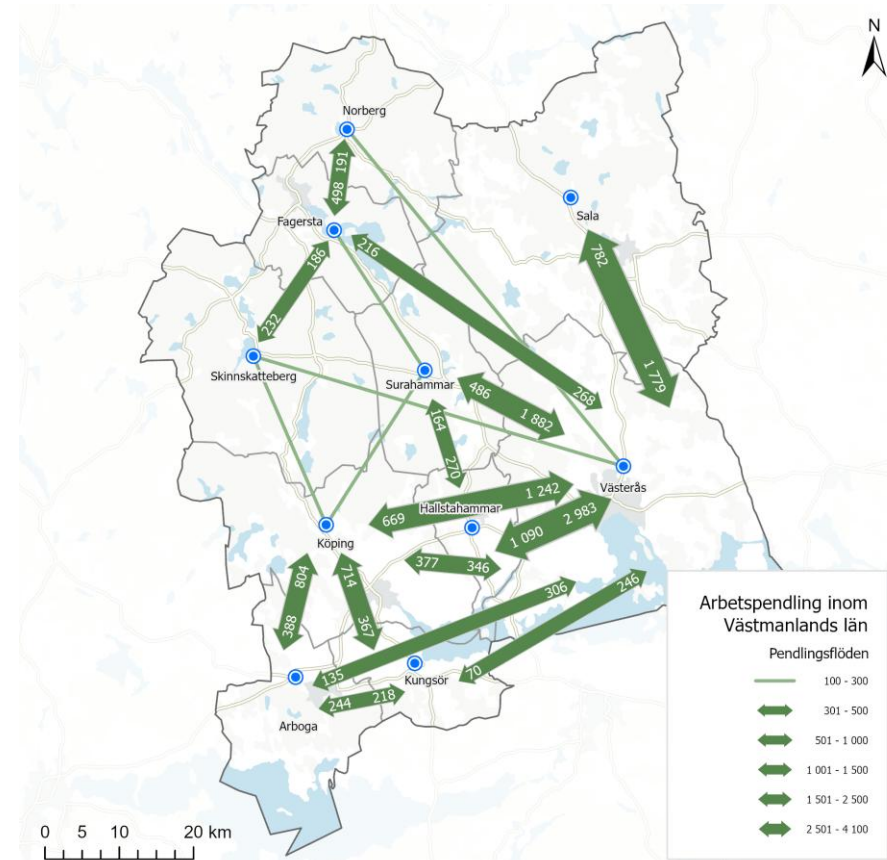
Västmanland utgör enligt SCB:s definition en sammanhållen lokal arbetsmarknadsregion, där samtliga kommuner i länet ingår i samma funktionella område. Detta framträder tydligt i de pendlingsmönster som illustreras i kartan till höger, där de riktade flödena visar omfattande daglig arbetspendling mellan länets kommuner.

Kartan redovisar arbetspendling mellan kommuner, det vill säga flöden mellan bostadskommun och arbetskommun, och inte mellan enskilda tätorter eller specifika arbetsplatser. Pilarna och deras tjocklek anger riktning och storlek på de största pendlingsströmmarna inom länet och ger därmed en översiktlig bild av hur arbetsmarknaden faktiskt fungerar i praktiken.

Som kartan visar är Västerås länets dominerande arbetskommun och den tydligaste noden i det regionala pendlingssystemet. De största inflödena kommer från Hallstahammar (omkring 2 980 pendlare), Sala (cirka 1 780) och Köping (cirka 1 240), men även Surahammar, Arboga och Fagersta har betydande utpendling mot Västerås. Detta innebär att Västerås inte bara är länets största arbetsmarknad i termer av antal sysselsatta, utan också den kommun där arbetskraft från övriga delar av länet i störst utsträckning samlas.

Utöver Västerås framträder Köping och Sala som sekundära arbetsmarknadsnoder. I den västra delen av länet är pendlingen mellan Köping, Arboga och Kungsör omfattande i båda riktningarna, vilket framgår av kartans ömsesidiga flöden. Exempelvis pendlar omkring 800 personer från Arboga till Köping och nära 400 i motsatt riktning, vilket visar att dessa kommuner tillsammans bildar ett funktionellt delområde där arbetsmarknaden sträcker sig över kommungränserna snarare än är knuten till den egna kommunen.

Figur 7. Riktad arbetspendling mellan kommuner inom Västmanlands län (bostadskommun – arbetskommun). År 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Pendling och funktionella arbetsmarknader, forts.

Sala kommun har förvisso ett relativt stort antal lokalt sysselsatta, men dess roll blir alltmer präglad av boendeortsfunktion i en större arbetsmarknad.

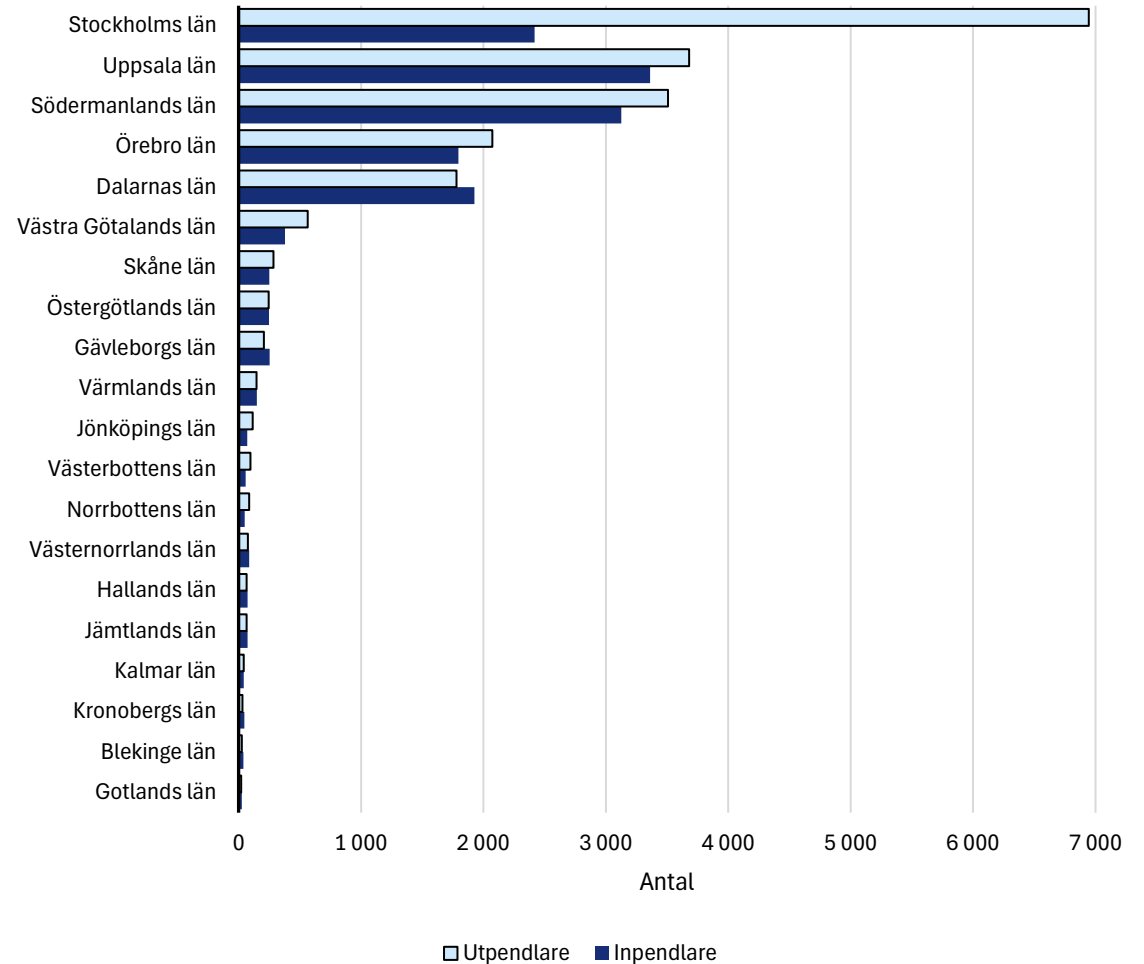
I norra delen av länet bildar Fagersta–Norberg–Skinnskatteberg dessutom ett eget sammanhängande pendlingsområde. Här rör sig flertalet arbetspendlare inom denna begränsade geografi, med Norberg → Fagersta (ca 500 pendlare) som ett av de största interna flödena utanför Västerås.

Fagersta är dessutom ensam bland de mindre kommunerna om ett svagt positivt pendlingsnetto, med något fler inpendlare än utpendlare. Samtidigt har de flesta mindre kommuner – särskilt Kungsör, Hallstahammar, Surahammar och Arboga – avsevärt fler utpendlare än inpendlare, vilket innebär att de fungerar huvudsakligen som bostadskommuner. Här är arbetsmarknadsfunktionen starkt beroende av arbetsplatser i större centralorter (främst Västerås men även Eskilstuna i grannlän).

Dessa kommuner har typiskt mellan 3 000 och 6 000 lokalt sysselsatta, medan en mycket större del av deras förvärvsarbetande befolkning har sitt dagliga arbete utanför kommunen. Den interna integreringen varierar alltså starkt inom LA-regionen, från Västerås dominans och mindre delområden med täta inbördes flöden, till perifera boendekommuner som har svag egen arbetsmarknad och där pendling är helt avgörande.

Extern integration – Västmanland i Mälardalen: Samtidigt som länets interna pendlingsmönster är asymmetriskt utgör Västmanland en integrerad del av en större storregional arbetsmarknad i Mälardalen. Nära 20 000 av Västmanlands förvärvsarbetande (ca 15 % av de sysselsatta) pendlar dagligen ut till arbeten utanför länet. De största utflödena går till Stockholm, Uppsala, Södermanland (framför allt Eskilstuna) och Örebro län, vilket speglar Västmanlands funktionella sammankoppling med dessa angränsande arbetsmarknader.

Figur 8. Riktad arbetspendling mellan Västmanland och övriga län. År 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Pendling och funktionella arbetsmarknader, forts.

Stockholms arbetsmarknad attraherar omkring 7 000 utpendlare från Västmanland 2024, en siffra som vuxit med över 40 procent sedan 2010 (då knappt 5 000 utpendlare) i takt med ökad arbetsmarknadsintegration och förbättrad infrastruktur.

Till Uppsala län pendlar idag nästan 3 700 personer från Västmanland, en ökning med cirka 70 procent sedan 2010. Och till Södermanlands län omkring 3 500 (främst till Eskilstuna), även det en kraftig ökning.

Västmanlands västra delar har ytterligare nära 2 100 dagpendlare till Örebro (en volym som fördubblats sedan början av 2010-talet) samt utbyte med Dalarnas län (ca 1 800 utpendlare 2024 och 1 900 inpendlare).

De omfattande flödena över Västmanlands länsgräns, och tillväxten i dessa pendlingsströmmar under de senaste 10–15 åren, indikerar en pågående ”regionförstoring. Allt fler västmanlänningar deltar i arbetslivet på en storregional arbetsmarknad med Stockholm–Mälardalen som gravitationspunkt, samtidigt som även inpendlingen till Västmanland från grannlänen (ca 14 000 personer 2024) är betydande.

Inpendlingen kommer främst från Uppsala (ca 3 300 pendlare) och Sörmland (drygt 3 100) samt i mindre omfattning från Örebro och Dalarnas län. Västmanlands totala arbetskraftsutbyte med omvärlden har därmed ökat markant över tid, ett resultat av bredare sökregioner för såväl företag som arbetssökande.

Sambandet mellan arbetsmarknad och infrastruktur: In och utpendlingens omfattning återspeglar en rad viktiga drivkrafter. God tillgänglighet och korta restider till de stora arbetsmarknaderna i Mälardalen har sänkt trösklarna för daglig pendling, vilket både ökar regionens attraktivitet som boendeort och stärker det Västmanländska näringslivets kompetensförsörjning.

Med välutbyggd kollektivtrafik, infrastruktursatsningar (exempelvis vägnätet och Mälarbanans tågförbindelser mot Stockholm, alternativt Bergslagspendeln norrut) kan Västmanland i än högre grad dra nytta av sin storregionala placering.

Regionalt innebär pendlingen möjligen vissa utmaningar i form av arbetskraftsläckage, men i stort sett är denna rörlighet positiv: den vidgar den funktionella arbetsmarknaden, möjliggör arbetskraftsutbyte och tillgång till bredare kompetensbas samt gynnar bostadsmarknad och livskvalitet i hela länet.

Avslutningsvis kvarstår dock utmaningen att stärka de mindre kommunernas lokala arbetsmarknader. Västerås intar sannolikt en fortsatt dominant roll i länet, men Västmanlands långsiktiga utveckling kräver att även de andra kommunerna utvecklas som arbetsorter och att länets position i Mälardalsregionen – en integrerad storregion med över fyra miljoner invånare – ytterligare befästs framöver.

Pendling och funktionella arbetsmarknader, forts.

Sala har en annan roll. Kommunen har betydande lokal sysselsättning men samtidigt ett stort utflöde av förvärvsarbetande, både mot Västerås och mot arbetskommuner utanför länet. Framför allt är Sala → Uppsala (ca 290 pendlare) och Sala → Stockholm (ca 250) två av de mest omfattande långpendlingsrelationerna i länet. Det innebär att Sala i många avseenden fungerar som bostadsort i en större arbetsmarknad som sträcker sig långt utanför länets gränser, och där boendeorienterad befolkningstillväxt kombineras med en stark extern arbetskraftsrörlighet.

För flera av länets mindre kommuner är pendling en helt central del av arbetsmarknadens funktion. Hallstahammar, Surahammar och Kungsör har alla ett uttalat negativt pendlingsnetto, vilket innebär att en stor del av de förvärvsarbetande invånarna har sin arbetsplats i andra kommuner. Dessa kommuner har mellan 2 800 och 5 500 sysselsatta lokalt, men en betydligt större nattbefolkning av förvärvsarbetande. Det betyder att de växer främst som bostadsorter, medan många arbetstillfällen finns på andra håll – särskilt i Västerås och Eskilstuna.

I den norra länsdelen framträder Fagersta, Norberg och Skinnskatteberg som ett sammanhängande pendlingsområde där arbetskraften huvudsakligen rör sig mellan dessa tre kommuner. Norberg → Fagersta (ca 500 pendlare) är en av länets största interna arbetskraftsrelationer utanför Västerås. Fagersta är dessutom den enda av de mindre kommunerna som har ett svagt positivt pendlingsnetto, vilket innebär att fler pendlar in än ut, även om befolkningsutvecklingen samtidigt är svag.

Det är också tydligt att Västmanland är integrerat i större arbetskraftsflöden inom Mälardalen. Pendlingen till Stockholm och Uppsala är betydande, särskilt från Västerås, Sala och Köping. Västerås → Stockholm (ca 3 000 pendlare) är ett av de största

länsöverskridande flödena i regionen, vilket innebär att delar av länets arbetskraft har sin dagliga förankring i huvudstadsområdet. I väster är Arboga → Örebro (ca 700 pendlare) och Kungsör → Eskilstuna två andra stora relationer som visar hur vissa kommuner i länet har lika starka kopplingar till arbetskommuner utanför länet som inom det.

Sammantaget visar analysen att Västmanlands arbetsmarknad fungerar som ett sammanhållet system men med tydliga interna skillnader.

- En starkt koncentrerad arbetsmarknad där Västerås dominerar och drar till sig en mycket stor del av länets arbetskraft.
- Lokala centrumfunktioner i Köping och, i viss mån, Sala, där många invånare både arbetar lokalt och pendlar kortare distanser till närliggande kommuner.
- Kommuner där befolkningen växer som bostadsorter men inte som arbetskommuner, vilket förstärker pendlingsmönstren och ökar beroendet av arbetsplatser på andra håll.
- En norra länsdel där vardagspendlingen sker inom ett mindre geografiskt sammanhang, vilket skapar ett särskilt rörlighetsmönster.

I detta perspektiv blir sambandet mellan befolkning, sysselsättning och pendling centralt för förståelsen av den regionala arbetsmarknaden. Pendlingen gör det möjligt för många invånare att bo i en kommun och arbeta i en annan, vilket i sin tur kräver fortsatt utveckling av både infrastruktur och regional samordning. Västerås fortsätter att vara länets motor, men arbetsmarknadens långsiktiga robusthet beror också på att mindre kommuner kan utveckla sina arbetsmarknadsfunktioner och på att länets position i den större Mälardalsregionen stärks ytterligare.

Demografiska och arbetsmarknadsmässiga förutsättningar i Västmanland – en sammanfattning

Västmanland utgör en sammanhållen lokal arbetsmarknadsregion enligt SCB:s indelning, och avsnittet visar tydligt hur befolkning, arbetskraft och arbetsmarknadsstruktur tillsammans formar länets utvecklingsförutsättningar.

Befolkningen har vuxit med drygt 11 procent sedan 2010, men tillväxten är geografiskt koncentrerad. Västerås står för en stor del av ökningen och fungerar som länets demografiska och ekonomiska nav, medan flera mindre kommuner, särskilt i den norra länsdelen, haft en svag eller negativ befolkningsutveckling.

Samtidigt växer befolkningen i arbetsför ålder långsamt, och migrationen har blivit allt viktigare för att motverka effekterna av minskade årskullar och ökande åldersutträden.

Arbetsmarknadsstrukturen präglas av ett högt arbetskraftsdeltagande, men också av ett betydande utflöde av arbetskraft från länet. Av drygt 154 000 personer i arbetsför ålder ingår 133 000 i arbetskraften, varav nära 124 000 är sysselsatta. En majoritet arbetar inom länet, men nästan 20 000 personer pendlar dagligen ut, framför allt mot Stockholm, Uppsala och Eskilstuna.

Utanför arbetskraften återfinns omkring 21 000 personer, huvudsakligen studerande, långtidssjuka och personer med svag anknytning till arbetsmarknaden. Detta innebär att arbetskraftsreserven är relativt stor men ojämnt fördelad mellan kommunerna.

Sysselsättningsutvecklingen visar på betydande geografiska skillnader. Västerås är den helt dominerande arbetskommunen med över 81 000 sysselsatta och en tydligt positiv utveckling, vilket gör staden central för kompetensförsörjning, tillväxt och regional attraktionskraft.

Köping och Sala är länets näst största arbetsmarknader, men med olika profiler: Köping har en relativt balanserad relation mellan dag- och nattbefolkning, medan Sala växer främst som bostadsort med betydande utpendling. I flera mindre kommuner, bland annat Hallstahammar, Kungsör och Surahammar, är befolkningen större än det lokala antalet sysselsatta, vilket innebär att pendling är en nödvändig del av arbetsmarknadsfunktionen.

Pendlingen inom länet förstärker denna bild. De största pendlingsflödena går mot Västerås, dit exempelvis nära 3 000 personer reser från Hallstahammar och närmare 1 800 från Sala. Länet har också betydande pendlingsrelationer utanför länsgränsen: omkring 3 000 personer pendlar från Västerås till Stockholm och många fler från Sala och Köping rör sig mot Uppsala respektive Eskilstuna och Örebro.

Den norra länsdelen – Fagersta, Norberg och Skinnskatteberg – bildar ett eget pendlingsområde där arbetskraften främst rör sig mellan dessa kommuner snarare än mot länets södra delar.

Strukturomvandlingen påverkar förutsättningarna långsiktigt. En åldrande befolkning, ökande pensionsavgångar och allt högre kompetenskrav innebär att flera branscher och välfärdssektorer står inför växande rekryteringsutmaningar. Samtidigt är utvecklingen ojämn mellan kommunerna.

I vissa växande boendekommuner ökar arbetskraftsutbudet snabbare än antalet lokala jobb, vilket gör lokala arbetsmarknader mer beroende av god tillgänglighet och starka pendlingsmöjligheter. I andra kommuner minskar såväl sysselsättning som befolkning, vilket ökar sårbarheten och kraven på omställning.

Demografiska och arbetsmarknadsmässiga förutsättningar i Västmanland – en sammanfattning

Sammantaget visar avsnittet att Västmanlands befolknings- och arbetsmarknadsutveckling formas av tre centrala mönster:

1. En uttalad koncentration av befolkning och arbetstillfällen till Västerås.
2. Ett flerkärnigt system av kompletterande arbetskommuner, där Köping och Sala fyller viktiga funktioner men där pendlingen är avgörande för arbetsmarknadens sammanhållning.
3. En ömsesidig koppling mellan demografi, arbetsmarknad och regional rörlighet, där migration och pendling kompenserar för svag tillväxt i arbetsför ålder och gör det möjligt för många mindre kommuner att fungera som bostadsorter i ett större regionalt sammanhang.

Dessa förutsättningar lägger grunden för den fortsatta analysen av näringslivets struktur och dynamik. Genom att förstå hur befolkning, arbetskraft och pendling samspelar kan vi bättre belysa vilka branscher, företag och funktioner som driver utvecklingen i länet och var utmaningarna inför framtiden är som störst.

2. Näringslivets struktur och dynamik

Detta avsnitt ger en översikt av Västmanlands näringsliv – hur branschstrukturen ser ut, vilka branscher som dominerar, och hur näringslivet förändras över tid. Här analyseras både styrkeområden och utmaningar, samt de långsiktiga trender som formar regionens framtida utveckling. Avsnittet inleds med en kort teoretisk introduktion om strukturuomvandling och den nya ekonomiska geografin (NEG).

Näringslivets struktur och dynamik

För att förstå Västmanlands näringsliv i grunden krävs ett analytiskt ramverk som fångar både långsiktiga förändringar och regionala särdrag. Under de senaste decennierna har Sverige genomgått en omfattande strukturuomvandling, där industrins roll gradvis minskat till förmån för en växande tjänstesektor, ökad urbanisering och nya krav på kompetens, innovation och samverkan. Denna utveckling har omformat näringslivets sammansättning, konkurrensvillkor och tillväxtmönster – och påverkar i hög grad även Västmanland.

Den nya ekonomiska geografin (NEG) är ett teoretiskt perspektiv som betonar betydelsen av kluster, specialisering och samverkan för regional utveckling och konkurrenskraft. NEG hjälper oss att analysera varför vissa regioner lyckas attrahera investeringar och skapa nya jobb, medan andra har svårare att hävda sig i den internationella konkurrensen. Strukturuomvandling och NEG utgör därmed grunden för analysen av Västmanlands näringslivsstruktur och dynamik i detta avsnitt.

I följande avsnitt analyseras:

- **Företagsstruktur och branschfördelning:** Hur ser näringslivets sammansättning ut? Vilka sektorer och företagsstorlekar dominerar?
- **Företagsdynamik och arbetsmarknad:** Hur förändras företagslandskapet över tid? Vilka branscher växer eller krymper, och hur påverkas sysselsättningen?
- **Regional specialisering och tillväxt:** Vilka styrkeområden och kluster finns i Västmanland? Hur ser balansen ut mellan mogna, växande och krympande branscher?
- **Utbildningsstruktur och kompetens:** Hur väl matchar arbetskraftens kompetens näringslivets behov?

- **Nyföretagande och företagsförnyelse:** Hur ser förnyelsegraden ut i näringslivet, och vilka branscher präglas av mest entreprenörskap?
- **Motståndskraft och omställningsförmåga:** Hur påverkar konkurser, överretablering och branschdynamik näringslivets robusthet?

Genom att kombinera dessa perspektiv får vi en samlad bild av Västmanlands näringsliv – dess styrkor, utmaningar och möjligheter inför framtiden.

Faktabox:

Företagens demografi avser den statistiska beskrivningen av företagsbeståndet i en region – hur många företag som finns, deras fördelning på olika branscher, storleksklasser och åldersstruktur. Begreppet innefattar även dynamiken i företagslandskapet, såsom nystartade och nedlagda företag, generationsväxling och förändringar i ägarstruktur. Genom att analysera företagens demografi kan vi följa förnyelsegraden i näringslivet och identifiera trender som påverkar regionens utvecklingsmöjligheter.

Regional specialisering mäts ofta med ett så kallat lokaliseringkvot (LQ, Location Quotient). LQ visar hur stor andel av sysselsättningen i en viss bransch en region har jämfört med riket. Ett LQ-värde över 1 innebär att regionen är särskilt specialiserad inom branschen, vilket ofta speglar starka kluster, långvarig kompetens och konkurrensfördelar. Ett värde under 1 visar att branschen har mindre betydelse lokalt än nationellt. Genom att analysera LQ kan vi identifiera vilka branscher som utgör ryggraden i det lokala näringslivet och var det finns potential för tillväxt eller omställning.

Strukturomvandling och den nya ekonomiska geografin – analytiskt ramverk

Strukturomvandlingen sedan 1970-talet

Sedan mitten av 1970-talet har Sverige genomgått en djupgående strukturomvandling som har förändrat både näringslivets sammansättning och de regionala utvecklingsmönstren. Industrins roll som motor för sysselsättning och tillväxt har gradvis minskat samtidigt som tjänstesektorn vuxit kraftigt och blivit den dominerande delen av ekonomin.

Denna omvandling har inneburit att traditionella industriregioner har behövt ställa om och utveckla nya styrkeområden, ofta med fokus på kunskapsintensiva tjänster, innovation och teknikutveckling.

Förändringen har också lett till ökad urbanisering, där större städer och regioner med starka utbildnings- och forskningsmiljöer har haft lättare att attrahera investeringar och arbetskraft. Samtidigt har mindre orter och regioner med ensidig industristruktur ofta mött större utmaningar med omställning och befolkningsutveckling.

Den regionala ekonomiska kartan har ritats om, med växande skillnader mellan expansiva storstadsregioner och mer utmanade landsbygdsområden.

Strukturomvandlingen har också inneburit att arbetsmarknaden förändrats i grunden. Nya yrken och kompetenskrav har vuxit fram, samtidigt som många traditionella industrijobb har försvunnit eller förändrats. För regioner har det blivit allt viktigare att satsa på utbildning, innovation och samverkan mellan näringsliv, akademi och offentlig sektor för att möta de nya utmaningarna och dra nytta av de möjligheter som den globala ekonomin erbjuder.

Sammantaget har strukturomvandlingen sedan 1970-talet varit avgörande för Sveriges ekonomiska utveckling och har format de möjligheter och utmaningar som dagens regioner står inför.

Den nya ekonomiska geografin – teoretisk utgångspunkt

Den nya ekonomiska geografin är ett teoretiskt perspektiv som hjälper oss att förstå hur regional utveckling och konkurrenskraft formas av samspelet mellan företag, arbetskraft, kunskap, infrastruktur och marknader. Teorin betonar att ekonomisk aktivitet tenderar att koncentreras till vissa platser där tillgången till kompetens, nätverk och resurser skapar förutsättningar för innovation och tillväxt.

Samtidigt påverkas regioners utveckling av globala trender, teknologisk förändring och möjligheten att dra nytta av specialisering och samverkan mellan olika branscher.

Den nya ekonomiska geografin lyfter fram betydelsen av kluster och regionala ekosystem, där företag och organisationer samverkar och konkurrerar på samma gång. Det är ofta i sådana miljöer som nya idéer och innovationer uppstår, och där regioner kan bygga upp unika styrkeområden.

Perspektivet ger också insikter om hur regioner kan hantera utmaningar som globalisering, digitalisering och strukturomvandling genom att utveckla attraktiva miljöer för företagande, kompetensutveckling och investeringar.

Genom att använda den nya ekonomiska geografin som utgångspunkt i vår analys av Västmanlands näringsliv kan vi bättre förstå varför vissa regioner lyckas attrahera investeringar och skapa nya jobb, medan andra har svårare att hävda sig i den internationella konkurrensen.

Perspektivet ger oss verktyg att analysera både de lokala styrkor och de externa faktorer som påverkar Västmanlands framtida utveckling, och hjälper oss att identifiera strategier för att stärka regionens konkurrenskraft och innovationsförmåga. Det ger också en teoretisk grund för att förstå samspelet mellan industri, tjänster, utbildning och infrastruktur, faktorer som tillsammans formar regionens möjligheter och utmaningar.

2.1 Bransch- och sysselsättningsstruktur

Här ges en översikt över hur Västmanlands branschstruktur ser ut: antal företag, Fokus ligger på vilka sektorer inom näringslivet som dominerar och hur näringslivets sammansättning skiljer sig från riket och grannlänen samt inomregionala skillnader.

Branschstrukturen inom varuproduktionen i Västmanland

Västmanlands näringsliv präglas av en tydlig industriell profil där den varuproducerande sektorn fortsatt spelar en central roll för sysselsättning, export och regional utveckling. Branschstrukturen har vuxit fram ur en lång industrihistoria och omfattar i dag flera teknikintensiva verksamheter med stora och etablerade arbetsgivare, särskilt inom elapparatur, metallindustri och maskinindustri.

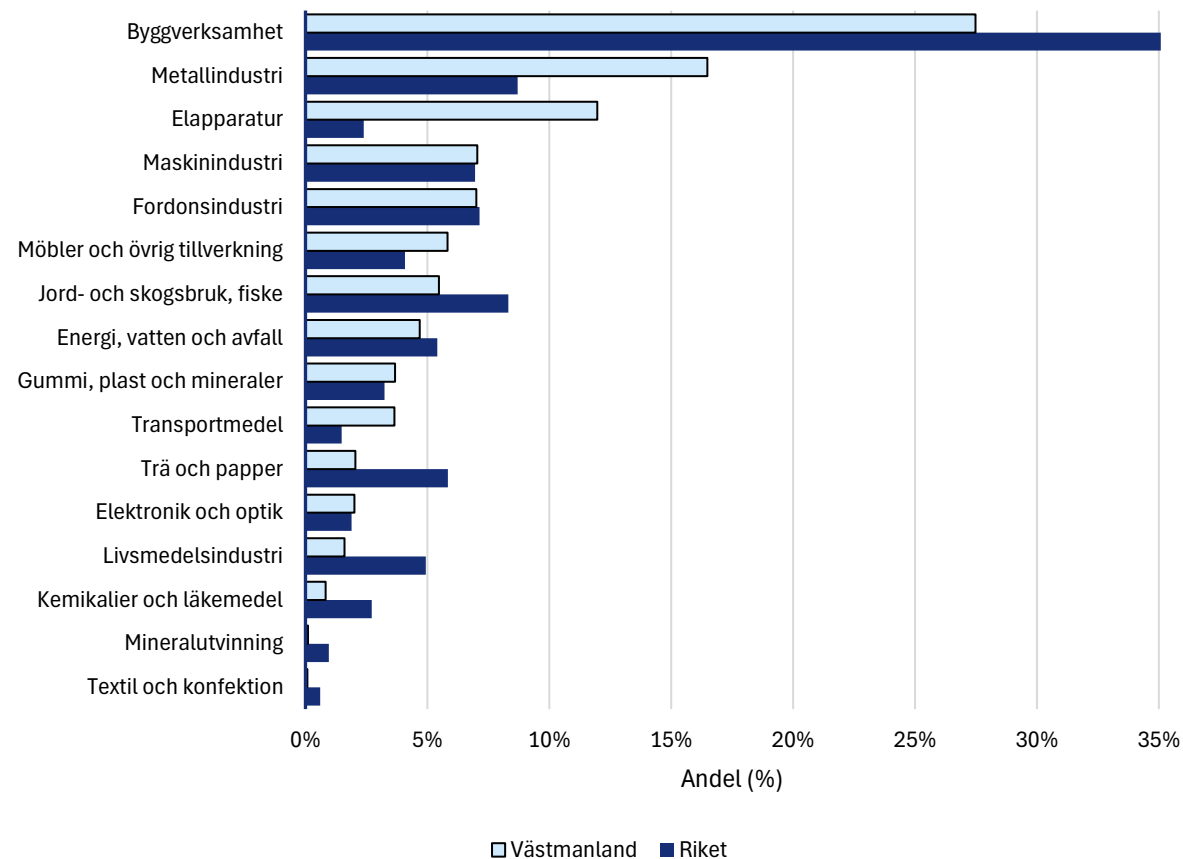
I detta avsnitt analyseras näringslivets sammansättning (uppdelat på varu- respektive tjänsteproduktion), utveckling och geografiska betydelse i Västmanland. Syftet är att belysa vilka branscher som utgör länets ryggrad, vilka som växer eller minskar, och hur strukturen skiljer sig från riksgenomsnittet.

Branschstrukturen inom Västmanlands varuproduktion avviker tydligt från rikets och bekräftar länets profil som ett teknik- och industribetonat län. Framför allt utmärker sig två branscher med mycket hög koncentration jämfört med riksnivån: metallindustrin och elapparatur, där Västmanland har mer än dubbelt så hög andel sysselsatta som riket. Tillsammans utgör dessa branscher en central del av länets industriella identitet och sysselsättning, och speglar närvaron av stora teknik- och tillverkningsföretag.

Även transportmedel, gummi/plast/mineraler, maskinindustri samt möbler och övrig tillverkning har en starkare ställning i Västmanland än nationellt. Detta visar att länets industriella bas inte bara är djup utan också brett förankrad i flera specialisttunga tillverkningsgrenar.

Samtidigt är andelen sysselsatta betydligt lägre än riket inom livsmedelsindustri, trä och papper, kemikalier och läkemedel, textil och konfektion och mineralutvinning. Dessa branscher spelar därmed en mer marginell roll i Västmanlands näringsliv.

Figur 9. Andel sysselsatta i varuproduktion efter bransch i Västmanlands län relativt riket. År 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

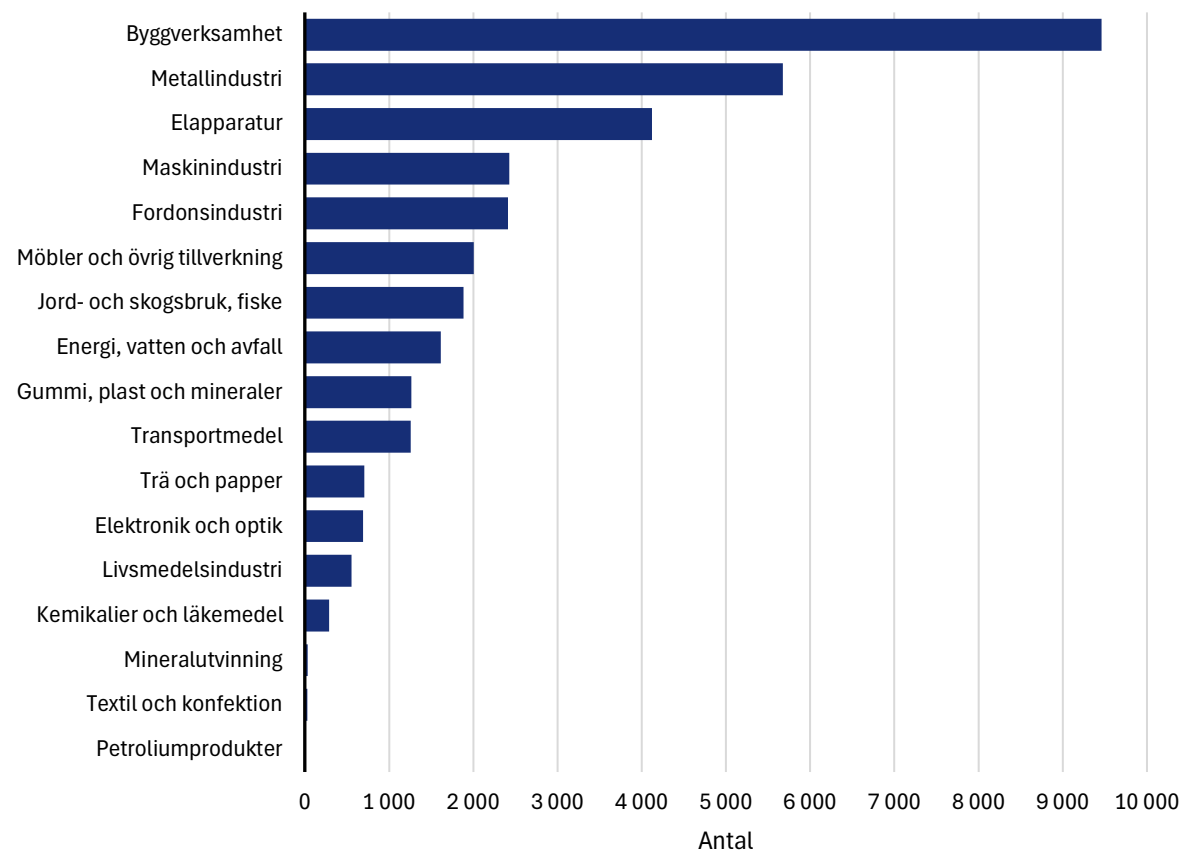
Branschstruktur och –utveckling i Västmanland

Byggverksamheten, som nationellt är den största branschen i varuproduktionen, har en lägre andel i Västmanland. Detta är en viktig skillnad eftersom byggsektorn under det senaste decenniet stått för en stor del av tillväxten i flera andra län. Sammantaget visar figuren att Västmanlands industriella tyngdpunkt ligger i avancerad tillverkning och teknikintensiva verksamheter, medan branschbredden är smalare i de mer råvarubaserade eller konsumtionsorienterade industrisegmenten.

Samtidigt har sektorn förändrats i takt med global konkurrens, tekniska språng, digitalisering och skiften i efterfrågan, faktorer som successivt påverkat sysselsättningen mellan olika industrigrenar och stärkt behovet av omställningsförmåga.

Analysen visar också hur beroendet av några få starka industribranscher skapar både robusthet och sårbarhet. Den varuproducerande sektorn är fortsatt en motor för regional tillväxt, men dess långsiktiga utveckling påverkas i hög grad av omställningen inom teknik, hållbarhet och kompetensförsörjning.

Figur 10. Antal sysselsatta i varuproduktion efter bransch i Västmanlands län. År 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Sysselsättningsutvecklingen inom varuproduktion

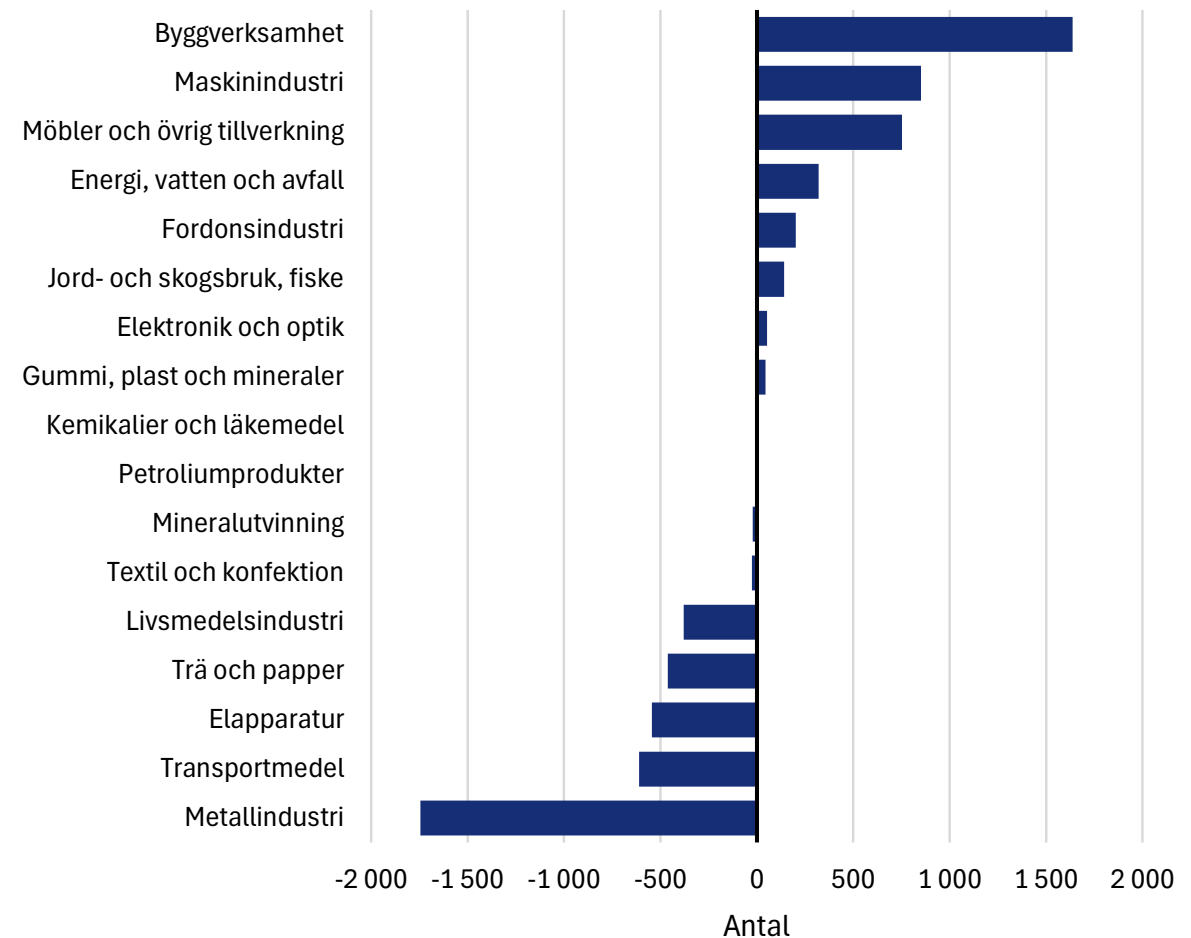
Utvecklingen inom den varuproducerande sektorn i Västmanland visar på både stabilitet och betydande omvandling. Flera av länets traditionellt starka branscher, särskilt metallindustri och transportmedel, har tappat sysselsättning under perioden 2010–2023, vilket speglar internationell konkurrens, ökad automatisering och konjunkturskänslighet.

Samtidigt har andra industribranscher haft en positiv utveckling. Maskinindustrin och mönstret inom möbler/övrig tillverkning visar tydliga sysselsättningsökningar, vilket tyder på framväxten av mer specialiserade nischer med högt kunskapsinnehåll och stabil efterfrågan.

Byggverksamheten är den bransch som vuxit mest i absoluta tal och utgör idag den enskilt största sysselsättningsgruppen inom varuproduktionen. Den fungerar som en regional buffert och har haft en betydande roll för att balansera nedgången i mer traditionell industri. Även energi, vatten och avfall samt fordonsindustri visar varierande utveckling över tid, men bidrar fortsatt med många arbetstillfällen.

Sammantaget visar utvecklingsmönstret att Västmanlands varuproduktion är mångfacetterad, men att tyngdpunkten gradvis rört sig mot bygg, maskinindustri och vissa tekniska branscher. De industriella kärnkompetenserna finns kvar, men sektorn omformas av teknikutveckling, produktionsflyttningar och ökande krav på specialiserad arbetskraft.

Figur 11. Sysselsättningsutveckling efter bransch i den varuproducerande sektorn. År 2010 - 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Branschstrukturen inom varuproduktion efter kommun

Den inomregionala branschstrukturen i Västmanland kännetecknas av stark geografisk specialisering och tydliga industriella noder. Heatmapen visar hur branschernas relativa betydelse varierar kraftigt mellan kommunerna, vilket speglar både historiska lokaliseringar, lokala arbetsmarknaders storlek och näringslivets beroende av ett fåtal stora arbetsgivare.

I Fagersta, Norberg och Hallstahammar dominerar metallindustrin i mycket hög grad och utgör kärnan i lokala arbetsmarknader med lång industriell tradition. Köping och Arboga har en mer diversifierad industriprofil, men med särskilt starka positioner inom fordonsindustri, maskinindustri och gummi/plast.

Västmanlands tekniknav, Västerås, utmärker sig genom hög andel sysselsatta inom elapparatur, elektronik och energi, vilket speglar närvaron av stora teknik- och industriföretag.

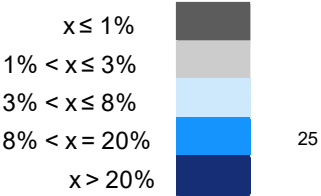
De mindre kommunerna i den norra delen av länet uppvisar ofta en smalare branschbas, där en eller två dominerande industrier utgör en mycket stor andel av sysselsättningen. Detta skapar både styrkor och sårbarheter.

Samtidigt visar heatmapen att byggverksamhet och jord- och skogsbruk är breda basnäringar som finns representerade i samtliga kommuner, även om deras relativa betydelse varierar. Den geografiska variationen understryker vikten av att förstå industriella styrkeområden på lokal nivå vid planering av omställning och kompetensförsörjning.

Figur 12. Andel sysselsatta i varuproduktion efter bransch och kommun i Västmanlands län. År 2023

Bransch	Arboga	Fagersta	Hallsta- hammar	Kungsör	Köping	Norberg	Sala	Skinnskatteberg	Sura- hammar	Västerås
Byggverksamhet	27%	12%	22%	21%	19%	26%	48%	13%	20%	31%
Elapparatur	0%	0%	5%	1%	0%	0%	0%	0%	0%	22%
Elektronik och optik	1%	1%	0%	13%	1%	0%	0%	0%	0%	3%
Energi, vatten och avfall	3%	1%	3%	2%	2%	3%	3%	3%	1%	7%
Fordonsindustri	1%	0%	1%	0%	46%	0%	6%	1%	7%	1%
Gummi, plast och mineraler	5%	1%	6%	16%	3%	14%	2%	1%	24%	2%
Jord- och skogsbruk, fiske	8%	2%	5%	9%	6%	16%	17%	12%	3%	3%
Kemikalier och läkemedel	0%	0%	0%	0%	3%	2%	1%	0%	1%	1%
Livsmedelsindustri	1%	0%	2%	1%	1%	4%	1%	0%	0%	2%
Maskinindustri	6%	26%	5%	22%	2%	3%	13%	58%	0%	3%
Metallindustri	16%	56%	51%	10%	11%	11%	6%	0%	37%	10%
Mineralutvinning	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	0%	0%	0%
Möbler och övrig tillverkning	6%	1%	3%	6%	3%	1%	2%	0%	0%	9%
Transportmedel	26%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	7%	4%
Trä och papper	1%	0%	0%	0%	2%	21%	0%	12%	0%	2%

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Branschstrukturen inom varuproduktion efter kommun, forts.

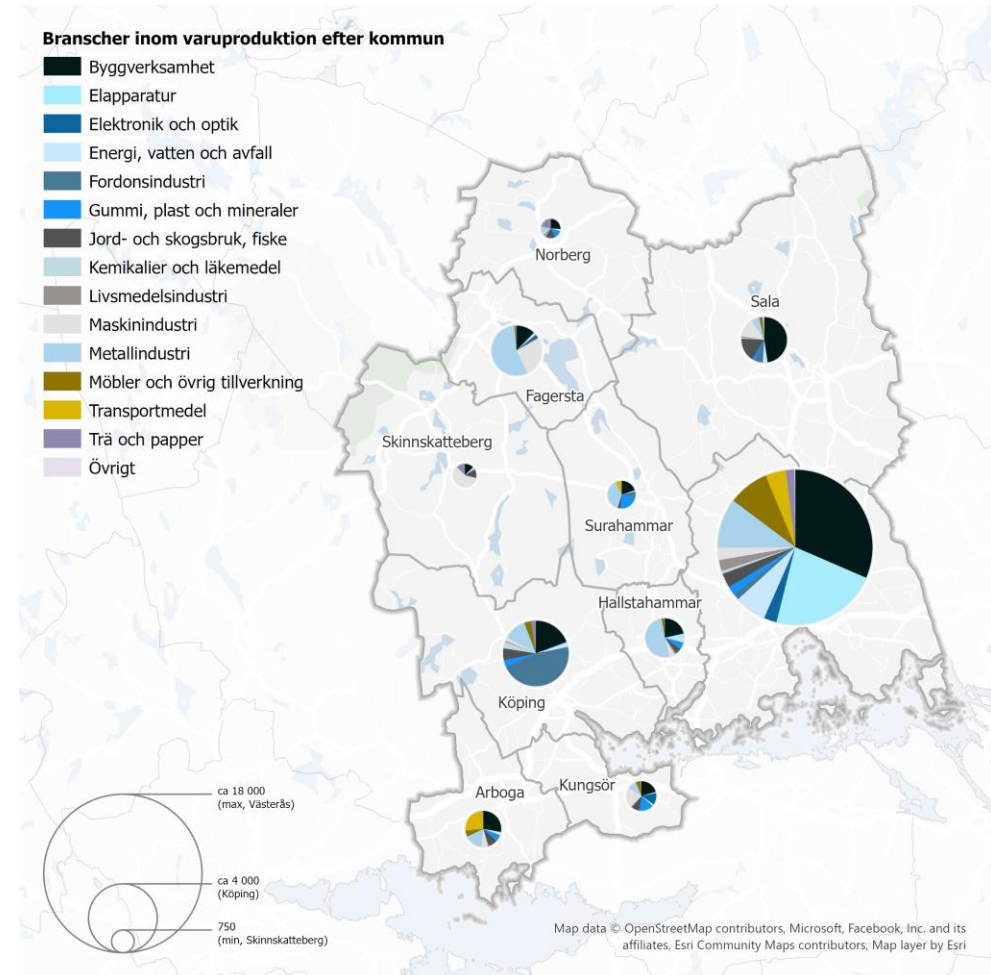
Den geografiska branschstrukturen inom Västmanlands varuproduktion visar inte bara variation, den illustrerar också hur starkt näringslivets lokalisering formas av historiska specialiseringar, teknologiska vägval och relationen till regionala arbetsmarknader.

Pajdiagrammen på kartan ger en tydlig bild av att de industriella tyngdpunkterna inte enbart handlar om branschandelar, utan om hur lokala arbetsmarknader byggts upp kring ett fåtal stora arbetsgivare och förädlingskedjor som sätter en tydlig industriell prägel på respektive kommun.

I de norra kommunerna — särskilt Fagersta, Norberg och Surahammar — förstärker branschstrukturen bilden av industriell specialisering där metallindustri och närliggande verksamheter utgör en mycket stor del av den lokala sysselsättningen. Dessa kommuner har utvecklats kring specialiserade produktionsmiljöer och arbetskraft med djup teknisk kompetens, men är därmed också mer känsliga för konjunktursvängningar och globala förändringar i efterfrågan. Den höga branschkoncentrationen innebär att lokalt näringsliv ofta saknar den bredd som skulle kunna fungera som buffert vid strukturella omställningar.

Köping, Arboga och Hallstahammar uppvisar en mer diversifierad men fortfarande tung industriell bas, där fordonsindustri, maskinindustri och gummi/plast spelar en central roll. Kombinationen av stora industriföretag, komplexa värdekedjor och betydande inpendling bidrar till att dessa kommuner fungerar som regionala produktionsnav snarare än självständiga lokala arbetsmarknader. Samtidigt innebär den tekniktunga industriprofilen att de är beroende av både internationella marknader och en fortsatt god tillgång till kvalificerad yrkesutbildad arbetskraft.

Figur 13. Andel sysselsatta i varuproduktion efter bransch och kommun i Västmanlands län. År 2023

Branschstrukturen inom varuproduktion efter kommun, forts.

Västerås intar en särställning i länet genom en markant bredd och en hög andel sysselsatta inom elapparatur, elektronik och energi. Den stora pajens storlek illustrerar inte bara stadens totala volym utan även hur de teknikintensiva delarna av Västmanlands industriella identitet i praktiken koncentreras till Västerås. Kommunens branschmix speglar ett dynamiskt system av avancerad produktion, FoU, tekniska konsulttjänster och globala huvudkontorsfunktioner. Detta skapar diversifierade arbetsmarknader och starka klusterfördelar, och gör Västerås till en central motor för innovation och omställning i hela länet.

I de sydöstra kommunerna – Kungsör och Arboga – framträder mindre men ändå strukturellt viktiga industriella segment där lokala nischer är tydliga men där den totala volymen är betydligt lägre än i länets större kommuner. Strukturen i dessa delar av länet indikerar en industriell bas med potential för fördjupning och vidare specialisering, men också en sårbarhet vid omställningsbehov eftersom en stor del av kompetensen och sysselsättningen är knuten till ett fåtal branscher.

Sala skiljer sig från övriga kommuner genom en mer balanserad industriprofil där flera branscher förekommer men få dominerar. Pajdiagrammets sammansättning illustrerar en bred men relativt liten varuproducerande bas, något som är typiskt för kommuner med blandad näringsstruktur och hög utpendling. Det innebär att Sala i högre grad fungerar som bostads- och servicesamhälle i en bredare regional arbetsmarknad snarare än som ett självständigt industriellt centrum.

Sammantaget visar kartbilden att Västmanlands industriella struktur är starkt geografiskt segregerad, där vissa kommuner präglas av djup specialisering medan andra har mer blandade men småskaliga strukturer.

Detta skapar olika regionala utvecklingslogiker: några kommuner är beroende av enstaka stora arbetsgivare, andra av bredare men mindre volymstarka industrimiljöer, och ytterligare andra av sin roll som pendlar- och servicekommuner. För länets samlade utvecklingskraft innebär detta att strategier för kompetensförsörjning, omställning och teknikutveckling behöver utformas med en tydlig lokal differentiering. Industrins behov och förutsättningar ser helt enkelt mycket olika ut i olika delar av Västmanland.

Branschstrukturen i tjänsteproduktionen

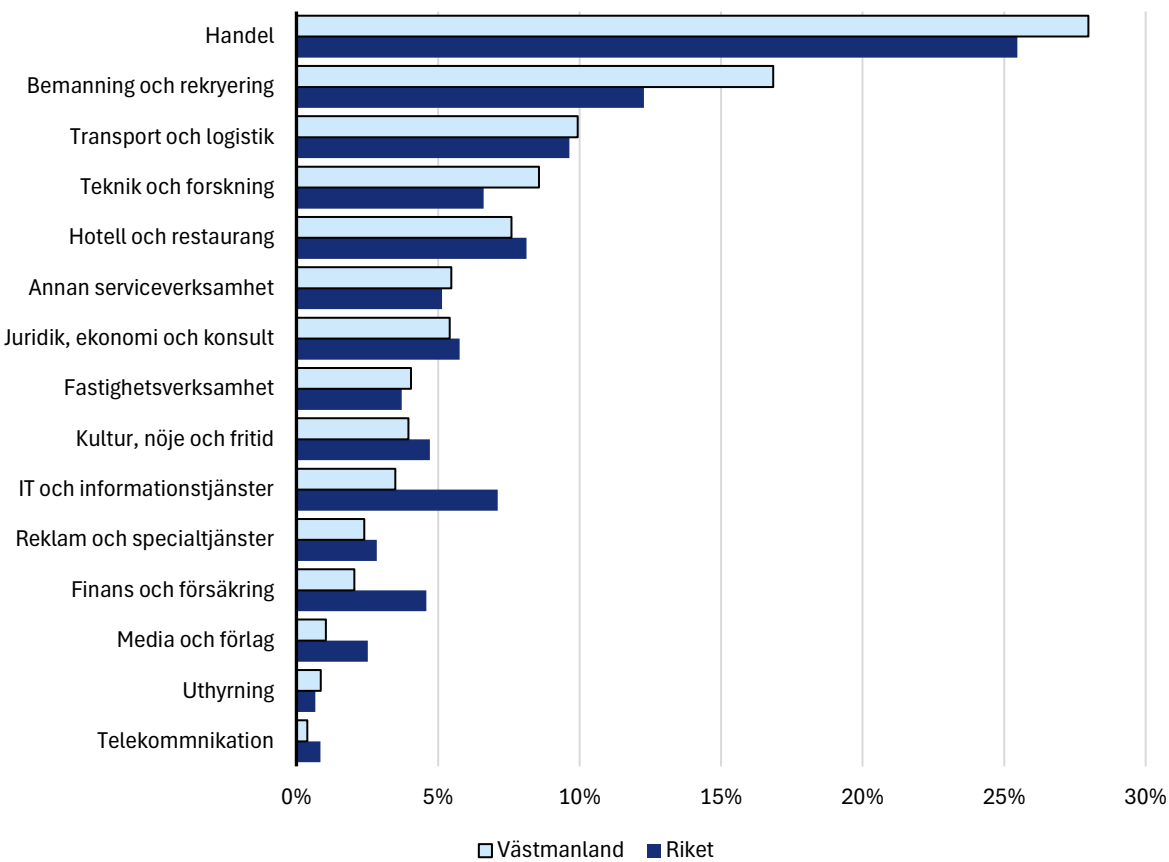
Figur till höger visar tydligt att Västmanlands tjänstesektor skiljer sig markant från rikets, med både styrkepositioner och tydliga svagare områden. De största överrepresentationerna återfinns inom bemanning och rekrytering, handel, teknik och forskning, transport och logistik samt fastighetsverksamhet.

Dessa branscher har betydligt högre andelar sysselsatta än i riket och utgör tillsammans en central del av länets tjänsteekonomi. Det speglar en arbetsmarknad där praktiska tjänster, logistikflöden och tekniska konsultfunktioner har stor betydelse för både offentlig och privat sektor.

Samtidigt är Västmanland tydligt underrepresenterat inom IT och informationstjänster, finansiella tjänster, media och förlag samt telekommunikation. Dessa branscher är ofta kännetecknande för kunskapsintensiva regioner och växer snabbast nationellt. Länets svagare närvaro inom dessa områden indikerar att den digitala och finansiellt avancerade tjänsteinfrastrukturen är mindre utvecklad än i många andra län, särskilt i jämförelse med Uppsala, Östergötland och storstadsregionerna.

Att Västmanland samtidigt har en stark tjänstekärna i handel, bemanning och logistik innebär att länet står stabilt i breda tjänstesegment, men i mindre grad tar del av de snabbast växande kunskapsdrivna sektorerna nationellt. För att stärka konkurrenskraften på längre sikt kan det behövas strategiska satsningar på digitalisering, innovationsmiljöer och kompetensförsörjning inom de underrepresenterade branscherna.

Figur 14. Andel sysselsatta i tjänsteproduktion efter bransch i Västmanlands län relativt riket. År 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Branschstrukturen inom tjänsteproduktionen, forts.

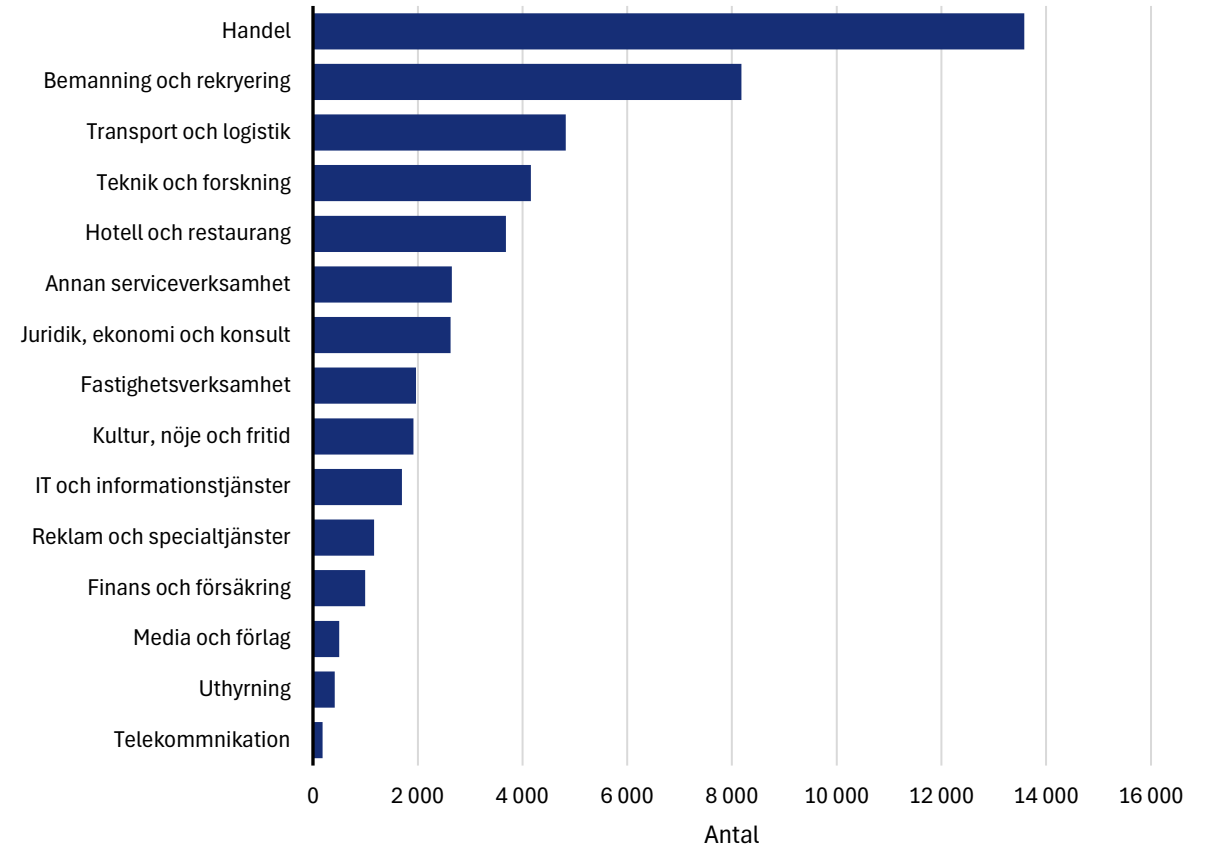
Tjänsteproduktionen i Västmanland har under det senaste decenniet vuxit i betydelse och utgör idag den största sektorn inom näringslivet sett till antal sysselsatta. Strukturen präglas av en kombination av breda kommersiella tjänster såsom handel, transport och logistik, bemanning och rekrytering och mer specialiserade verksamheter inom teknik och forskning.

En viktig skillnad jämfört med riket är att de kunskapsintensiva tjänsterna, särskilt IT och finansiella tjänster, utgör en mindre del av sysselsättningen. Det innebär att Västmanland har en tjänsteprofil som är mer kopplad till arbetsmarknadens traditionella stödtjänster och mindre till avancerade kunskapsmiljöer.

Samtidigt visar utvecklingen sedan 2010 att flera tekniknära branscher, framför allt teknik- och forskningsverksamheter, vuxit kraftigt i länet. Detta speglar ett ökat behov av specialiserad kompetens inom industri, energi och bygg där komplexa projekt och teknikutmaningar driver efterfrågan på avancerade tjänster.

Handeln fortsätter att vara en av de största enskilda tjänstebranscherna och har utvecklats brett med både nyetableringar och anpassning till e-handel. Bemanning och rekrytering är fortsatt en av de mest dynamiska branscherna och visar på arbetsmarknadens ökande efterfrågan på flexibilitet, extern kompetens och outsourcing.

Figur 15. Antal sysselsatta efter bransch i den tjänsteproducerande sektorn. År 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Sysselsättningsutvecklingen inom tjänsteproduktionen

Sysselsättningsutvecklingen inom Västmanlands tjänsteproduktion präglas av både stark expansion inom vissa branscher och en mer måttlig eller splittrad utveckling inom andra. Den tydligaste tillväxten återfinns inom teknik- och forskningsverksamheter, som under perioden haft en kraftig ökning av antalet sysselsatta.

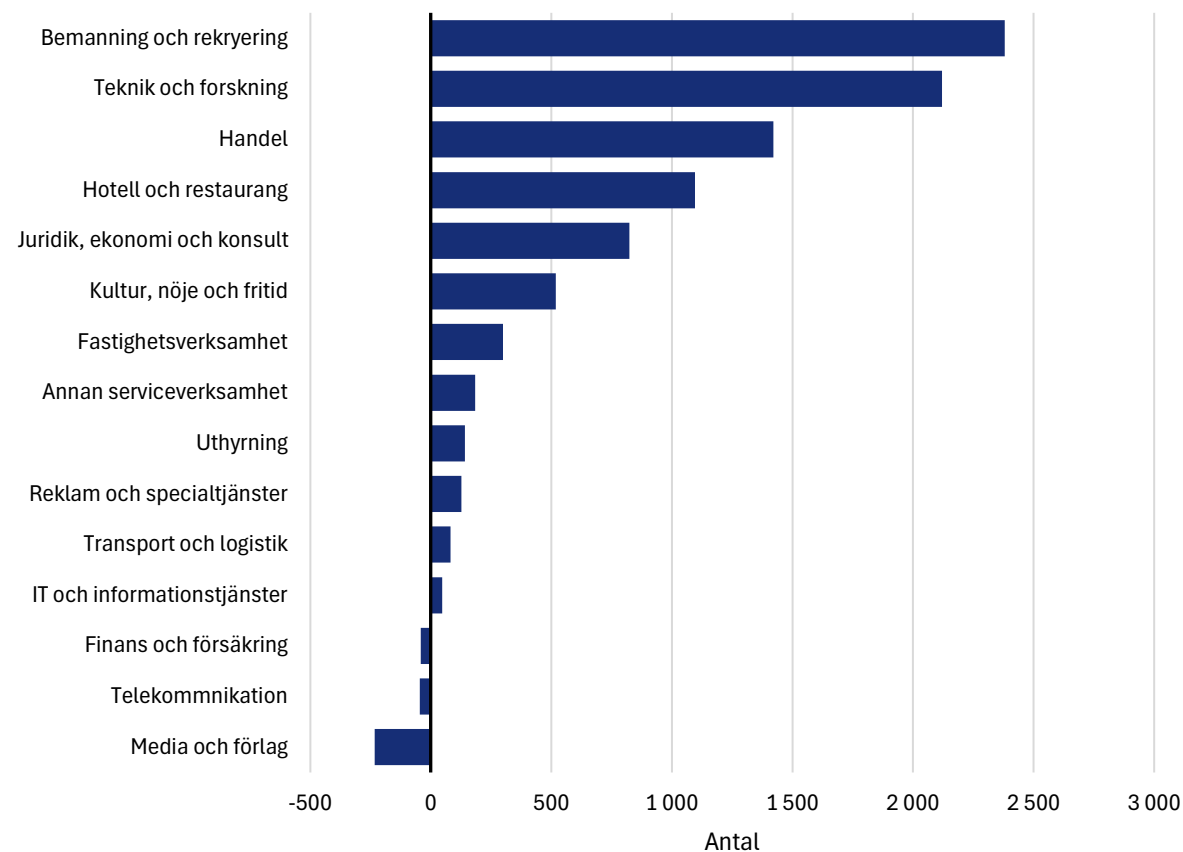
Detta speglar en växande efterfrågan på kvalificerade tekniska tjänster kopplade till industri, energi, bygg och större omställningsprojekt. Även bemanning och rekrytering har haft en stark tillväxt, vilket visar hur arbetsgivare i både privat och offentlig sektor i allt högre grad använder externa kompetens- och resurslösningar.

Handel, som är en av länets största tjänstebanscher, har uppvisat en stabil men mer dämpad sysselsättningsökning. Expansionen har drivits av strukturella förändringar inom detaljhandeln, tillväxt inom e-handel och ökande logistikbehov. Även hotell och restaurang uppvisar en tydlig uppgång sett över hela perioden, trots pandemins tillfälliga nedgång.

Flera kunskapsintensiva tjänsteområden såsom IT och informationstjänster, finans och försäkring och media och förlag har haft en svagare utveckling i Västmanland än nationellt. Detta följer den övergripande branschprofilen i länet, där traditionella och praktiskt orienterade tjänster står starkare än avancerade kunskapsstjänster.

Sammantaget visar utvecklingen att tjänstesektorn i Västmanland både breddas och omvandlas, men fortfarande har sin tydligaste tillväxt inom tekniska tjänster, handel, logistik och arbetsmarknadsrelaterade stödtjänster. Detta ger sektorn en stabil grund, men innebär också att länet i mindre grad deltar i den snabbaste tillväxten inom de digitala och kunskapsintensiva tjänsterna nationellt.

Figur 16. Sysselsättningsutveckling efter bransch i den tjänsteproducerande sektorn. År 2010 - 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Branschstrukturen inom tjänsteproduktion efter kommun

Den tjänsteproducerande sektorn uppvisar stora inomregionala skillnader inom Västmanland. I figuren till höger framgår det hur branschernas relativa betydelse varierar tydligt mellan kommunerna.

Västerås är det dominerande tjänstecentret i länet, med en bredd av branscher och hög koncentration av mer avancerade tjänster såsom teknik och forskning, juridik/ekonomi/konsult samt IT-relaterade verksamheter. Här finns också den största samlade närvaron av handel, logistik och bemanning.

I Köping och Sala återfinns en tydligt etablerad tjänstestruktur där handel, transport/logistik, service och bemanningsrelaterade funktioner dominerar. Dessa kommuner fungerar som lokala nav i sina respektive delar av länet, med breda men mindre specialiserade tjänstemarknader.

Hallstahammar, Surahammar och Arboga uppvisar en tjänsteprofil som i större utsträckning består av handel, bemanning och annan service — branscher som är nödvändiga för den lokala ekonomin men har lägre grad av specialisering.

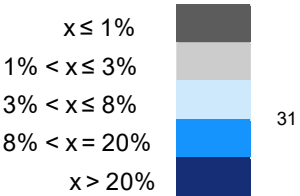
De mindre kommunerna i norra länsdelen, som Norberg och Skinnskatteberg, uppvisar en smal tjänstestruktur där offentlig sektor, grundläggande service samt delar av transportsektorn utgör den huvudsakliga sysselsättningen.

Sammantaget visar heatmapen att Västmanlands tjänsteproduktion är betydligt mer centraliserad än varuproduktionen, med stark koncentration till Västerås och begränsad närvaro av kunskapsintensiva tjänster i övriga kommuner.

Figur 17. Andel sysselsatta i tjänsteproduktion efter bransch och kommun i Västmanlands län. År 2023

Bransch	Arboga	Fagersta	Hallstahammar	Kungsör	Köping	Norberg	Sala	Skinnskatteberg	Surahammar	Västerås
Annan serviceverksamhet	6%	5%	7%	10%	6%	14%	11%	11%	7%	5%
Bemanning och rekrytering	15%	22%	21%	17%	24%	10%	8%	7%	25%	17%
Fastighetsverksamhet	5%	3%	4%	2%	6%	7%	6%	0%	4%	4%
Finans och försäkring	1%	1%	0%	1%	2%	0%	4%	0%	0%	2%
Handel	24%	34%	25%	31%	34%	32%	32%	21%	27%	27%
Hotell och restaurang	10%	9%	4%	7%	7%	14%	8%	23%	12%	7%
IT och informationstjänster	14%	3%	1%	1%	2%	0%	1%	0%	2%	4%
Juridik, ekonomi och konsult	3%	2%	2%	4%	2%	1%	5%	2%	4%	6%
Kultur, nöje och fritid	3%	5%	5%	3%	4%	4%	8%	7%	3%	4%
Media och förlag	2%	0%	0%	0%	1%	0%	1%	0%	0%	1%
Reklam och specialtjänster	1%	0%	16%	1%	1%	3%	2%	0%	0%	2%
Teknik och forskning	8%	3%	4%	3%	2%	3%	4%	1%	2%	10%
Telekommunikation	1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Transport och logistik	8%	12%	11%	19%	8%	11%	10%	27%	15%	10%
Uthyrning	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Branschstrukturen inom tjänsteproduktion efter kommun, forts.

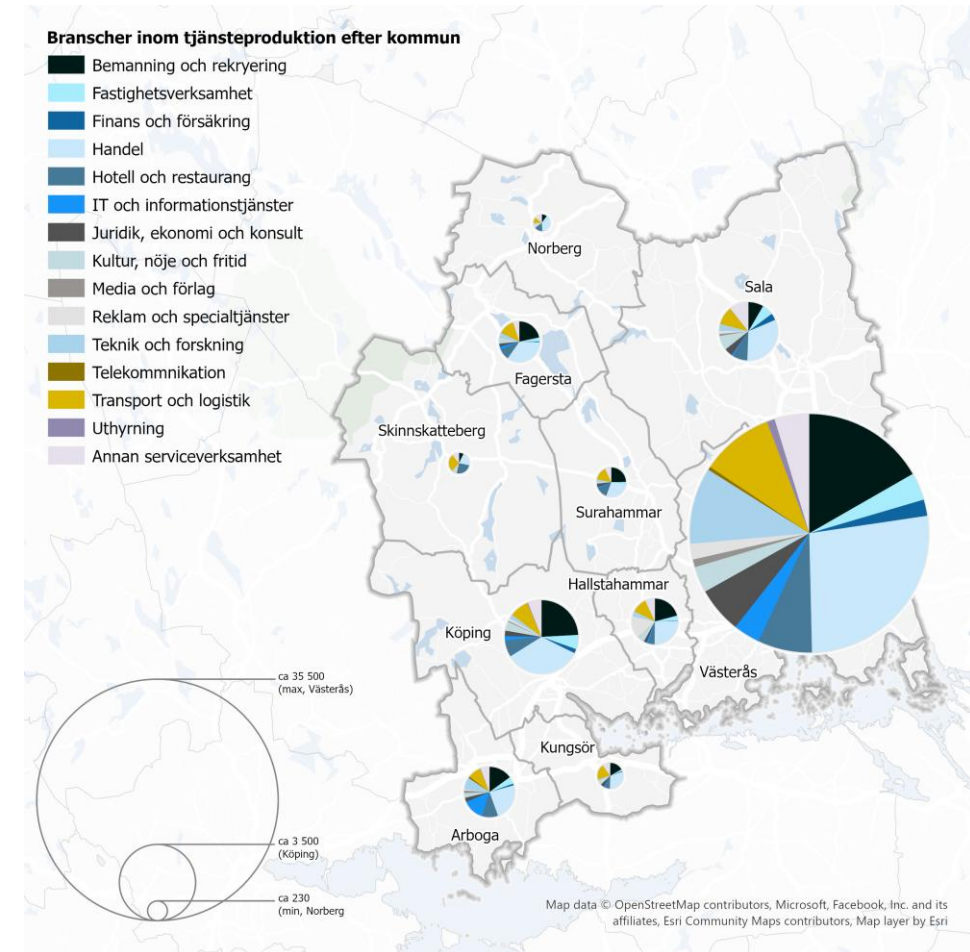
Den geografiska fördelningen av sysselsättningen inom tjänsteproduktionen i Västmanland uppvisar ett ännu tydligare koncentrationsmönster än den varuproducerande sektorn. **Västerås dominerar** kraftigt, både i absoluta tal och som andel av den samlade tjänstesysselsättningen i länet, vilket speglar stadens roll som regionalt centrum för handel, företagstjänster, offentlig verksamhet och kunskapsintensiva tjänster.

I övriga kommuner är tjänstesektorns sysselsättning betydligt mer begränsad och i hög grad kopplad till lokala servicefunktioner snarare än breda eller specialiserade tjänstekluster. Köping, Sala och Arboga utgör de tydligaste undantagen, med en mer utvecklad lokal tjänstesektor som kompletterar industrin och bidrar till en mer diversifierad arbetsmarknad.

Samtidigt är även i dessa kommuner en stor del av de mer kvalificerade tjänstejobben koncentrerade till Västerås genom pendling. I de mindre kommunerna präglas tjänstesysselsättningen i huvudsak av handel, personliga tjänster samt kommunal och regional service, vilket innebär att sektorn i högre grad följer befolkningsstorlek och lokal efterfrågan än näringslivets specialisering. Detta gör tjänstesektorn mindre känslig för enskilda företags förändringar, men också mindre expansiv utanför länets största stad.

Sammantaget visar kartan att tjänsteproduktionen i Västmanland är starkt centraliserad, med en tydlig uppdelning mellan Västerås som regionalt tjänstenav och övriga kommuner med mer lokalt orienterade tjänstestrukturer. Denna rumsliga logik är central för att förstå både pendlingsmönster och den fortsatta analysen av företagsstruktur och jobbdynamik inom tjänstesektorn.

Figur 18. Andel sysselsatta i tjänsteproduktion efter bransch och kommun i Västmanlands län. År 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Branschstruktur och utveckling inom offentlig sektor

Den offentliga sektorn är inte i fokus i denna rapport men för att få en helhetsbild av näringsstrukturen i länet beskrivs sektorn kort här.

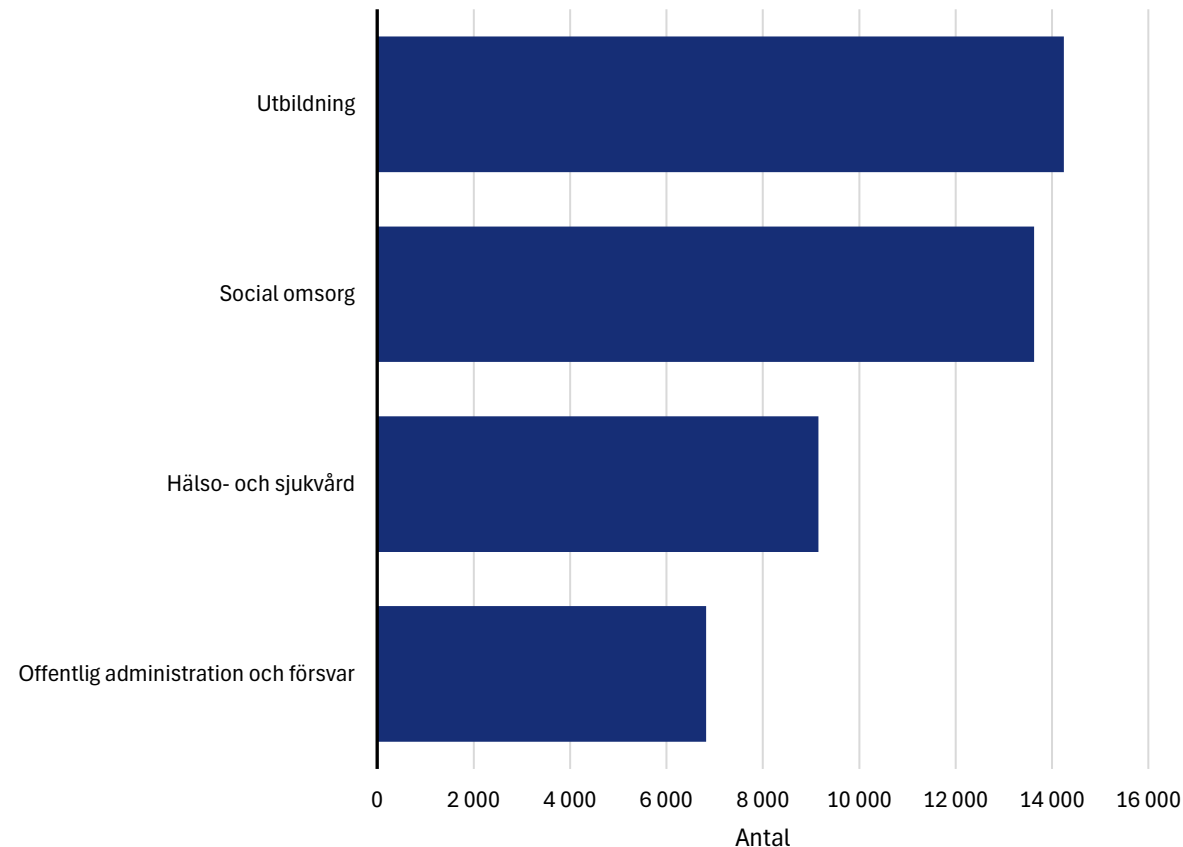
Den offentliga sektorn utgör en stabil och växande del av Västmanlands arbetsmarknad. Sysselsättningen inom utbildning, hälso- och sjukvård samt social omsorg har ökat tydligt under det senaste decenniet, vilket följer den nationella trenden där en åldrande befolkning och ökande välfärdsbehov driver efterfrågan på kompetens.

Länets starka tillväxt inom social omsorg och hälso- och sjukvård speglar särskilt ökade behov av vård, omsorg och stödinsatser i takt med demografiska förändringar. Även offentlig administration och försvar har vuxit, om än i mer begränsad omfattning.

Utvecklingen visar att den offentliga sektorn fortsatt fungerar som en stabiliserande kraft på arbetsmarknaden, särskilt i mindre kommuner där den utgör en stor del av det lokala näringslivet.

En viktig observation är att den offentliga sektorns expansion skapar betydande rekryteringsutmaningar framåt. Bristen på utbildad personal inom vård, skola och omsorg är redan idag påtaglig, och SCB:s långtidsprognoser visar att gapet riskerar att öka. Sammantaget visar branschutvecklingen att offentlig sektor spelar en avgörande roll för regional sammanhållning, kompetensförsörjning och arbetsmarknadens stabilitet i Västmanland.

Figur 19. Antal sysselsatta efter bransch i offentlig sektor. År 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Branschstruktur och –utveckling i offentlig sektor, forts.

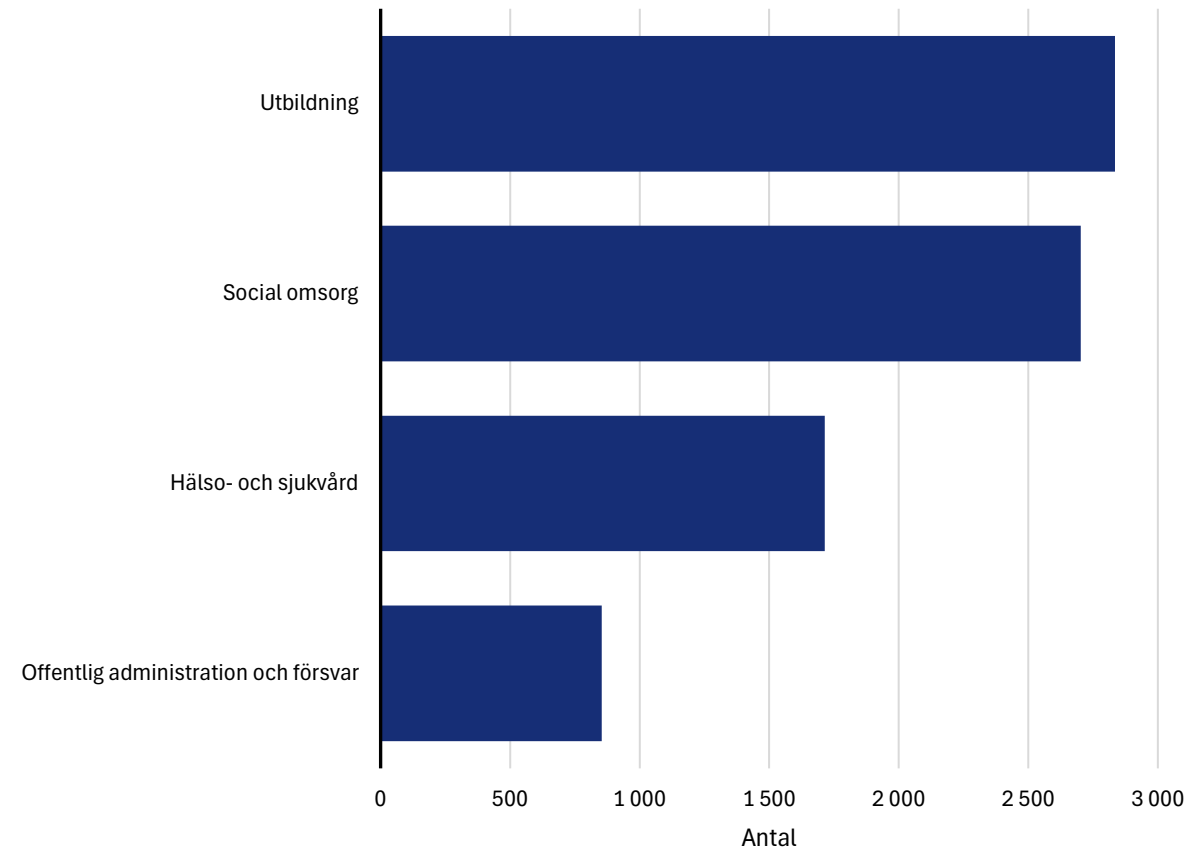
Sysselsättningsutvecklingen inom den offentliga sektorn i Västmanland präglas i hög grad av två branscher som står för den största absoluta ökningen av sysselsatta under perioden 2010–2023: utbildning och social omsorg.

Dessa verksamheter har vuxit betydligt snabbare än övriga delar av offentlig sektor och har blivit allt viktigare för den regionala arbetsmarknaden. Ökningen inom utbildning förklaras dels av demografiska förändringar, där växande barnkullar under stora delar av perioden ökat behovet av förskole- och grundskolepersonal, dels av utbyggnad och förändringar i utbildningssystemet som krävt fler lärare, pedagoger och elevstödjande funktioner.

Tillväxten inom social omsorg är ännu mer påtaglig. Den drivs framför allt av den långsiktiga åldersstrukturen i länet, där andelen äldre ökat och efterfrågan på hemtjänst, särskilt boende och stödinsatser vuxit snabbt. Samtidigt har ökade krav på kvalitet, bemanning och specialisering inom omsorgen lett till att fler yrkesgrupper tillkommit eller förstärkts, bland annat undersköterskor, stödpedagoger och personal inom funktionshinderområdet. Dessa strukturella drivkrafter innebär att social omsorg har blivit en av de mest arbetsintensiva och expansionsdrivande branscherna i hela Västmanland.

Sammantaget innebär utvecklingen att den offentliga sektorns tillväxt i Västmanland i hög grad är koncentrerad till verksamheter med omfattande bemanningsbehov. Detta skapar både stabilitet och långsiktig efterfrågan på arbetskraft, men förstärker också rekryteringsutmaningarna. Kombinationen av ökade behov, stora pensionsavgångar och höjda kompetenskrav gör att utbildning och omsorg står inför en växande strukturell kompetensbrist. Dessa branscher kommer därmed att spela en central roll för länets kompetensförsörjning framöver och påverka dynamiken i hela arbetsmarknaden.

Figur 20. Sysselsättningsutveckling efter bransch i offentlig sektor. År 2010 - 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Grön omställning och cirkulär ekonomi i Västmanland

Västmanland är ett utpräglad industrilän vilket gör att länet historiskt haft en relativt hög resurs- och utsläppsintensitet jämfört med mer tjänsteinriktade län. Samtidigt har länet redan sedan 1990-talet uppnått betydande utsläppsminskningar, vilket återspeglar en successiv effektivisering, teknologisk utveckling samt förändrade energikällor och produktionsmetoder.

Under de senaste tre decennierna har Västmanlands totala territoriella utsläpp av koldioxid minskat med närmare 45 procent, från knappt 1,68 miljoner ton år 1990 till cirka 0,93 miljoner ton 2024. Vid mitten av 2010-talet skedde en särskilt kraftig reduktion, drivet av minskade utsläpp från energiproduktion och industri samt bättre teknik och effektivare transporter.

Sedan 2015 har utsläppstrenden planat ut på en betydligt lägre nivå, med vissa år (som 2024) noterade en temporär ökning i takt med återhämtning och växande aktivitet efter dippen runt 2020. Trots fluktuationer över åren är den långsiktiga trenden tydligt nedåtgående i Västmanland och länet har en betydande utsläppssänkning per capita och per ekonomisk enhet jämfört med 1990.

År 2024 ligger utsläppen i Västmanland omkring 3–4 ton koldioxid per invånare, ungefär i linje med rikssnittet och långt under de mest utsläppsintensiva länen i Sverige (exempelvis Norrbotten och Gotland med upp till 20–30 ton per invånare på grund av deras storskaliga basindustrier). Detta visar att Västmanland, trots sitt starka industrifokus, i relativa termer inte framstår som ett extremt högutsläppande län.

Regionala utsläppsmönster i Västmanland speglar både framgångar i klimatarbetet och kvarstående utmaningar. Till exempel har utsläppen från persontrafik minskat med drygt 30 procent sedan 1990 tack vare bättre fordonsteknik och steg mot elektrifiering, medan tunga transporter ökat med ca 25 % då transportarbetet vuxit med regionens industriverksamhet.

Emissionerna från bussar har minskat markant (99 procent lägre 2022 jämfört med 2013) på grund av övergång till förnybara drivmedel i kollektivtrafiken. Detta är ett konkret exempel på lokal klimatomställning i praktiken och i linje med Region Västmanlands hållbarhetsstrategi om fossilfria transporter.

Samtidigt har utsläppen från tunga lastbilar och lätta lastbilar stigit signifikant de senaste två decennierna (c:a +26 procent respektive +97 procent sedan 1990), vilket speglar regionens expansiva logistikflöden och ökade godstransporter i takt med ekonomins tillväxt.

Även utsläppen från inrikes sjöfart (bl.a. hamnverksamhet i Västerås och Köping) har ökat med omkring 40 procent sedan 1990, medan inrikes flygtrafik numera genererar mycket lägre utsläpp (en minskning med ca 70 procent sedan 1990) tack vare minskad inrikesflyg och längre flygturer överförda till andra transportsätt.

Den industridominerade sektorn ("Industri, energi och processer") i Västmanland uppvisar överlag minskade utsläpp till 2024 (–28 procent sedan 1990), men har en specifik koncentration av utsläpp till Köping. Där ligger regionens största industriella punktkälla, ett kemiindustriellt komplex, som står för huvuddelen av Västmanlands kvarvarande industrirelaterade utsläpp. I Köping har utsläppsnedgången sedan 1990 endast varit knappt 20 procent, vilket kontrasterar mot Västmanlands övriga kommuner som halverat eller mer än halverat sina utsläpp under samma period.

Sammantaget har Västmanland kraftigt reducerat sina territoriella koldioxidutsläpp sedan 1990 samtidigt som dess energiintensiva industriella bas bibehållits – ett tecken på ökad koldioxideffektivitet i näringslivet.

Grön omställning och cirkulär ekonomi, forts.

Energianvändningens roll: I Västmanland återspeglar energianvändningsmönstret länets industriella karaktär. Som ett traditionellt industrilän är den totala slutliga energianvändningen per capita betydligt högre än i storstadsregioner, vilket delvis förklaras av en stor industri- och transportsektor.

Många av industrins huvudprocesser i Västmanland drivs av energiintensiva processer, i synnerhet i sektorer som metall- och kemiindustri och i energiproduktion (Västerås kraftvärmeverk). Samtidigt har energieffektivisering inom industrin erbjudit möjligheter att minska energianvändning per producerad enhet.

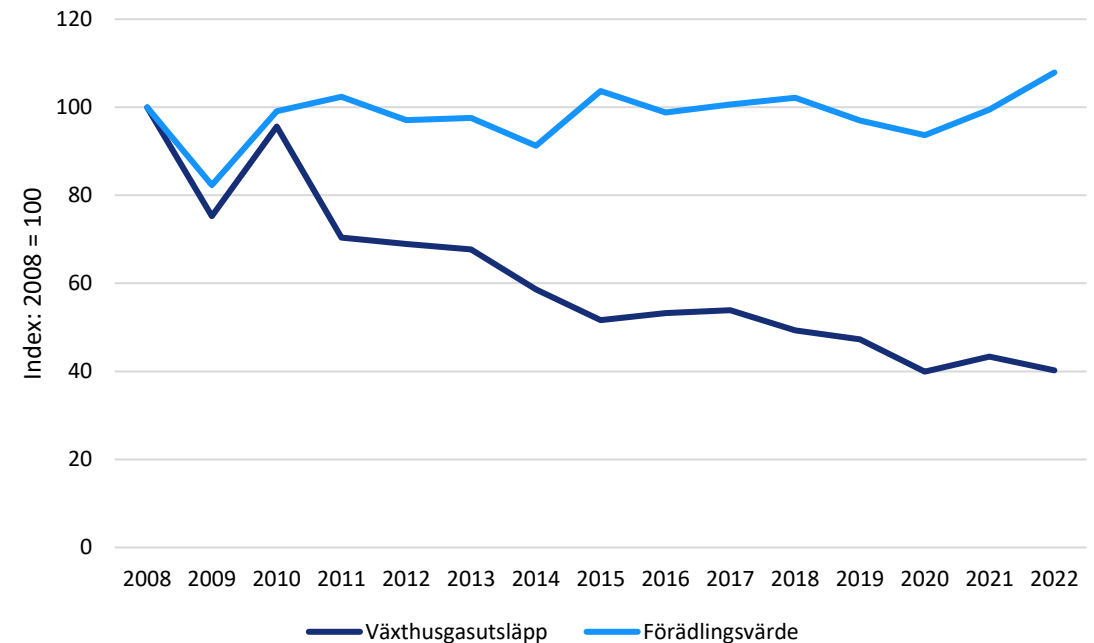
Den territoriella energiintensiteten (MWh/BRP) bedöms ha fallit tack vare energieffektiviseringar och ökad andel förnybar energi i energimixen, vilket gynnar regionens samlade energi- och klimatprestanda. Emellertid kvarstår en hög energiförbrukning i absoluta termer inom självbärande industriföretag i länet, vilket understryker att Västmanlands gröna energiomställning fortfarande är pågående.

Varuproducerande och tjänsteproducerande näringar: Västmanland kännetecknas av en betydande andel varuproducerande sektorer (framför allt tillverkande industri samt energi- och byggsektor), som utgör en stor del av regionens förädlingsvärde och sysselsättning.

Tjänstesektorn är välutvecklad men utgör en mindre andel av ekonomin än i storstadslänen. Denna struktur speglas i regionens utsläppsprofil: huvuddelen av Västmanlands produktionsbaserade växthusgasutsläpp (inklusive koldioxid från industri och transporter) härrör från de varuproducerande näringarna, medan tjänsteproducerande verksamhet genererar en betydligt mindre del.

Effekten blir att utsläpp per producerad ekonomisk enhet (t.ex. ton CO₂ per miljon kronor BRP) är högre i Västmanland än riksgenomsnittet.

Figur 21. Växthusgasutsläpp och förädlingsvärdetillväxt i den varuproducerande sektorn i Västmanland. År 2008 - 2022

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Grön omställning och cirkulär ekonomi, forts

Dessa indikatorer, liksom utsläpp per invånare och energiintensitet, visar att länets industriella profil medför en relativt högre klimatpåverkan både per capita och i förhållande till ekonomiskt förädlingsvärde än i mer tjänstedominerade län, exempelvis Stockholm.

Samtidigt är Västmanlands utsläppsintensitet tydligt lägre än i flera av de mest koldioxidintensiva länen i Sverige, såsom Gotland och Norrbotten, där storskalig basindustri har stor betydelse för utsläppsbilden.

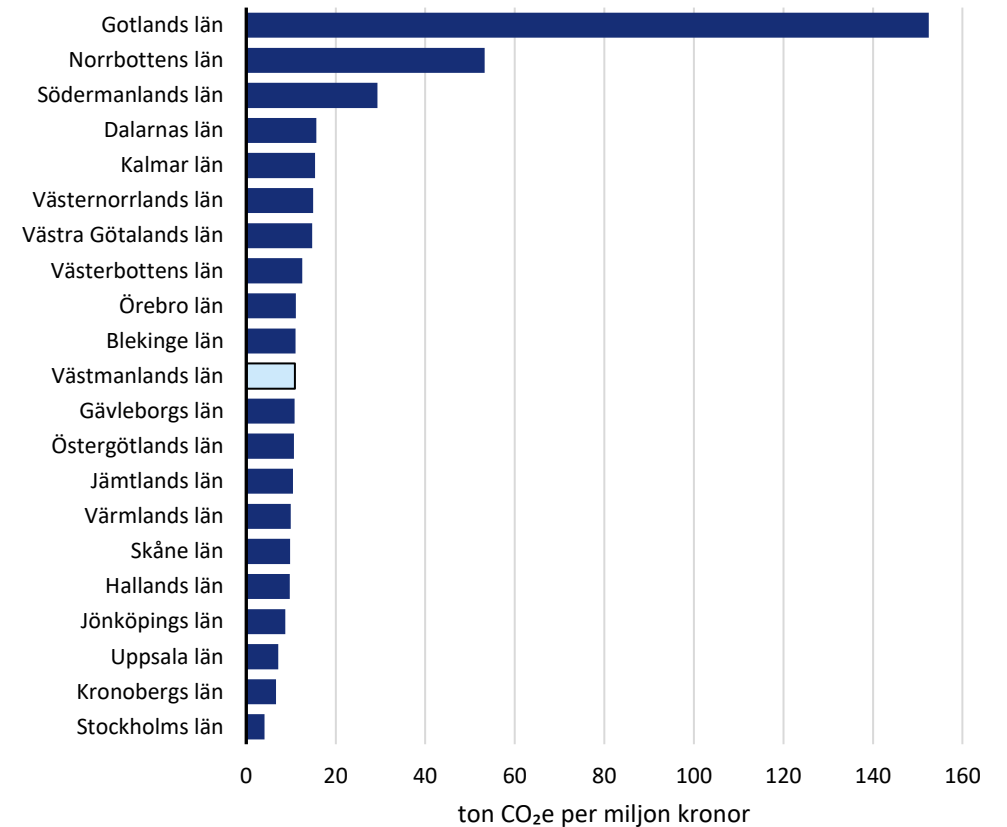
Västmanlands position speglar därmed länets mellanställning: en tydlig industriell tyngd, men också en mer diversifierad näringslivsstruktur än i de mest utsläppsintensiva industriregionerna.

Territoriella respektive produktionsbaserade utsläpp: Territoriella utsläpp avser de direkta utsläpp som sker inom länets geografiska gränser. Dessa påverkas i hög grad av infrastruktur, lokal energiförsörjning och transporter. Västmanlands territoriella utsläpp uppgick 2023 till cirka 1,04 miljoner ton koldioxidekvivalenter, vilket motsvarar omkring 3–4 ton per invånare och därmed ungefär riksnivån. Samtidigt ligger länet högre när utsläppen relateras till ekonomiskt förädlingsvärde, vilket speglar en industripräglad näringslivsstruktur med bland annat energiintensiv tillverkningsindustri och lokal energi- och värmeproduktion.

Produktionsbaserade utsläpp fördelar i stället utsläppen efter var den ekonomiska aktiviteten sker. Måttet visar därmed var i landet varor och tjänster produceras för vidare konsumtion. I Västmanland uppstår en betydande del av utsläppen i varuproducerande sektorer, där industrin står för tydligt större utsläpp än tjänstesektorn – i storleksordningen omkring fyra femtedelar av de produktionsbaserade utsläppen.

I likhet med andra industripräglade län har Västmanland därmed en högre utsläppsintensitet per ekonomiskt förädlingsvärde än län med mer tjänstedominerade näringsliv, såsom Stockholm och Uppsala.

Figur 22. Utsläppsintensitet per län (ton CO₂e per miljon kronor förädlingsvärde). År 2022

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Grön omställning och cirkulär ekonomi, forts.

Inomregionala skillnader: Inom Västmanland finns tydliga variationer i lokala utsläpp och energibehov. Västerås står för nästan hälften av länets totala koldioxidutsläpp och har trots ett stort absolut utsläppsfall sedan 1990 behållit en dominerande roll.

Köping är en annan framträdande utsläppskälla, bland annat på grund av ett stort processtekniskt industrikuster, och uppvisar endast marginell minskning sedan 1990.

Mindre industrikommuner i länet (ex. Fagersta, Surahammar) har däremot sett drastiska utsläppsreduktioner på 50–60 procent, en indikation på antingen strukturförändringar (nedläggningar/omvandling av äldre industrier) eller energieffektivisering och bränslebyten. I kommuner med mer tjänstebaserad ekonomi är utsläppsintensiteten följaktligen lägre, medan industrikommunerna behåller högre koldioxid- och energiintensitet.

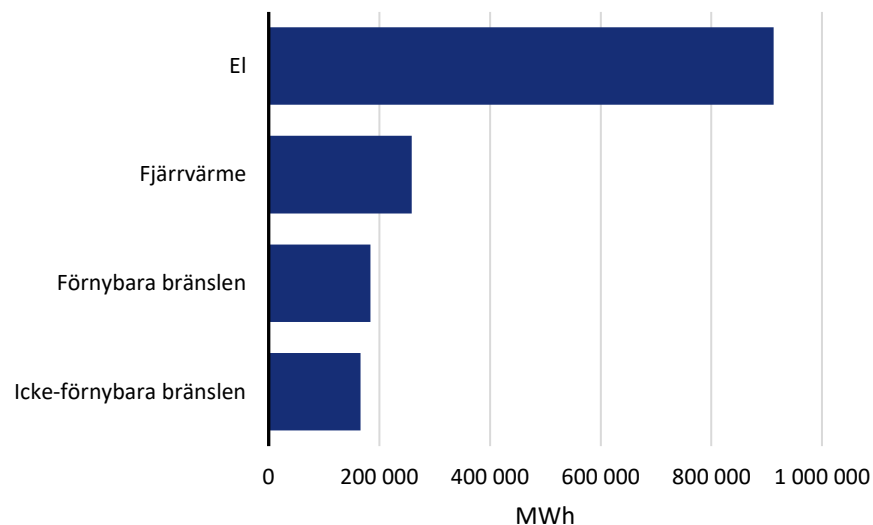
Jämförelse med andra län: Som en mellanstor industriregion har Västmanland en profil som avviker från både mer renodlade industrilän och mer tjänstedominerade län. Jämfört med de mest tjänsteinriktade länen, till exempel Stockholms län, har Västmanland en mer energikrävande produktionsstruktur och högre utsläpp i förhållande till ekonomiskt förädlingsvärde. Däremot ligger länets territoriella utsläpp per invånare nära riksnivån: år 2023 uppgick utsläppen till omkring 3,7 ton CO₂e per invånare i Västmanland, jämfört med cirka 4,2 ton CO₂e per invånare i riket.

Skillnaden är samtidigt stor gentemot de mest koldioxidintensiva industrilänen, exempelvis Norrbotten och Gotland, där storskalig basindustri ger betydligt högre utsläppsintensitet. Sammantaget visar detta att Västmanland har en tydlig industriell klimatprofil, men utan att tillhöra de mest utsläppsintensiva länen i landet. Länets position speglar därmed en mellanställning: industriell tyngd, men också en mer diversifierad näringslivsstruktur än i de mest utsläppsintensiva industriregionerna.

Dessa indikatorer, liksom utsläpp per invånare och energiintensitet (MWh per BRP), visar konsekvent hur regionens industriella profil innebär relativt högre klimatpåverkan per capita och per ekonomisk output än de mest tjänstedominerade regionerna (såsom Stockholm).

Samtidigt är Västmanlands utsläppsintensitet markant lägre än de allra mest koldioxidintensiva länen i Sverige (t.ex. Gotland och Norrbotten), som domineras av storskalig basindustri. Länets position visar på Västmanlands mellanställning: industriellt tyngd, men också diversifierad och lättare än de extremaste industriregionerna.

Figur 23. Energimixen i Industri- och byggsektorn i Västmanland. År 2024

Grön omställning, cirkulär ekonomi och regional konkurrenskraft

Grön omställningens betydelse för näringslivets konkurrenskraft: Den gröna omställningen, där utsläpp minskar och nya cirkulära affärsmodeller utvecklas, ses som avgörande för att säkra Västmanlands företags framtida konkurrenskraft och motståndskraft.

En mer resurseffektiv och klimatsmart produktion reducerar inte bara miljöbelastningen utan kan också öka produktiviteten genom lägre energi- och materialkostnader samt minska risker kopplade till framtida klimatpolitiska styrmedel. Västmanlands industriella företag konfronteras redan med behovet att reducera koldioxidintensitet och energiförbrukning, något som, om framgångsrikt, stärker konkurrenskraften på sikt på en global marknad som i allt högre grad efterfrågar hållbar produktion.

Cirkulär ekonomi som del av omställningen: Även om den officiella "cirkulära ekonomin"-sektorn enligt nationell statistik fortfarande är liten som andel av Västmanlands samlade ekonomi, bidrar de cirkulära principerna med värdefulla innovationer för regionens huvudsakliga näringar.

Exempelvis sker redan ett uppsving för återvinning av material, delningsekonomi och resurseffektiv produktion i vissa branscher, vilket främjar både miljövärden och affärsmöjligheter. För att den cirkulära ekonomin ska få verklig effekt krävs dock att även de stora sektorerna som industri och bygg integrerar cirkulära principer, eftersom de utgör majoriteten av länets verksamheter.

Regionens styrkeposition inom teknik, energi och tillverkning indikerar att Västmanland har goda möjligheter att leda i omställningen. Samtidigt utgör industrikoncentrationen en utmaning, lyckas man inte ställa om kan länets låga diversifieringsgrad innebära sårbarhet på lång sikt.

Regionala strategier och framtidsutsikter: Västmanlands län arbetar redan aktivt med klimat- och energistrategier som stödjer den gröna omställningen, bland annat inom transporter och industrins elektrifiering.

Den nämnda omvandlingen till ett fossilfritt bussnät är ett tydligt exempel på hur regionala satsningar kan ge resultat. Övergripande anges i regionens strategi att den cirkulära och klimatsmarta omställningen ses som en central drivkraft för framtida konkurrenskraft och sysselsättning i Västmanland.

Med sin robusta industriella kompetensbas och innovativa industriella tjänster har länet förutsättningar att utveckla lösningar som gynnar både klimat och ekonomi. Det handlar om att förnya innehållet i de befintliga styrkeområdena, snarare än att ersätta dem.

Sammanfattningsvis står Västmanland inför en omställning där cirkulär ekonomi och grön teknik kan stärka länets konkurrenskraft, generera nya jobb och bidra till att minska miljöpåverkan. Länets utmaning blir nu att fortsätta på den inslagna vägen, accelerera utsläppsminskningarna genom innovation och samtidigt skapa nya hållbara affärsmöjligheter för att säkra ett hållbart välbefinnande på längre sikt.

2.2 Specialisering, tillväxt och styrkeområden

Här analyseras vilka branscher som är särskilt viktiga för Västmanland, hur specialiseringsmönster och tillväxt ser ut, samt vilka styrkeområden och utmaningar som präglar länets näringsliv. Strukturen och utvecklingen jämförs både med riket och övriga län inom Östra Mellansverige.

Västmanlands branschstruktur inom varuproduktion i jämförelse. År 2023

Västmanlands varuproducerande branschstruktur uppvisar tydliga skillnader jämfört med rikssnittet och övriga län i Östra Mellansverige. Tabellen visar vilka branscher som utgör länets industriella styrkepunkter och vilka områden som har en svagare närvaro.

Starka branscher och specialiseringar: Västmanland har en betydligt högre andel sysselsatta inom metallindustri, elapparatur, transportmedel samt i viss mån maskinindustri jämfört med riket. Dessa branscher är centrala för länets industriella profil och speglar en lång tradition av avancerad tillverkningsindustri och teknikintensiva verksamheter. Även möbler och övrig tillverkning ligger något över rikssnittet.

Branscher med svagare närvaro: Andelarna i livsmedelsindustri, trä och papper, jord- och skogsbruk samt kemikalier och läkemedel är tydligt lägre än riksnivån. Detta innebär att Västmanland har en begränsad bas inom primärproduktion och traditionell basindustri. Relativt låga nivåer inom mineralutvinning och textil och konfektion följer samma mönster.

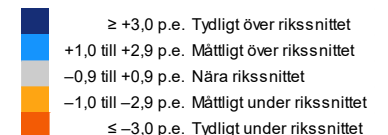
Branscher nära rikssnittet: Andelen sysselsatta inom gummi/plast/mineraler, elektronik och optik, fordonsindustri och maskinindustri ligger nära rikets nivåer, vilket indikerar en stabil närvaro utan tydliga över- eller underrepresentationer.

Regionala skillnader och jämförelser: Jämfört med grannlänerna är Västmanland särskilt starkt inom metallrelaterad industri och elapparatur, medan exempelvis Uppsala utmärker sig inom kemikalier och läkemedel, och Östergötland har en bredare industribas med högre andel inom maskin- och fordonsindustri.

Figur 24. Andel sysselsatta efter bransch inom varuproduktion efter län i Östra Mellansverige. År 2023

Bransch	Riket	Västmanland	Uppsala	Södermanland	Östergötland	Örebro
Jord- och skogsbruk, fiske	8,3%	5,5%	10,1%	8,3%	9,1%	7,5%
Livsmedelsindustri	4,9%	1,6%	1,9%	5,0%	4,9%	5,2%
Textil och konfektion	0,6%	0,1%	0,4%	0,9%	0,9%	0,6%
Trä och papper	5,8%	2,1%	2,9%	1,9%	6,3%	5,9%
Kemikalier och läkemedel	2,7%	0,8%	12,8%	1,8%	1,4%	5,2%
Gummi, plast och mineraler	3,2%	3,7%	2,2%	3,9%	1,8%	2,8%
Metallindustri	8,7%	16,5%	7,8%	15,8%	9,7%	15,5%
Elektronik och optik	1,9%	2,0%	0,7%	1,8%	1,1%	0,9%
Elapparatur	2,4%	12,0%	1,7%	1,0%	1,0%	0,9%
Maskinindustri	7,0%	7,1%	3,3%	12,7%	15,6%	11,3%
Fordonsindustri	7,1%	7,0%	0,7%	1,9%	0,4%	3,9%
Transportmedel	1,5%	3,7%	0,6%	0,8%	10,4%	0,1%
Möbler och övrig tillverkning	4,1%	5,8%	2,5%	2,5%	3,3%	4,1%
Energi, vatten och avfall	5,4%	4,7%	7,7%	5,0%	4,8%	3,6%
Byggverksamhet	35,1%	27,5%	44,4%	36,4%	28,9%	30,8%

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Västmanlands branschstruktur inom varuproduktion, forts.

Andelen i byggverksamhet är lägre än både riket och flera av de andra länen i Östra Mellansverige, vilket påverkar den samlade varuproduktionens tillväxt.

Sammantaget visar jämförelsen att Västmanlands styrkor i varuproduktionen ligger i en tydlig koncentration till avancerad industri, där metallindustri, elapparatur och maskinindustri utgör bärande delar av länets ekonomiska struktur. Detta skiljer sig från flera av grannlänen, där branscher som byggverksamhet, livsmedelsindustri eller kemikalier och läkemedel spelar en större roll.

Den höga specialiseringen ger Västmanland en stark industriell kärna, men innebär också att länet är mer exponerat mot förändringar i just dessa branscher än flera andra ÖMS-län med bredare industribas.

Samtidigt innebär den relativt låga närvaron i primärproduktion, basindustri och bygg att Västmanland i mindre grad tar del av den tillväxt som dessa delar av varuproduktionen haft under perioder nationellt. Den strukturella tyngdpunkten mot mer teknikintensiva branscher skapar därför både konkurrensfördelar och sårbarheter.

Sammantaget understryker analysen behovet av att stärka länets nuvarande styrkeområden, samtidigt som en viss breddning av industristrukturen kan bidra till en mer balanserad och robust varuproduktion framöver.

Västmanlands branschstruktur inom tjänsteproduktion i jämförelse. År 2023

Västmanlands tjänsteproducerande branschstruktur visar både likheter och tydliga skillnader jämfört med rikssnittet och grannlänen. Tabellen illustrerar länets styrkeområden, specialiseringar och vissa branscher där Västmanland har en svagare närvaro.

Starka branscher och specialiseringar: Västmanland har en högre andel sysselsatta inom handel, bemanning och rekrytering samt teknik och forskning jämfört med riket.

Dessa branscher utgör viktiga delar av regionens tjänstesektor och speglar en stark lokal arbetsmarknad med fokus på kommersiella tjänster, teknisk kompetens och arbetskraftsförmedling. Även fastighetsverksamhet och annan serviceverksamhet ligger något över rikssnittet.

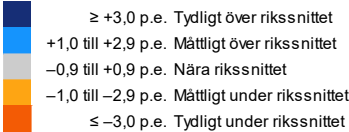
Branscher med svagare närvaro: Västmanland har en betydligt lägre andel sysselsatta inom IT och informationstjänster, finans och försäkring, media och förlag samt telekommunikation än rikssnittet. Detta indikerar att regionen har en mindre utvecklad kunskapsintensiv tjänstesektor och färre arbetsplatser inom digitala och finansiella tjänster jämfört med riket och vissa grannlän, särskilt Uppsala och Östergötland.

Branscher nära rikssnittet: Andelen sysselsatta inom transport och logistik, hotell och restaurang, juridik/ekonomi/konsult, reklam och specialtjänster, uthyrning, kultur/nöje/fritid ligger nära rikssnittet. Detta visar på en bred och balanserad tjänstesektor, där Västmanland varken sticker ut särskilt positivt eller negativt.

Figur 25. Andel sysselsatta efter bransch inom tjänsteproduktion efter län i Östra Mellansverige. År 2023

Bransch	Riket	Västmanland	Uppsala	Södermanland	Östergötland	Örebro
Handel	25,5%	28,0%	25,4%	29,1%	24,2%	30,8%
Transport och logistik	9,6%	9,9%	7,9%	10,9%	9,8%	12,1%
Hotell och restaurang	8,1%	7,6%	8,4%	9,9%	7,9%	8,0%
Media och förlag	2,5%	1,0%	1,8%	0,9%	1,4%	1,0%
Telekommunikation	0,8%	0,4%	0,9%	0,1%	0,5%	0,7%
IT och informationstjänster	7,1%	3,5%	4,8%	2,6%	8,3%	4,8%
Finans och försäkring	4,6%	2,0%	2,0%	2,3%	2,4%	2,1%
Fastighetsverksamhet	3,7%	4,0%	4,4%	6,0%	4,3%	4,4%
Juridik, ekonomi och konsult	5,8%	5,4%	4,5%	4,0%	3,4%	4,7%
Teknik och forskning	6,6%	8,6%	13,0%	4,3%	9,1%	4,3%
Reklam och specialtjänster	2,8%	2,4%	3,1%	2,4%	3,0%	1,7%
Uthyrning	0,7%	0,9%	0,6%	0,4%	0,7%	0,9%
Bemanning och rekrytering	12,3%	16,8%	11,5%	14,8%	15,2%	14,0%
Kultur, nöje och fritid	4,7%	4,0%	5,2%	5,4%	4,7%	4,8%
Annan serviceverksamhet	5,1%	5,5%	6,5%	7,0%	5,0%	5,8%

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Västmanlands branschstruktur inom tjänsteproduktion, forts.

Regionala skillnader och jämförelser: Jämfört med övriga län i Östra Mellansverige har Västmanland en tydlig profil med stark handel och bemanning, medan Uppsala utmärker sig inom teknik och forskning samt IT-tjänster.

Södermanland har högre andel inom fastighetsverksamhet och hotell/restaurang, medan Örebro har en stark position inom transport och logistik samt handel.

Precis som i varuproduktionen visar tjänstesektorn att Västmanland har vissa starka kluster, men också områden där regionen har en svagare närvaro. Den höga andelen inom bemanning och rekrytering kan spegla en flexibel arbetsmarknad och stor efterfrågan på arbetskraft, medan den låga andelen inom IT och finans kan innebära utmaningar för regionens långsiktiga konkurrenskraft och innovationsförmåga.

Figur 22 visar att Västmanlands styrka inom tjänsteproduktionen ligger i handel, teknik/forskning och bemanning, medan regionen har en svagare position inom kunskapsintensiva och digitala tjänster.

Specialisering och tillväxt – en fyrfältsanalys av näringslivets dynamik

Specialiseringsindex, eller lokaliseringskvot (LQ), visar hur stor andel av sysselsättningen i en viss bransch en region har jämfört med riket. Ett värde över 1 innebär att regionen är särskilt specialiserad inom branschen, vilket ofta speglar starka kluster, långvarig kompetens och konkurrensfördelar.

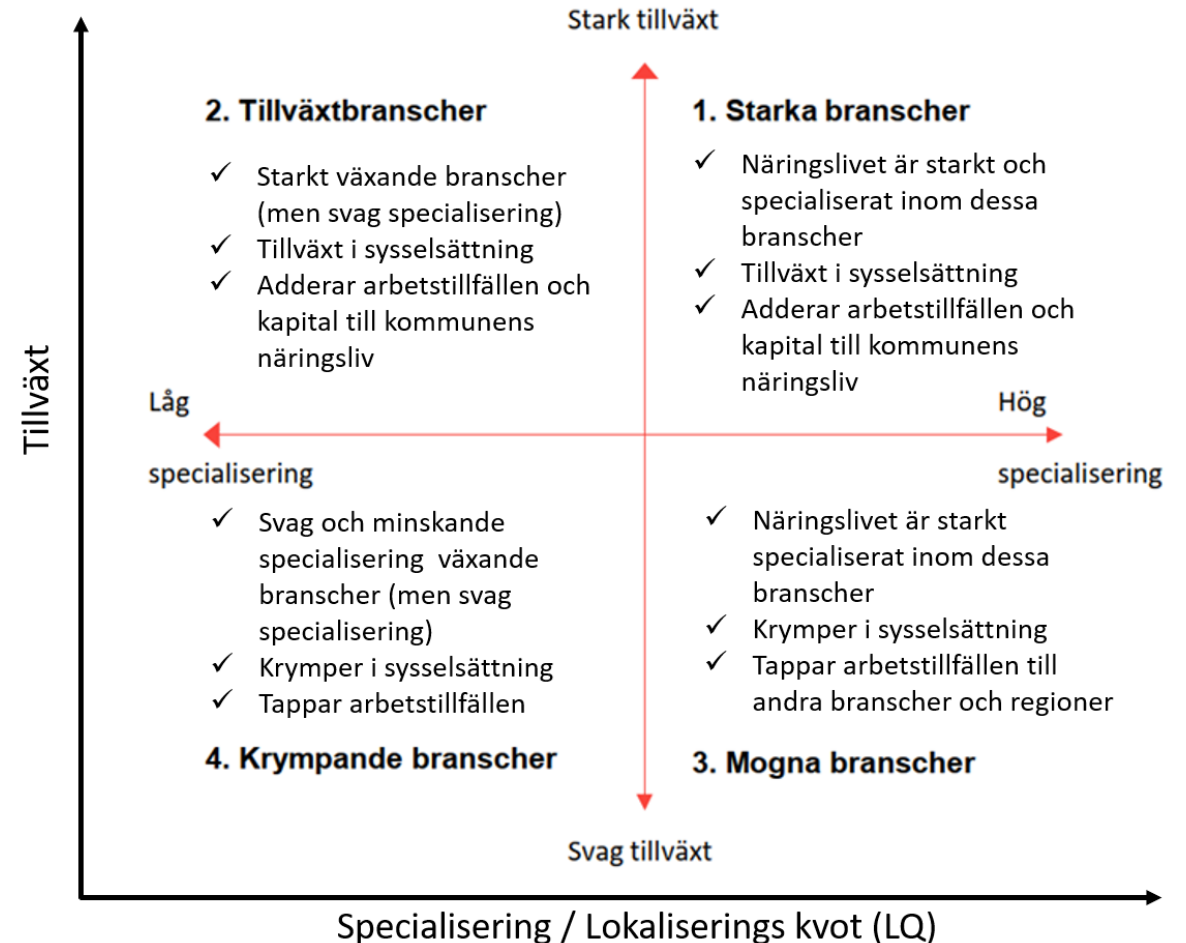
Att analysera specialisering är intressant eftersom det hjälper oss att förstå vilka branscher som utgör ryggraden i det lokala näringslivet – och vilka som har störst betydelse för sysselsättning, tillväxt och regional profil.

Figuren visar hur kombinationen av specialisering (LQ) och tillväxt i sysselsättning kan användas för att kategorisera branscher i fyra grupper:

- **Starka branscher (hög specialisering, stark tillväxt):** Här finns regionens verkliga motorer – branscher där näringslivet både är starkt specialiserat och där sysselsättningen växer. Dessa branscher bidrar med nya jobb, kapital och innovationskraft.
- **Tillväxtbranscher (låg specialisering, stark tillväxt):** Branscher som växer snabbt men där regionen ännu inte är särskilt specialiserad. De kan bli framtida styrkeområden om tillväxten fortsätter och fler företag etablerar sig.
- **Mogna branscher (hög specialisering, svag tillväxt):** Här är regionen fortfarande starkt specialiserad, men sysselsättningen minskar eller står still. Dessa branscher riskerar att tappa betydelse om utvecklingen fortsätter, men kan fortfarande vara viktiga för export och kompetensförsörjning.
- **Krympande branscher (låg specialisering, svag tillväxt):** Branscher med låg specialisering och minskande sysselsättning. Dessa har liten betydelse för regionens framtida tillväxt och kan behöva omställningsinsatser.

Genom att analysera var olika branscher hamnar i denna matris får vi en tydlig bild av näringslivets struktur, dess styrkeområden och utmaningar – och kan identifiera var insatser för förnyelse, kompetensutveckling eller omställning är mest angelägna.

Figur 26. Schematisk bild över hur branscher kan klassificeras efter regional specialisering och tillväxt

Regional specialisering - varuproduktion

Västmanlands industriella struktur präglas av stark specialisering inom flera branscher.

Branscher som metallindustri, elapparatur, transportmedel, maskinindustri och möbler/övrig tillverkning har en betydligt större andel sysselsatta än rikssnittet.

Trots detta har endast maskinindustri (+54 %) och möbler/övrig tillverkning (+60 %) haft en sysselsättningsutveckling klart över rikets genomsnitt.

Metallindustri och transportmedel har haft negativ utveckling vilket visar att hög specialisering inte alltid innebär sysselsättningsstillväxt.

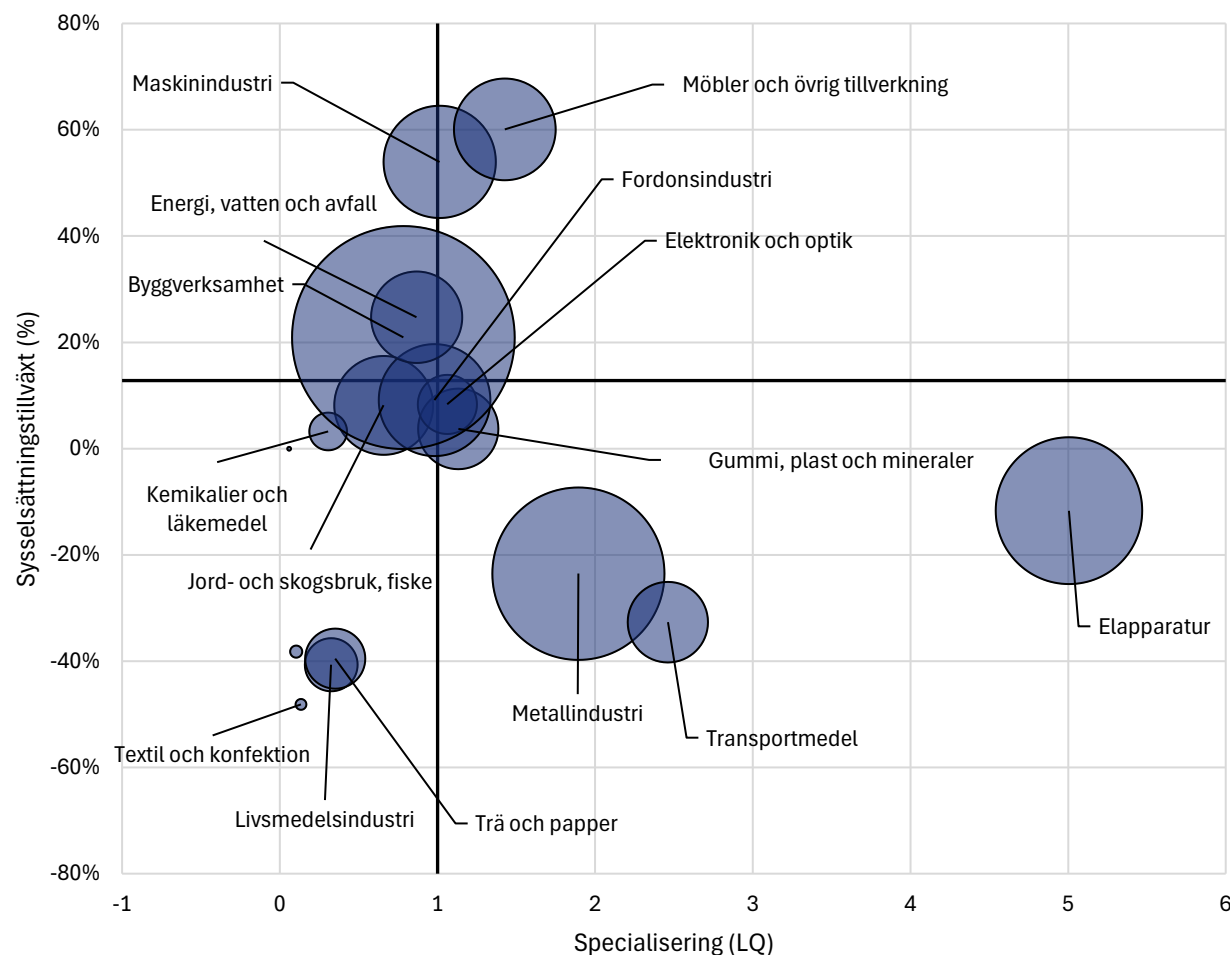
Branscher med LQ under 1, såsom livsmedelsindustri, trä och papper, textil och konfektion samt mineralutvinning, har både låg specialisering och negativ sysselsättningsutveckling. Dessa branscher har tappat mark och bidrar marginellt till regionens tillväxt.

Byggverksamhet och energi/vatten/avfall har många sysselsatta men ligger nära rikssnittet i specialisering. Sysselsättningsutvecklingen är positiv men måttlig, vilket innebär att dessa sektorer stabiliserar arbetsmarknaden snarare än driver tillväxten.

Elektronik och optik, gummi/plast/mineraler och kemikalier/läkemedel har LQ strax över 1 och visar stabil eller svagt positiv utveckling, men bidrar inte med någon stark tillväxtimpuls.

Sammanfattningsvis visar analysen att Västmanlands styrka ligger i avancerad tillverkningsindustri, men att tillväxten är ojäm. Endast ett fåtal branscher kombinerar hög specialisering med stark sysselsättningsutveckling. För att stärka regionens konkurrenskraft framöver krävs både utveckling av de starkt specialiserade branscherna och en breddning mot nya tillväxtområden med potential att skapa fler jobb.

Figur 27. Specialisering (2023) och sysselsättningsutveckling efter bransch (2010 – 2023) i Västmanland

Regional specialisering - tjänsteproduktion

Västmanlands industriella struktur präglas av stark specialisering inom flera branscher.

Branscher som metallindustri, elapparatur, transportmedel, maskinindustri och möbler/övrig tillverkning har en betydligt större andel sysselsatta än rikssnittet.

Trots detta har endast maskinindustri (+54 %) och möbler/övrig tillverkning (+60 %) haft en sysselsättningsutveckling klart över rikets genomsnitt.

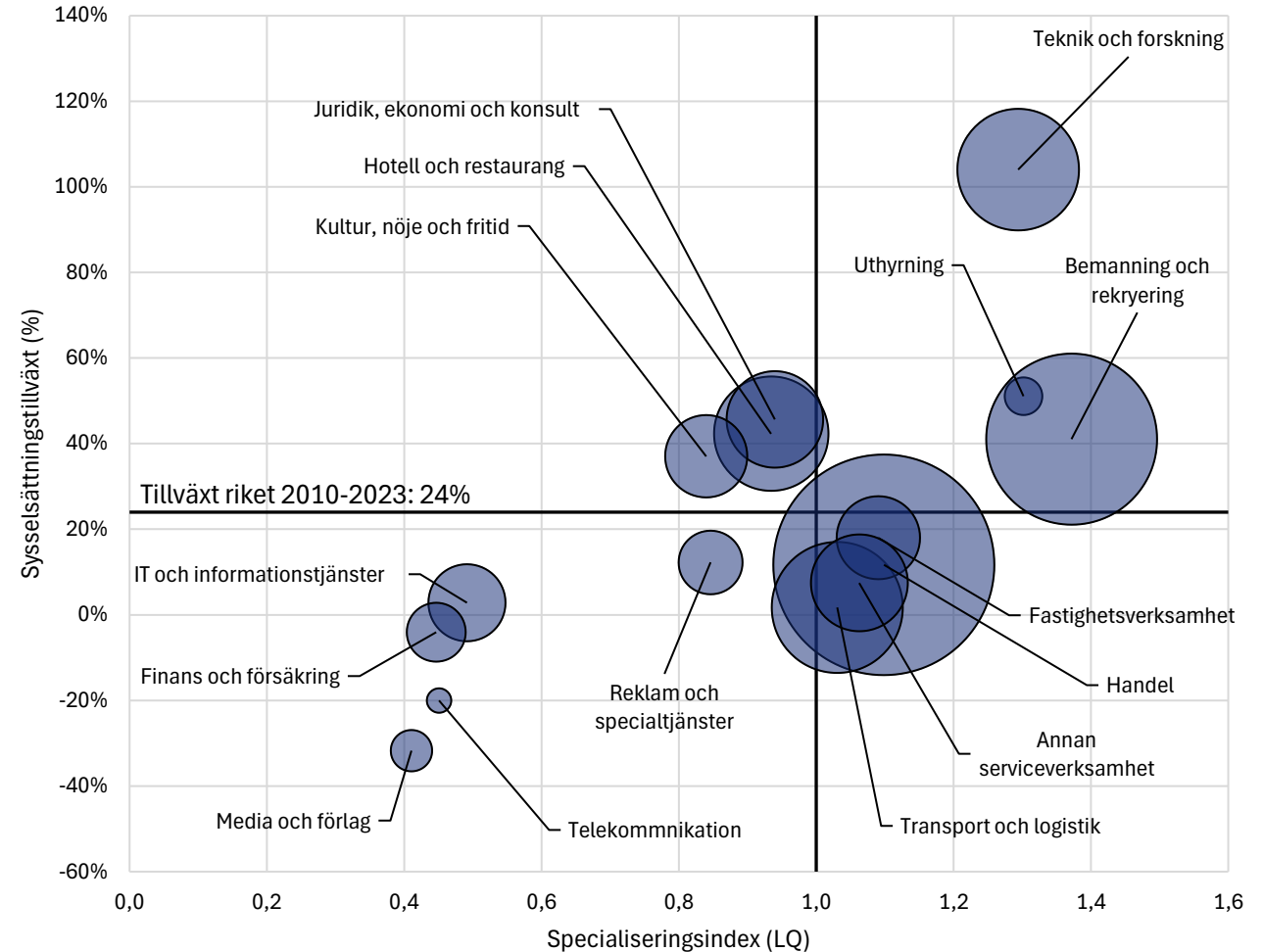
Metallindustri och transportmedel har haft negativ utveckling vilket visar att hög specialisering inte alltid innebär sysselsättningsstillväxt.

Branscher med LQ under 1, såsom livsmedelsindustri, trä och papper, textil och konfektion samt mineralutvinning, har både låg specialisering och negativ sysselsättningsutveckling. Dessa branscher har tappat mark och bidrar marginellt till regionens tillväxt.

Byggverksamhet och energi/vatten/avfall har många sysselsatta men ligger nära rikssnittet i specialisering. Sysselsättningsutvecklingen är positiv men måttlig, vilket innebär att dessa sektorer stabiliserar arbetsmarknaden snarare än driver tillväxten.

Elektronik och optik, gummi/plast/mineraler och kemikalier/läkemedel har LQ strax över 1 och visar stabil eller svagt positiv utveckling, men bidrar inte med någon stark tillväxtpuls.

Figur 28. Specialisering (2023) och sysselsättningsutveckling efter bransch (2010 – 2023) i Västmanland

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Sammanfattande analys – Specialisering, tillväxt och styrkeområden i Västmanland

Analysen av specialisering och tillväxt visar att Västmanlands näringsliv präglas av en tydlig koncentration till ett antal industribranscher med hög regional betydelse, men att sambandet mellan specialisering och sysselsättningsutveckling är ojämnt.

Inom **varuproduktionen** är länet starkt specialiserat inom metallindustri, elapparatur, maskinindustri och transportmedel. Samtidigt har endast ett begränsat antal av dessa branscher uppvisat en sysselsättningsutveckling som överstiger riksgenomsnittet. I flera fall kombineras hög specialisering med svag eller negativ tillväxt, vilket indikerar mogna eller strukturellt pressade industrigrenar snarare än expansiva tillväxtmotorer.

Byggverksamhet och energi, vatten och avfall har haft en stabiliserande roll med positiv men måttlig utveckling, medan branscher med låg specialisering och negativ utveckling såsom livsmedelsindustri, trä och papper samt textil och konfektion bidrar i begränsad utsträckning till den regionala tillväxten. Sammantaget innebär detta att varuproduktionens styrka i Västmanland i hög grad ligger i tekniskt avancerad industri, men att tillväxten är koncentrerad till ett fåtal delbranscher.

Inom **tjänsteproduktionen** framträder ett delvis annat mönster. Västmanland är relativt starkt specialiserat inom handel, bemanning och rekrytering samt teknik och forskning. Här återfinns också flera av de branscher som haft den starkaste sysselsättningsutvecklingen under perioden, särskilt teknik- och forskningsverksamheter samt bemanning.

Samtidigt är länet svagt specialiserat inom flera av de kunskapsintensiva tjänstebranscher som nationellt haft hög tillväxt, såsom IT- och informationstjänster, finans och försäkring samt juridik, ekonomi och konsult. Detta begränsar tjänstesektorns bidrag till långsiktig värdeskapande tillväxt.

Sammantaget visar avsnittet att Västmanlands näringsliv präglas av starka men relativt smala styrkeområden. Hög specialisering ger konkurrensfördelar och stabilitet, men innebär också en ökad känslighet för strukturella förändringar i ett begränsat antal branscher. För att stärka den långsiktiga utvecklingskraften krävs därför både fortsatt utveckling av befintliga styrkeområden och en breddning mot branscher med högre tillväxt- och förnyelsepotential.

2.3 Utbildningsstruktur, FoU och Kompetensförsörjning

Här analyseras utbildningsstrukturen i näringslivet, investeringar i FoU och kompetensförsörjning och arbetskraftens sammansättning i Västmanland, samt hur dessa faktorer påverkar näringslivets utveckling och omställningsförmåga.

Utbildningsstruktur och kunskapsinnehåll i näringslivet

Utbildningsnivån i befolkningen är en grundläggande förutsättning för näringslivets konkurrenskraft och förmåga till omställning. I en ekonomi som allt mer präglas av digitalisering, automatisering och komplexa värdekedjor ökar betydelsen av eftergymnasial kompetens i både varu- och tjänsteproducerande branscher.

För **Västmanland** med sin kombination av avancerad industri, teknikkrävande tjänster och växande välfärdssektor, innebär detta att regionens utbildningsstruktur får direkt påverkan på branschernas utvecklingskraft och långsiktiga hållbarhet.

Samtidigt är utbildning nära sammankopplad med regionens **FoU-system**. FoU-intensiva miljöer, oavsett om de finns i företagssektorn, inom högskola eller i offentliga kunskapsmiljöer, är starkt beroende av tillgången till högutbildad arbetskraft och specialistkompetens.

En hög utbildningsnivå breddar inte bara arbetsmarknaden; den fördjupar också regionens förmåga att generera, ta till sig och kommersialisera ny kunskap. För Västmanland är detta särskilt relevant då flera av länets styrkebranscher, såsom elektronik- och maskinteknik, energi och avancerad tillverkning, är teknikdrivna och FoU-nära i sin utvecklingslogik, men samtidigt står inför ökade krav på kompetens inom områden som automation, digital systemutveckling, energieffektivisering och grön omställning.

Kompetensutmaningarna märks också i breda delar av tjänstesektorn, där en växande andel yrkesroller kräver analytisk, digital och kommunikativ kompetens även i branscher som historiskt haft lägre formell utbildningsnivå. När arbetsuppgifterna förändras ökar behovet av både vidareutbildning och rekrytering av arbetskraft med längre eftergymnasial utbildning, samtidigt som konkurrensen om sådan kompetens är hård mellan regioner.

I detta perspektiv blir utbildningsnivån inte bara en fråga om att matcha dagens arbetsmarknad utan om att säkerställa att Västmanland har förmåga att utveckla sina styrkeområden, attrahera framtida investeringar och delta i de delar av ekonomin där innovationskraft och kunskapstillväxt är som starkast.

Sammantaget utgör utbildningsstrukturen, FoU-kapaciteten och kompetensförsörjningen ett sammanhängande utvecklingssystem. Länet behöver både en bred bas av yrkesutbildad arbetskraft för produktion och drift och en stark kunskapskärna för att stödja teknikskiften, innovation och avancerade tjänster.

I detta avsnitt analyseras därför hur utbildningsnivån varierar mellan branscher och län, vilka kompetensutmaningar som följer, och hur FoU-strukturen bidrar till länets långsiktiga konkurrenskraft.

Utbildningsstrukturen efter bransch inom varuproduktionen – ett jämförande perspektiv

Heatmapen visar att utbildningsnivån i den varuproducerande sektorn varierar tydligt mellan både branscher och län i Östra Mellansverige. De kunskapsintensiva industribranscherna såsom kemikalier och läkemedel, elektronik- och maskinindustri, fordons- och transportmedel och energi, vatten och avfall uppvisar generellt högre andelar eftergymnasialt utbildade än mer traditionella och arbetsintensiva industrisegment i riket.

Uppsala län särskiljer med högst utbildningsnivå i branscherna kemikalier och läkemedel (50 %) och energi/vatten/avfall (28 %), vilket speglar ett FoU-nära och teknikintensivt näringsliv.

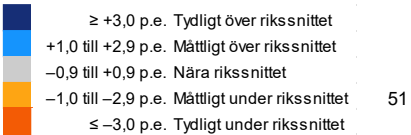
Västmanlands kompetensprofil är mer teknikorienterad än genomsnittet. Länet ligger över riksnivån inom två av sina mest betydelsefulla industribranscher: metallindustri (17 % mot rikets 11 %) och elektronik- och maskinindustri (33 % mot 26 %). Det visar att de teknikintensiva delar av Västmanlands industri bygger på en relativt kvalificerad arbetskraft och att dessa branscher utgör tydliga styrkepositioner i länet.

I mer forskningsintensiva branscher är bilden blandad. Inom kemikalier och läkemedel ligger Västmanland under riket och betydligt under Uppsala, men över Östergötland och Örebro. Inom energi, vatten och avfall ligger länet något under riket och Uppsala, men högre än samtliga övriga ÖMS-län, vilket visar att Västmanland har en relativt kvalificerad arbetskraft inom just denna del av industrin.

Figur 29. Andelen sysselsatta med tre år eller längre eftergymnasial utbildning i Västmanland, riket och övriga län i Östra Mellansverige. År 2023

Bransch	Riket	Västmanland	Uppsala	Södermanland	Östergötland	Örebro
Jord- och skogsbruk, fiske	12,2%	11,6%	16,7%	11,2%	11,9%	10,9%
Mineralutvinning	14,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	6,8%
Livsmedelsindustri	12,2%	5,4%	4,3%	4,7%	8,0%	7,3%
Textil och konfektion	10,7%	0,0%	7,0%	1,4%	11,6%	5,7%
Trä och papper	10,6%	5,7%	7,0%	0,7%	9,7%	9,1%
Kemikalier och läkemedel	33,0%	27,0%	50,4%	29,6%	26,5%	21,9%
Gummi, plast och mineraler	9,6%	7,4%	3,3%	7,8%	4,6%	4,2%
Metallindustri	10,6%	17,1%	9,6%	9,9%	14,0%	16,4%
Elektronik- och maskinindustri	26,4%	32,6%	21,6%	24,6%	24,9%	24,8%
Fordon- och transportmedel	27,6%	19,3%	18,2%	10,3%	41,3%	2,3%
Möbler och övrig tillverkning	12,6%	27,7%	7,7%	3,0%	5,5%	4,6%
Energi, vatten och avfall	26,6%	24,8%	28,0%	14,9%	19,4%	10,3%
Byggsamhet	7,3%	5,6%	5,7%	3,9%	4,9%	4,4%

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Utbildningsstrukturen efter bransch inom varuproduktionen, forts.

I de traditionella basindustrierna, livsmedelsindustri, trä och papper, textil och gummi/plast/mineraler, är utbildningsnivån i samtliga ÖMS-län lägre och Västmanland ligger även här under rikssnittet.

Detta speglar en industriell struktur där många yrkesroller är praktiskt orienterade och i högre grad rekryteras från yrkesutbildningar än från högskola.

Sammantaget visar analysen att Västmanlands varuproducerande näringsliv har en tydlig teknisk och industriell kompetensprofil, där utbildningsnivån är hög inom länets styrkebranscher men lägre inom mer traditionella och breda industrigrenar.

Detta ger länet goda förutsättningar inom avancerad tillverkning, men innebär samtidigt att fortsatt förstärkning av teknisk högre utbildning och kompetensutveckling är central för att möta framtida krav inom automation, energiomställning och digitalisering.

Utbildningsstrukturen i tjänsteproduktionen – ett jämförande perspektiv

Heatmapen visar tydliga skillnader i utbildningsnivån inom de tjänsteproducerande branscherna i Östra Mellansverige och illustrerar hur beroende tjänstesektorn är av eftergymnasial kompetens.

De mest kunskapsintensiva branscherna såsom IT och informationstjänster, juridik/ekonomi/konsult, finans och försäkring, media och förlag samt teknik och forskning har genomgående högst nivåer i riket, och särskilt Uppsala län ligger långt över övriga län i flera av dessa branscher (exempelvis 70 % i teknik och forskning och 45 % i media och förlag). Detta speglar kraftigt akademipåverkade arbetsmarknader och en regional specialisering mot forskningsnära och avancerade tjänster.

Västmanland uppvisar en blandad kompetensprofil. Länet ligger något under riksnivån i flertalet kvalificerade branscher, såsom juridik/ekonomi/konsult (51 % mot rikets 56 %), IT och informationstjänster (53 % mot rikets 55 %), finans och försäkring (44 % mot rikets 48 %), och teknik och forskning (43 % mot rikets 56 %). Samtidigt är andelen sysselsatta med längre eftergymnasial utbildning i Västmanland tydligt lägre än i både Uppsala och Östergötland i de mest avancerade tjänstebanscher, vilket visar att länet har en svagare förankring av kunskapsintensiva arbetsplatser och kompetenser.

I flera breda tjänstebanscher, såsom handel (8 %), transport och logistik (6 %), bemanning och rekrytering (12 %) och annan serviceverksamhet (20 %), ligger Västmanland bland de lägsta nivåerna relativt riket. Detta speglar tjänstestrukturer som i högre grad bygger på praktiska yrkesroller, drift- och servicekompetens samt kortare utbildningsvägar. Dessa branscher har samtidigt haft stark sysselsättningsstillväxt i länet, vilket ökar behovet av kompetensutveckling snarare än nyrekrytering av högutbildad arbetskraft.

Figur 30. Andelen sysselsatta med tre år eller längre eftergymnasial utbildning i Västmanland, riket och övriga län i Östra Mellansverige. År 2023

	Södermanland	Södermanland	Södermanland	Södermanland	Södermanland	Södermanland
Bransch	Riket	Västmanland	Uppsala	Södermanland	Östergötland	Örebro
Handel	14,9%	8,3%	11,8%	7,1%	9,2%	8,4%
Transport och logistik	10,4%	5,8%	7,4%	5,2%	10,3%	5,3%
Hotell och restaurang	8,0%	11,4%	8,8%	3,9%	6,8%	4,8%
Media och förlag	44,8%	37,5%	45,0%	18,7%	46,3%	25,7%
Telekommunikation	31,8%	11,9%	33,6%	0,0%	6,1%	4,7%
IT och informationstjänster	55,4%	52,5%	53,1%	33,6%	65,0%	41,7%
Finans och försäkring	48,3%	43,8%	33,1%	28,6%	34,5%	45,1%
Fastighetsverksamhet	23,1%	22,8%	22,2%	16,7%	17,8%	16,3%
Juridik, ekonomi och konsult	56,0%	51,3%	51,0%	38,6%	47,4%	40,7%
Teknik och forskning	56,3%	43,0%	69,6%	29,1%	59,3%	38,9%
Reklam och specialtjänster	38,8%	41,1%	48,3%	29,4%	39,9%	36,4%
Uthyrning	11,3%	0,0%	3,4%	2,0%	0,6%	1,6%
Bemanning och rekrytering	16,3%	11,7%	16,2%	10,1%	14,2%	12,8%
Kultur, nöje och fritid	28,3%	22,3%	33,0%	20,9%	23,2%	24,9%
Annan serviceverksamhet	25,3%	20,4%	30,6%	16,5%	20,5%	20,8%

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Utbildningsstrukturen i tjänsteproduktionen, forts.

Det finns dock viktiga undantag. Inom reklam och specialtjänster ligger Västmanland (41 %) nära rikets nivå (39 %) och över Örebro. Inom hotell och restaurang ligger länet klart över riket (11 % mot 8 %), vilket antyder en professionalisering inom delar av besöksnäringen. Inom fastighetsverksamhet ligger länet i linje med riket.

Sammantaget visar heatmapen att Västmanlands tjänstesektor har en relativt svag position i de mest kunskaps- och forskningsintensiva tjänsterna men samtidigt en bred och växande tjänstestruktur med fokus på arbetsintensiva branscher. Detta innebär att länets konkurrenskraft i hög grad avgörs av:

- förmågan att attrahera och utveckla högutbildad arbetskraft inom avancerade tjänster,
- kapaciteten att höja kompetensen i de stora och växande service- och driftorienterade branscherna.

För Västmanland blir därmed kompetensförsörjningsfrågorna centrala, både för att stärka de kvalificerade tjänster som stödjer industri, offentlig sektor och innovation, och för att utveckla kompetensen i de breda tjänstebranscherna som utgör den största delen av länets sysselsättning.

FoU-verksamhet i Västmanlands län – omfattning, struktur och utveckling

Tillgången till regionalt nedbruten statistik om forskning och utveckling (FoU) är begränsad. SCB:s statistik över utgifter för egen FoU-verksamhet, redovisad vartannat år och uppdelad på län och sektor, ger dock en viktig indikation på FoU-sektorns storlek och utveckling. Genom att relatera dessa FoU-utgifter till förädlingsvärdet i respektive län kan man också beräkna en FoU-intensitet, det vill säga hur stora FoU-utgifterna är i förhållande till den marknadsproducerade ekonomins värdeskapande.

En FoU-sektor med tydlig tyngdpunkt i näringslivet – och relativt hög intensitet: I Västmanlands län uppgick FoU-utgifterna år 2023 till 3 737 mnkr totalt, varav 3 343 mnkr låg i företagssektorn. Samma år uppgick förädlingsvärdet i länets marknadsproduktion (varor+tjänster) till 85 405 mnkr (36 837 mnkr i varor och 48 568 mnkr i tjänster).

Det innebär att Västmanlands FoU-intensitet i näringslivet (FoU i företagssektorn i relation till marknadsproduktionens förädlingsvärde) uppgår till cirka 3,9 procent år 2023. I ett nationellt perspektiv ligger detta något över rikets motsvarande nivå (cirka 3,9 procent när FoU i företagssektorn relateras till rikets samlade marknadsproduktion). Samtidigt ligger Västmanlands totala FoU-intensitet (samtliga sektorer) lägre än rikets, vilket främst speglar att den akademiska FoU-volymen i Västmanland är begränsad jämfört med landet som helhet.

Utveckling över tid - kraftig uppväxling i företagens FoU: Utvecklingen över tid visar att FoU-verksamheten i Västmanlands näringsliv har vuxit markant. Företagens FoU-utgifter har ökat från 1 402 mnkr (2011) till 3 343 mnkr (2023), alltså mer än en fördubbling i nominella termer. Detta tyder på en successivt stärkt FoU-kapacitet i det regionala näringslivet.

Eftersom Västmanlands förädlingsvärde i marknadsproduktionen samtidigt är relativt stort i relation till länets befolkningsstorlek, innebär den högre FoU-volymen också att länet har en relativt hög FoU-intensitet i näringslivet, snarare än att FoU-styrkan enbart förklaras av stora absoluta volymer.

Jämförelse med Östra Mellansverige: Västmanland över riksnivån – men under Östergötland: Jämfört med övriga ÖMS-län visar FoU-intensiteten tydliga skillnader. Östergötlands län utmärker sig med en mycket hög näringslivsdriven FoU-intensitet: företagens FoU (13 515 mnkr) i relation till marknadsproduktionens förädlingsvärde (164 323 mnkr) motsvarar cirka 8,2 procent. Detta indikerar ett FoU-system där näringslivet står för stora FoU-insatser i relation till ekonomins storlek.

För Västmanlands län ligger motsvarande kvot som nämnts kring 3,9 procent, vilket placerar länet på en nivå i linje med, eller något högre än, rikets. Södermanlands län ligger på en liknande nivå (cirka 4,0 procent), medan Uppsala län och Örebro län ligger lägre i näringslivets FoU-intensitet (cirka 3,0 respektive 2,7 procent).

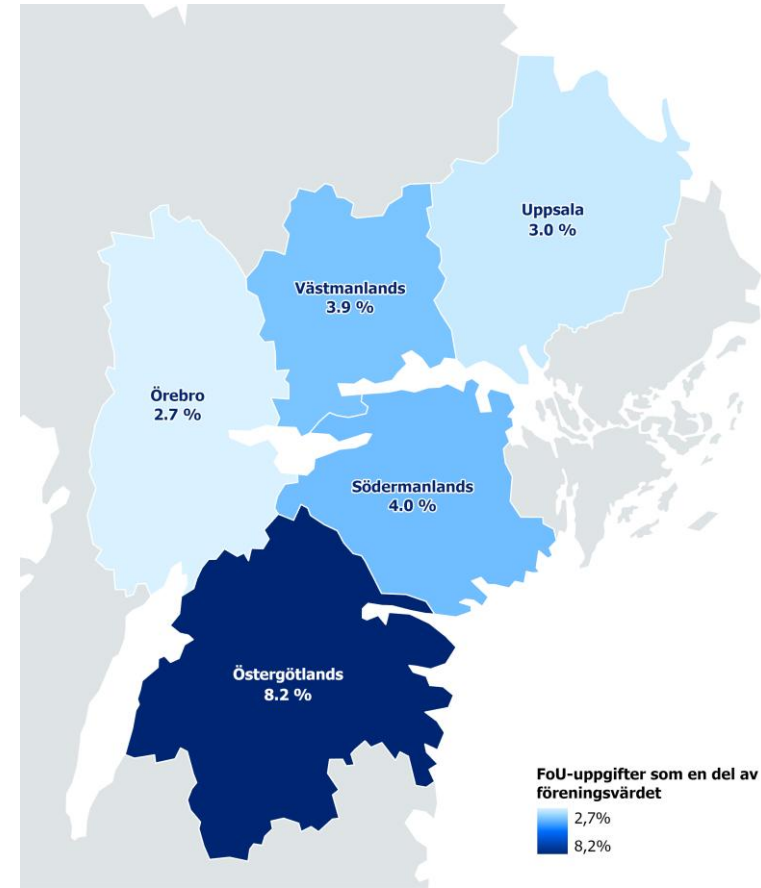
Samtidigt är det viktigt att notera att Uppsala skiljer ut sig på ett annat sätt: länets totala FoU-utgifter är höga i relation till marknadsproduktionens förädlingsvärde, vilket speglar en stark universitets- och högskolesektor. Västmanlands profil är i stället mer företagsdriven, där FoU-systemet i liten utsträckning bärs av akademien eller offentlig sektor.

FoU-verksamhet i Västmanlands län, forts.

Sammantaget visar statistiken att Västmanland har en relativt FoU-intensiv företagssektor i relation till länets marknadsproducerade förädlingsvärde. Detta stärker bilden av ett näringsliv där delar av industrin och teknisknära företag har en betydande intern FoU-kapacitet. Samtidigt är den offentliga och akademiska FoU-volymen begränsad, vilket gör att länets totala FoU-intensitet ligger under rikets nivå.

Ur ett regionalt utvecklingsperspektiv innebär detta både styrkor och risker: styrkan ligger i att FoU är tydligt kopplad till det marknadsproducerade näringslivets värdeskapande; risken är att FoU-systemet kan vara mer sårbart för förändringar i ett begränsat antal företags strategier. För att öka robustheten kan det därför vara relevant att stärka kopplingarna mellan näringslivets FoU och bredare kunskapsmiljöer samt stimulera fler företag att delta i FoU-samarbeten.

Figur 31. FoU-utgifter som andel av förädlingsvärdet i näringslivet i Västmanland och övriga län i Östra Mellansverige. År 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Kompetensutmaningar i Västmanlands näringsliv – SCB:s prognos mot 2040

SCB:s senaste regionala utbildnings- och arbetsmarknadsprognos visar att Västmanlands största kompetensutmaningar inte ligger inom de högre utbildningarna, utan i gymnasiala yrkesutbildningar. Det är här de största obalanserna uppstår. Efterfrågan väntas öka över hela arbetsmarknaden när arbetsgivare i högre grad efterfrågar yrkesutbildad arbetskraft, samtidigt som tillgången minskar eller utvecklas svagt.

I Västmanland bedöms det år 2040 råda risk för brist i **sju gymnasiala yrkesutbildningar**, där industriteknik, bygg, VVS, el/automation, samt vård- och omsorg är mest framträdande. För flera av dessa grupper är pensionsavgångarna stora och utbildningsvolymerna låga, vilket förstärker bristläget.

På **eftergymnasial nivå** visar prognosen att arbetsmarknaden för ingenjörer i Västmanland utvecklas mot ett läge av viss brist, framför allt för civilingenjörer. Även om tillgången ökar räcker den inte fullt ut för att möta efterfrågan inom industrin, energisektorn och de tekniska tjänster som växer i länet.

En annan tydlig kompetensutmaning gäller **hälso- och sjukvården**. Prognosen visar risk för brist på både grundutbildade och specialistutbildade sjuksköterskor, till följd av en växande äldre befolkning och höga pensionsavgångar. Samtidigt förstärks bristläget av att utbildningsväxlingen i vården innebär att fler yrkesroller kräver formell utbildning än tidigare. Även delar av lärarkåren står inför brist, särskilt ämneslärare, yrkeslärare och lärare i fritidshem. Dessa grupper har stora pensionsavgångar och begränsad återväxt.

Sammanfattningsvis pekar SCB:s scenarier mot att Västmanlands framtida kompetensförsörjning i hög grad avgörs av förmågan att:

- stärka inflödet till gymnasiala yrkesutbildningar,
- öka utbildningsvolymerna inom hälso- och sjukvård,

- attrahera och behålla ingenjörskompetens,
- samt säkra tillgången på utbildade lärare.

Dessa utmaningar är nära kopplade till länets struktur: en teknikintensiv industri, en växande välfärdssektor och yrkesroller där formell utbildning blir allt viktigare. Prognosen understryker därmed att kompetensförsörjning är en strategisk nyckelfråga för Västmanlands utvecklingskraft fram till 2040.

Figur 32. SCB:s prognos för gymnasiala utbildningar i Västmanland och riket. År 2023

Gymnasiala utbildningar	Västmanland	Riket
Högskoleförberedande utbildning	Balans	Visst överskott
Byggtutbildning	Brist	Brist
El-, automations-, dator-, kommunikationsteknisk ytb.	Viss brist	Brist
Fordonsutbildning	Balans	Viss brist
Transportutbildning	Överskott	Balans
Industriteknisk utbildning	Stor brist	Stor brist
VVS-utb samt utb inom drift, underhåll, energiteknik	Brist	Viss brist
Barn- och fritidutbildning	Stort överskott	Överskott
Försäljnings- serviceutbildning	Brist	Balans
Restaurang- och livsmedelsutbildning	Viss brist	Brist
Naturbruksutbildning	Balans	Viss brist
Vård- och omsorgsutbildning	Viss brist	Brist
Hotell- och turismutbildning	Bedömning saknas	Visst överskott

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Sammanfattande analys – utbildning, kompetens och FoU

Utbildningsnivån och kompetensstrukturen i Västmanland visar på en tydlig spännvidd mellan länets befintliga styrkor och de kompetenskrav som näringslivet och välfärdssektorn möter framöver.

I flera av de teknikintensiva industribranscherna, där länet har en stark sysselsättningsbas, finns en relativt kvalificerad arbetskraft, samtidigt som utbildningsnivån i flera breda tjänstebanscher och delar av den traditionella industrin ligger under riksgenomsnittet. Detta skapar en tudelad kompetensprofil, där vissa delar av ekonomin är väl rustade för teknisk utveckling, medan andra delar riskerar att få ökade svårigheter att rekrytera och ställa om.

Denna variation blir tydlig i analyserna av **framtida kompetensbehov**. SCB:s framskrivningar till 2040 pekar ut gymnasiala yrkesutbildningar som den enskilt största strategiska utmaningen för länet. Behovet ökar inom flertalet yrkesgrupper, medan tillgången inte följer med i samma takt. Bristen bedöms bli störst inom industriteknik, bygg, VVS, el/automation samt vård och omsorg, vilket sammanfaller med de områden där stora pensionsavgångar förväntas och där omställningstrycket är högt.

På eftergymnasial nivå är bilden mer splittrad. Kompetensförsörjningen för ingenjörer är relativt stabil men inte tillräcklig för att fullt ut möta efterfrågan i en växande teknik- och energisektor, där både civilingenjörer och mer specialiserade yrkesroller väntas bli svårare att rekrytera. Samtidigt bedöms bristen på sjuksköterskor, både grundutbildade och specialistutbildade, kvarstå och tillta, till följd av demografiska förändringar och ökade kompetenskrav inom hälso- och sjukvården.

Den regionala **FoU-profilen** förstärker denna komplexitet. Västmanland har stark kompetens i teknisknära industribranscher och en betydande del av länets FoU bedrivs i företagssektorn, men utbildningsnivån i flera kunskapsintensiva tjänster ligger under nivåerna i Uppsala och delar av Östergötland.

Det innebär att kopplingen mellan forskning, avancerad tjänsteproduktion och industrins omställningsbehov är mindre robust än i jämförbara regioner. För att FoU-investeringar ska få fullt genomslag i regional utvecklingskraft krävs en tillgång på kompetens som matchar både drift, utveckling och implementering av ny teknik.

Sammantaget visar analysen att Västmanlands utmaningar inte enbart handlar om att "höja utbildningsnivån", utan om att stärka **matchningen** i de delar av ekonomin där omställningstrycket är störst. Detta handlar både om bredd – tillgången på yrkesutbildad arbetskraft – och om fördjupning – kompetens inom avancerad teknik, vård och kvalificerade tjänster som stödjer innovations- och utvecklingsprocesser i regionen. Det är i dessa gränssnitt som regionens långsiktiga konkurrenskraft kommer att avgöras.

2.4 Företagsdynamik och jobbtillväxt

Här belyses företagsdynamiken i Västmanland – nyetableringar, avvecklingar, jobbtillväxt och konkurser. Avsnittet visar hur näringslivet förändras över tid och hur detta påverkar sysselsättning och arbetsmarknad.

Företagsdynamik och jobbtillväxt

Efter att ha analyserat näringslivets övergripande struktur, branschprofil och specialisering i de föregående delavsnitten, förskjuts fokus i detta avsnitt från nivåer och sammansättning till rörelse, förnyelse och förändring över tid. Avsnitt 2.4 syftar till att belysa hur Västmanlands näringsliv utvecklas genom företagens etablering, tillväxt, omvandling och avveckling – och hur dessa processer sammantaget formar sysselsättningsutvecklingen i länet.

Medan tidigare avsnitt huvudsakligen beskriver hur näringslivet ser ut vid en given tidpunkt, exempelvis branschstruktur, företagsstorlekar och regional specialisering, handlar detta avsnitt om hur näringslivet fungerar som ett dynamiskt system. Här analyseras samspelet mellan företagsstruktur, företagsdemografi och arbetsmarknadens flöden, med särskilt fokus på hur nya jobb skapas, omvandlas och försvinner.

Avsnittet inleds med en översikt av **företagsstrukturen**, inklusive fördelningen mellan små och stora företag samt betydelsen av länets största arbetsställen. Detta ger en grundläggande förståelse för var sysselsättningen faktiskt finns och hur koncentrerad den är till ett fåtal större aktörer eller spridd över många mindre företag.

Därefter fördjupas analysen i företagsdemografien, det vill säga hur många företag som är aktiva över tid, hur många som tillkommer respektive försvinner, samt hur dessa rörelser påverkar sysselsättningen. Här analyseras både **jobbinflöden och jobbutflöden**, liksom start- och avvecklingsintensitet, vilket ger en mer nyanserad bild av jobbtillväxt än vad nettosiffror ensamma kan visa.

Avsnittet omfattar även en genomgång av **nyföretagande och konkurser**, som centrala indikatorer på näringslivets förnyelseförmåga och sårbarhet. Nystartade företag bidrar ofta med nya jobb och innovationer, medan konkurser och nedläggningar är en naturlig men ibland smärtsam del av strukturomvandlingen. Tillsammans ger dessa mått en bild av hur robust och anpassningsbart näringslivet är i olika konjunkturlägen.

Slutligen breddas perspektivet till att även omfatta **könsfördelningen bland beslutsfattare** i både varu- och tjänsteproducerande branscher. Detta tillför en viktig strukturell dimension till analysen av företagsdynamiken, genom att synliggöra hur ledarskapets sammansättning skiljer sig mellan branscher och sektorer, och hur detta speglar djupare mönster i näringslivets organisering och kompetensbas.

Sammantaget visar avsnittet hur Västmanlands jobbtillväxt inte enbart är ett resultat av enskilda tillväxtbranscher, utan av ett komplext samspel mellan etablerade företag, nya aktörer, omställning inom befintliga verksamheter och förändrade lednings- och ägarstrukturer. Analysen lägger därmed grunden för att förstå både näringslivets kortsiktiga rörelser och dess långsiktiga utvecklingsförmåga.

Företagsstruktur i Västmanland – översikt och huvuddrag

Företagsstrukturen i Västmanland präglas av en stor bredd, men också av tydliga tyngdpunkter. Totalt finns drygt 24 400 arbetsställen i länet, varav aktiebolag och enskilda firmor dominerar. Aktiebolagen utgör den största gruppen med över 13 400 arbetsställen, följt av enskilda firmor med drygt 10 200. Handels- och kommanditbolag samt ekonomiska föreningar utgör en mindre andel av företagsbasen.

Av samtliga arbetsställen har knappt 9 500 minst en anställd, vilket visar att en betydande andel företag är små och ofta drivs utan anställda. Aktiebolagen står även här för den största delen, medan enskilda firmor och handelsbolag har en mer begränsad närvaro bland arbetsställen med anställda.

När man ser till arbetsställen med minst en anställd och en nettoomsättning över 100 000 kronor, framträder aktiebolagen än tydligare som ryggraden i länets företagsstruktur. Totalt finns 6 179 sådana arbetsställen, vilket speglar en företagsbas där de flesta verksamheter är små eller medelstora, men där det också finns ett antal större företag med betydande omsättning.

Storleksfördelningen visar att majoriteten av arbetsställena har färre än 10 anställda. Endast ett fåtal företag har över 100 anställda, och de riktigt stora arbetsställena är mycket få. Samtidigt är det tydligt att en betydande andel av de större företagen ingår i koncerner, och att utlandsägandet är mest utbrett bland de största arbetsställena.

Export och import är koncentrerat till de större företagen. Bland arbetsställen med minst en anställd och över 100 000 kronor i omsättning är det främst företag med fler än 20 anställda som har export- eller importverksamhet. Detta visar på en tydlig koppling mellan storlek och internationell handel, där de mindre företagen i huvudsak är lokalt eller regionalt verksamma.

Sammantaget speglar företagsstrukturen i Västmanland en ekonomi där små och medelstora företag dominerar, men där ett fåtal större aktörer har stor betydelse för sysselsättning, omsättning och internationell handel. Denna struktur innebär både möjligheter och utmaningar för länets långsiktiga utveckling, där bredden i företagsbasen ger stabilitet, samtidigt som de större företagen är viktiga för tillväxt och export.

Figur 30 visar fördelningen av arbetsställen (aktiebolag) i Västmanland efter storleksklass, mätt som antal anställda. Det är tydligt att länets företagsstruktur domineras av små och medelstora företag. Hela 80 procent av arbetsställena har färre än 10 anställda, och endast ett fåtal företag har fler än 100 anställda.

De minsta företagen (1–4 anställda) utgör den klart största gruppen, med nästan 3 800 arbetsställen. Därefter följer företag med 5–9 och 10–19 anställda, som tillsammans står för ytterligare drygt 1 700 arbetsställen.

Antalet företag minskar successivt i de högre storleksklasserna, och bland de riktigt stora arbetsställena (över 200 anställda) finns endast ett tiotal företag med säte i Västmanland.

Denna struktur innebär att små och medelstora företag är ryggraden i Västmanlands näringsliv, både vad gäller antal företag och arbetsställen. Samtidigt har de större företagen stor betydelse för sysselsättning, export och regional tillväxt, även om de är få till antalet.

Företagsstrukturen speglar en ekonomi där entreprenörskap och småskalighet är utbrett, men där ett fåtal större aktörer har avgörande betydelse för arbetsmarknaden och den ekonomiska utvecklingen. För regionens långsiktiga konkurrenskraft är det viktigt att både värna bredden i företagsbasen och skapa goda förutsättningar för tillväxt bland de mindre företagen.

Företagsstruktur i Västmanland – fördelning efter storleksklass

Figur 33. Fördelning av arbetsställen efter storleksklass (antal anställda) i Västmanlands län. År 2023

Arbetsställets storleksklass (antal anställda)	Antal arbetsställen	Antal företag	varav säte Västmanland
1 - 4	3 798	3 745	3 632
5 - 9	1 069	1 025	921
10 - 19	651	601	520
20 - 49	425	397	331
50 - 99	104	97	69
100 - 199	32	31	23
200 - 499	20	20	14
500 - 999	5	5	4
1 000 - 1 499	1	1	1
1 500 - 1 999	1	1	0

Källa: Dun & Bradstreet. Bearbetning: WSP

Not: Tabellen avser arbetsställen tillhörande företag med minst en anställd och 100 000 kronor i nettoomsättning

De största arbetsställena inom varuproducerande sektor i Västmanland

Fördelningen av arbetsställena efter storleksklass ger en översiktlig bild av näringslivets struktur, men säger lite om var sysselsättningen faktiskt är koncentrerad. Kartan visar därför de största arbetsställena inom den varuproducerande sektorn i Västmanland och ger en rumslig bild av hur länets industriella tyngdpunkter är lokaliserade.

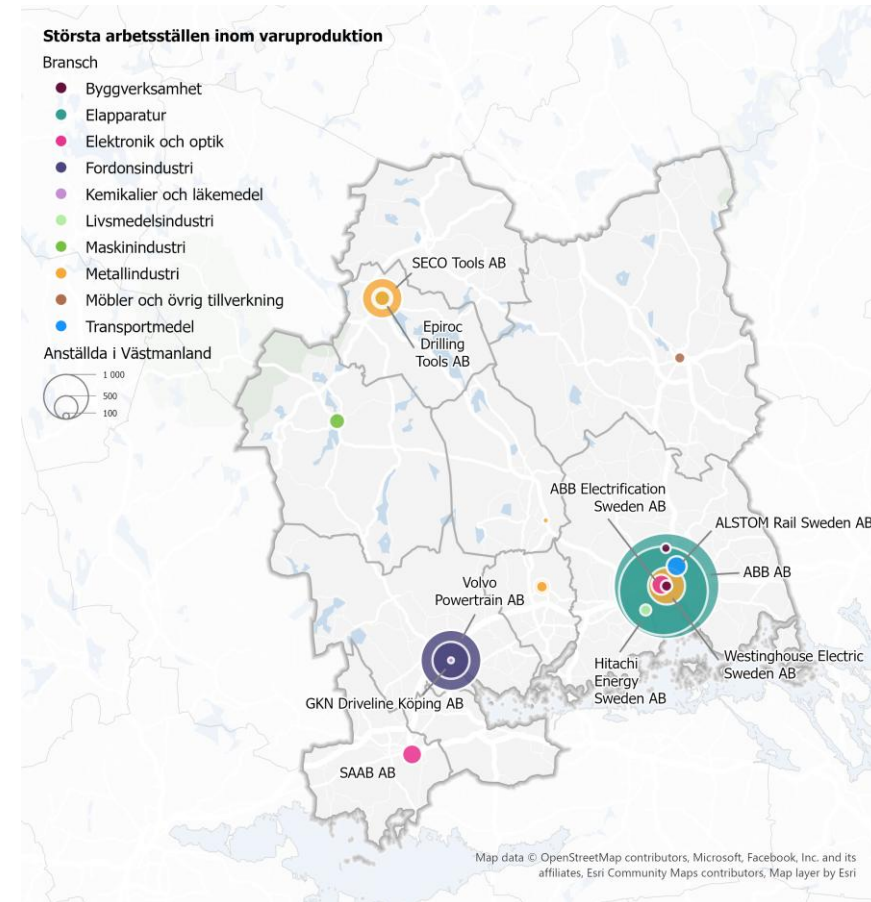
Kartan visar en tydlig geografisk koncentration till ett begränsat antal kommuner och industriella noder. Västerås framträder som det dominerande industriella navet, med flera mycket stora arbetsställena inom elapparatur, energi och avancerad tillverkning.

Samtidigt framträder Köping, Fagersta, Hallstahammar och Arboga som viktiga kompletterande industrikommuner, där enskilda stora arbetsställena har stor betydelse för den lokala arbetsmarknaden.

Branschmässigt dominerar teknik- och industrirelaterade verksamheter såsom elapparatur, metallindustri, maskin- och fordonsindustri. Detta speglar Västmanlands roll som ett teknik- och industrilän och visar att en stor del av sysselsättningen i varuproduktionen är knuten till ett relativt litet antal stora arbetsställena.

Kartan illustrerar därmed den höga graden av koncentration i den varuproducerande sektorn, där förändringar i ett fåtal företag kan få betydande effekter på sysselsättningen lokalt och regionalt. Den efterföljande Figur 32 ger en fördjupad bild av dessa arbetsställena i form av företagsnamn, storlek, ägarförhållanden och omsättning.

Figur 34. Största arbetsställena inom varuproduktion efter bransch i Västmanland . År 2023

Källa: Dun & Bradstreet. Bearbetning: WSP

Största arbetsställen inom varuproduktion i Västmanland. År 2024

Figur 35. Större exportaktiva företag inom varuproduktion med verksamhet i Västmanland – sysselsättning, omsättning och ägarförhållanden. År 2024

Företagsnamn	Bransch	Kommun	Anställda i Västmanland	Anställda totalt	Säteslän	Nettoomsättning	Ägarland
ABB AB	Elapparatur	Västerås	3 000	3 080	Västmanland	17 388 000 000	Schweiz
Hitachi Energy Sweden AB	Elapparatur	Västerås	2 499	5 757	Västmanland	35 595 000 000	Japan
Volvo Powertrain AB	Fordonsindustri	Köping	1 700	4 661	Västra Götaland	28 228 342 000	Sverige
SECO Tools AB	Metallindustri	Fagersta	1 100	1 095	Västmanland	7 511 013 000	Sverige
Westinghouse Electric Sweden AB	Metallindustri	Västerås	970	970	Västmanland	3 420 000 000	USA
GKN Driveline Köping AB	Fordonsindustri	Köping	464	464	Västmanland	4 123 000 000	Storbritannien
SAAB AB	Elektronik och optik	Arboga	500	22 400	Östergötland	42 031 000 000	Sverige
ALSTOM Rail Sweden AB	Transportmedel	Västerås	500	2 000	Stockholm	792 183 000	Frankrike
Epiroc Drilling Tools AB	Maskinindustri	Fagersta	500	524	Västmanland	2 347 000 000	Sverige
ABB Electrification Sweden AB	Elektronik och optik	Västerås	500	573	Västmanland	2 324 000 000	Schweiz
Kanthal AB	Metallindustri	Hallstahammar	400	489	Västmanland	3 209 000 000	Sverige
Systemair Production AB	Maskinindustri	Skinnskatteberg	390	6 555	Västmanland	1 191 640 000	Sverige
Fagersta Stainless AB	Metallindustri	Fagersta	380	383	Västmanland	4 406 000 000	Finland
Bulten Hallstahammar AB	Metallindustri	Hallstahammar	260	308	Västmanland	909 884 000	Sverige
Hilton Foods Sverige AB	Livsmedelsindustri	Västerås	240	253	Västmanland	6 087 000 000	Storbritannien
Bravida Sverige AB	Byggverksamhet	Västerås	250	6 374	Stockholm	13 203 000 000	Sverige
Metso Sweden AB	Möbler och övrig tillverkning	Sala	250	567	Skåne	1 054 000 000	Finland
Salboheds Bygg och Anläggningstjänst AB	Byggverksamhet	Sala	200	222	Västmanland	1 073 000 000	Sverige
Surahammars Bruks AB	Metallindustri	Surahammar	110	130	Västmanland	631 408 000	Storbritannien
Yara AB - Köpingsfabriken	Kemikalier och läkemedel	Köping	90	97	Skåne	3 235 000 000	Norge

Källa: Dun & Bradstreet. Bearbetning: WSP

Not 1: Tabellen avser arbetsställen tillhörande företag med minst en anställd och 100 000 kronor i nettoomsättning

Not 2: GKN Driveline Köping AB är en del av GKN Automotive; i oktober 2024 meddelades planer på att avveckla verksamheten i Köping år 2026, vilket berör omkring 500 anställda.

De största arbetsställena inom tjänsteproducerande sektor i Västmanland

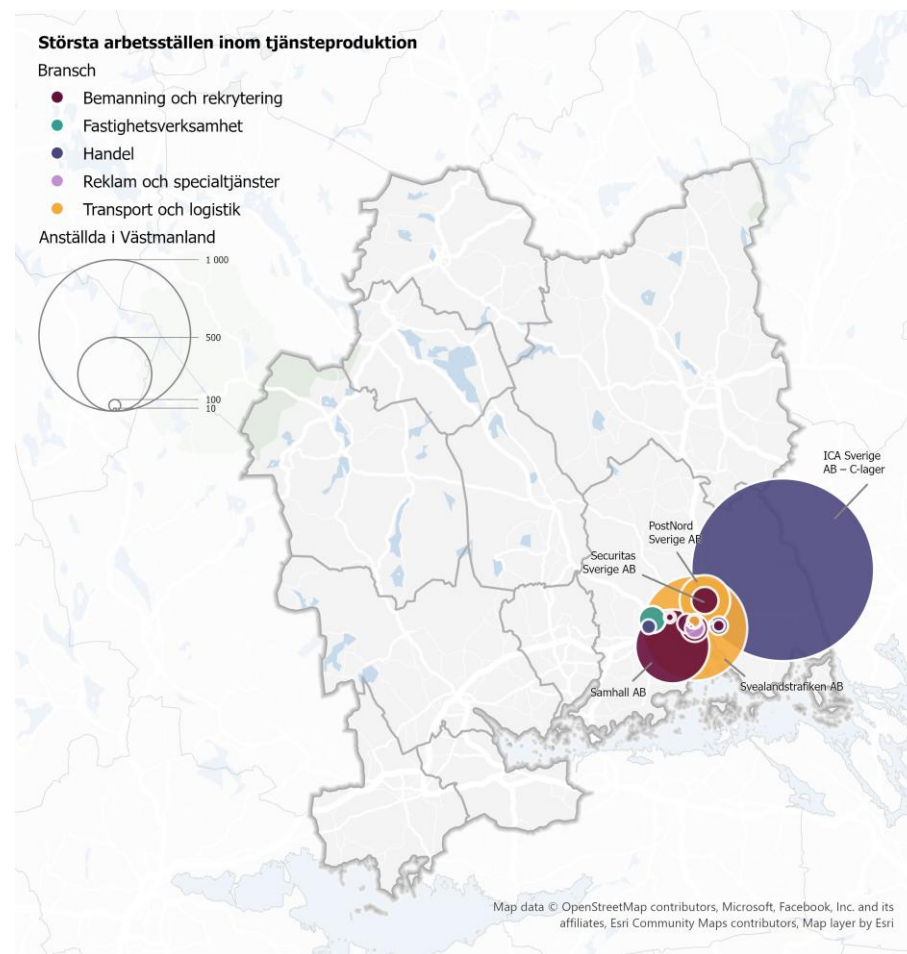
Fördelningen av arbetsställen efter storleksklass ger en översiktlig bild av näringslivets struktur, men säger lite om var sysselsättningen faktiskt är koncentrerad inom tjänsteproduktionen. Kartan visar därför de största arbetsställena inom den tjänsteproducerande sektorn i Västmanland och ger en rumslig bild av var länets viktigaste tjänstebaserade arbetsmarknadsnoder är lokaliserade.

Kartan visar en mycket tydlig geografisk koncentration till Västerås, som dominerar tjänsteproduktionen i länet både i antal stora arbetsställen och i samlad sysselsättning. Här återfinns de största arbetsställena inom handel, transport och logistik, bemanning och arbetsmarknadsrelaterade tjänster samt tekniska och kunskapsnära tjänster. Detta bekräftar Västerås roll som länets huvudsakliga centrum för kommersiella och verksamhetsstödjande tjänster.

Till skillnad från varuproduktionen är tjänstesektorns större arbetsställen i betydligt mindre utsträckning spridda till övriga kommuner. Köping, Sala och Arboga har vissa större tjänstearbetsställen, främst inom handel, transport och lokal service, men i övrigt är den tjänsteproducerande sysselsättningen starkt koncentrerad till länets största arbetsmarknad. Detta innebär att stora delar av länets tjänsteproduktion är nära kopplad till pendling och tillgänglighet snarare än till lokala arbetsmarknader i de mindre kommunerna.

Branschmässigt dominerar arbetskraftsintensiva och flödesnära tjänster såsom handel, logistik, bemanning och fastighetsverksamhet, kompletterade av tekniska konsulttjänster och andra industrinära tjänster. Mer kunskapsintensiva och skalbara tjänster förekommer i huvudsak i Västerås och i betydligt mindre omfattning i övriga delar av länet. Kartan illustrerar därmed den höga graden av centralisering i tjänsteproduktionen, där förändringar i ett begränsat antal större arbetsställen i Västerås kan få stor betydelse för sysselsättning och arbetsmarknadsutveckling i hela länet. Den efterföljande tabellen (Figur 34) ger en fördjupad bild av dessa arbetsställen i form av företagsnamn, bransch, storlek och ägarförhållanden.

Figur 36. Största arbetsställen inom tjänsteproduktion efter bransch i Västmanland . År 2023

Källa: Dun & Bradstreet. Bearbetning: WSP

Största arbetsställen inom tjänsteproduktion i Västmanland. År 2024

Figur 37. Större exportaktiva företag inom tjänsteproduktion med verksamhet i Västmanland – sysselsättning, omsättning och ägarförhållanden. År 2024

Företagsnamn	Bransch	Kommun	Anställda i Västmanland	Anställda totalt	Säteslän	Nettoomsättning	Ägarland
ICA Sverige AB – C-lager	Handel	Västerås	1 200	6 981	Stockholm	107 794 149 000	Sverige
Svealandstrafiken AB	Transport och logistik	Västerås**	700	1 075	Västmanland	1 327 051 000	Sverige
Samhall AB	Bemanning och rekrytering	Västerås*	500	22 845	Stockholm	11 005 000 000	Sverige
PostNord Sverige AB	Transport och logistik	Västerås***	350	13 734	Stockholm	20 429 781 000	Sverige
Securitas Sverige AB	Bemanning och rekrytering	Västerås****	200	6 515	Stockholm	6 216 110 000	Sverige
Lernia Bemanning AB	Bemanning och rekrytering	Västerås	200	4 842	Stockholm	2 821 597 000	Sverige
M4 Gruppen AB	Transport och logistik	Västerås****	200	226	Västmanland	1 013 000 000	Sverige
Bostads AB Mimer	Fastighetsverksamhet	Västerås	197	197	Västmanland	1 072 000 000	Sverige
Adecco Sweden AB	Bemanning och rekrytering	Västerås*****	150	2 791	Stockholm	2 282 000 000	Schweiz
Västmanlands Tolkservice Ekonomisk förening	Reklam och specialtjänster	Västerås	150	150	Västmanland	35 000 000	Sverige
Hälla Stormarknad AB	Handel	Västerås	143	143	Västmanland	926 601 000	Sverige
Avarn Security AB	Bemanning och rekrytering	Västerås*****	120	4 328	Stockholm	3 570 000 000	Norge
City Gross Sverige AB	Handel	Västerås	120	1 830	Skåne	3 090 921 000	Sverige
Schenker AB	Transport och logistik	Västerås	100	1 758	Västra Götaland	11 659 677 000	Tyskland
Hemfrid i Sverige AB	Bemanning och rekrytering	Västerås*****	100	1 855	Stockholm	1 046 973 000	Sverige
Coor ILV AB	Bemanning och rekrytering	Västerås*****	100	1 028	Stockholm	863 367 000	Sverige
Västmanlands Fastighetsskötsel AB	Bemanning och rekrytering	Västerås	74	74	Västmanland	101 893 000	Sverige
Randstad Sweden Group AB	Bemanning och rekrytering	Västerås	50	2 972	Stockholm	2 513 042 000	Nederländerna
Silentium Västerås AB	Bemanning och rekrytering	Västerås	46	46	Västmanland	104 364 000	Sverige
Food Support Sverige AB	Bemanning och rekrytering	Västerås	44	44	Västmanland	181 000 000	Sverige

Källa: Dun & Bradstreet. Bearbetning: WSP

Not: Tabellen avser arbetsställen tillhörande företag med minst en anställd och 100 000 kronor i nettoomsättning. * innebär att företaget har flera arbetsställen i Västmanland

Näringslivets företagsbas – antal aktiva företag i Västmanland

Förändringar i sysselsättningen speglar ytterst hur företagslandskapet utvecklas över tid. För att sätta **jobbbrörelserna** i ett sammanhang krävs därför en bild av hur många företag som faktiskt är verksamma i länet, och hur detta bestånd förändras.

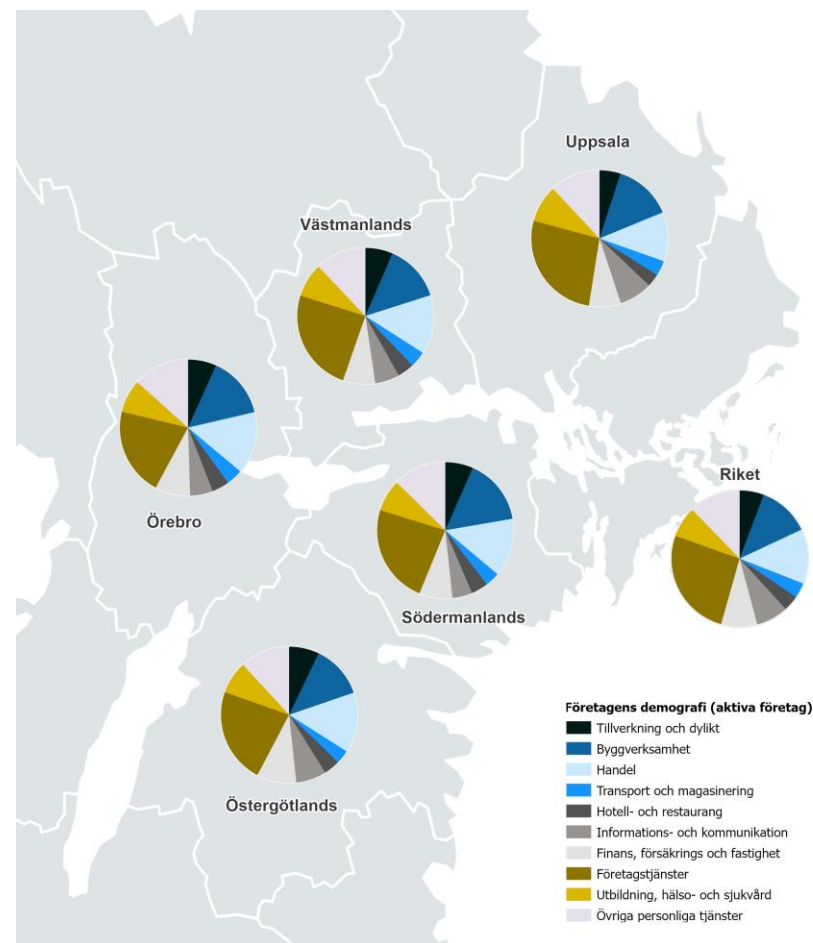
Med **aktiva företag** avses här företag som under året haft ekonomisk aktivitet, exempelvis i form av omsättning eller sysselsättning, och som därmed utgör den faktiska basen för näringslivets produktion och jobbskapande. Utvecklingen av antalet aktiva företag ger en övergripande bild av näringslivets stabilitet, förnyelse och långsiktiga bärkraft.

Kartan visar fördelningen av aktiva företag efter bransch i Västmanland i relation till riket och närliggande län, och ger därmed ett regionalt sammanhang till den tidigare analysen av företagsstruktur och jobbbrörelser. Jämförelsen visar att Västmanland har en företagsdemografi som i stora drag liknar riksgenomsnittet, men med vissa tydliga avvikelser som speglar länets näringslivsprofil.

Tillverkningsindustrin utgör en relativt större andel av de aktiva företagen i Västmanland jämfört med flera omkringliggande län, vilket bekräftar bilden av ett län med en fortsatt stark industriell bas. Samtidigt är andelen aktiva företag inom kunskapsintensiva tjänster, såsom informations- och kommunikationsverksamhet samt finansiella och företagstjänster, lägre än i exempelvis Uppsala och Stockholmsnära delar av Östra Mellansverige. Detta indikerar att Västmanlands företagsstock i högre grad är inriktad mot produktion, logistik och breda tjänster än mot mer specialiserade och snabbt växande tjänstesegment.

Jämförelsen med Örebro- och Södermanlands län visar ett mer närliggande mönster, där företagsdemografin präglas av en liknande balans mellan industri, handel och övriga tjänster. Detta understryker att Västmanland ingår i ett regionalt näringslivssystem där företagsstrukturen är relativt homogen, men där skillnader i storlek, specialisering och marknadstillgång får betydelse för den faktiska jobbdynamiken.

Figur 38. Aktiva företag efter branschgrupper i Västmanland och övriga län i Östra Mellansverige. År 2023

Källa: Tillväxtanalys. Bearbetning: WSP

Företagens demografi

Med företagens demografi avses fördelningen av aktiva företag i Västmanland under år 2023, det vill säga företag som haft ekonomisk aktivitet och därmed utgjort basen för produktion och sysselsättning. I detta sammanhang används företagsdemografin som ett analytiskt underlag för att belysa hur företagsstrukturen hänger samman med jobbtillväxten, snarare än för att beskriva förändringar över tid.

Figur 36 visar andelen aktiva företag per bransch i Västmanland jämfört med riket 2023. Varje cell i heatmapen har färgkodats utifrån hur mycket länets andel avviker från rikssnittet: mörkgrön markerar mycket högre andel än riket, ljusgrön något högre, grå ungefär som riket, ljusröd lägre och mörkröd mycket lägre. Syftet är att snabbt visualisera var Västmanland har en över- eller underrepresentation av företag inom olika branscher.

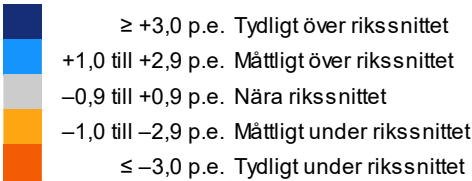
Västmanland har en tydlig överrepresentation av företag inom byggverksamhet, handel samt tillverkning jämfört med riket. Även utbildning/hälsa och transport ligger något över rikssnittet. Däremot är andelen företag inom information/kommunikation samt finans/försäkring/fastighet lägre än i riket, liksom företagstjänster. Detta speglar en näringsstruktur där traditionella branscher och tjänster kopplade till bygg, handel och industri har starkare fäste än kunskapsintensiva och digitala tjänster.

Mönstret bekräftar att Västmanlands företagsbas är mer tjänste- och serviceorienterad än riket i stort, men med en fortsatt viktig industrikärna. Överrepresentationen i bygg och handel kan kopplas till regionens roll som logistik- och handelsnav, medan underskottet i information/kommunikation och företagstjänster pekar på utvecklingspotential inom kunskapsintensiva branscher. Figuren ger en tydlig utgångspunkt för att analysera var näringslivet är starkt och var det finns behov av förnyelse eller insatser för att bredda strukturen.

Figur 39. Andelen aktiva företag i Västmanland, riket och övriga län i Östra Mellansverige. År 2023

Bransch	Riket	Västmanland	Uppsala	Södermanland	Östergötland	Örebro
Tillverkning och dylikt	5,7%	6,5%	5,0%	6,6%	7,1%	6,7%
Byggverksamhet	12,3%	13,6%	13,8%	15,7%	12,6%	14,6%
Handel	12,9%	14,0%	11,6%	13,8%	14,3%	14,7%
Transport och magasinering	3,6%	3,9%	3,6%	3,4%	3,3%	3,9%
Hotell- och restaurangverksamhet	3,7%	3,9%	3,1%	4,0%	3,8%	4,1%
Informations- och kommunikationsverksamhet	7,6%	5,8%	7,8%	4,7%	7,2%	5,4%
Finans-, försäkrings- och fastighetsverksamhet	8,5%	7,7%	7,6%	7,9%	9,4%	8,3%
Företagstjänster	26,0%	24,5%	26,7%	23,6%	22,7%	20,9%
Utbildning, hälso- och sjukvård	7,4%	8,1%	8,9%	7,6%	7,8%	7,9%
Övriga personliga tjänster	12,2%	12,1%	12,0%	12,6%	11,8%	13,4%

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Nettojobbinflöden i ett jämförande perspektiv

Tabellen över nettojobbinflöden ger ett jämförande perspektiv på hur olika branscher i Västmanland utvecklats i förhållande till riket och närliggande län. Analysen visar att Västmanland utmärker sig särskilt inom tillverkningsindustrin, där nettojobbinflödet är betydligt högre än rikssnittet (20,0 jämfört med 6,9). Detta bekräftar länets starka industriprofil och att sektorn fortsatt är en viktig motor för sysselsättningstillväxten.

Samtidigt framträder byggverksamheten som en tydlig svaghet, med ett negativt nettojobbinflöde på -47,2, i kontrast till rikets positiva utveckling (8,2). Detta tyder på en utmanande situation i branschen, där fler jobb försvinner än tillkommer.

Handeln visar en stark utveckling med ett nettojobbinflöde på 19,0, vilket är cirka dubbelt så högt som rikssnittet, och speglar länets roll som regionalt handelsnav. Även transport och magasinering uppvisar ett högt värde (39,5), men detta bör tolkas med viss försiktighet då utfallet kan påverkas av enskilda etableringar i en relativt liten bransch.

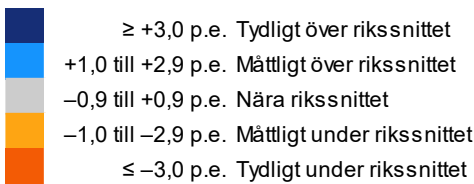
Hotell- och restaurangbranschen har mycket höga nettojobbinflöden, men nivån i Västmanland ligger i linje med snarare än över riket. Även informations- och kommunikationsverksamhet samt företagstjänster visar positiva flöden nära rikssnittet.

Sammantaget visar tabellen en stark jobbdynamik i flera branscher, men också att resultaten i mindre sektorer kan påverkas av små tal och enskilda händelser.

Figur 40. Nettojobbinflöden i Västmanland, riket och övriga län i Östra Mellansverige. År 2023

Bransch	Riket	Västmanland	Uppsala	Södermanland	Östergötland	Örebro
Tillverkning och dylikt	6,9	20,0	10,8	3,8	11,8	8,1
Byggverksamhet	8,2	-47,2	15,1	4,5	26,7	-4,4
Handel	9,4	19,0	-15,3	-6,9	11,6	6,1
Transport och magasinering	1,9	39,5	-60,0	32,3	-70,6	33,2
Hotell- och restaurangverksamhet	100,4	93,7	119,4	66,2	146,8	152,5
Informations- och kommunikationsverksamhet	33,1	31,2	16,7	20,3	37,3	22,1
Finans-, försäkrings- och fastighetsverksamhet	5,5	3,7	9,3	14,1	7,5	0,0
Företagstjänster	21,6	31,4	22,3	15,8	15,6	3,1
Utbildning, hälso- och sjukvård	15,9	0,7	-30,7	23,2	17,3	24,1
Övriga personliga tjänster	7,2	8,4	12,3	12,4	14,8	3,0

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Nettojobbinflöden i ett jämförande perspektiv

Sammantaget visar nettojobbinflödena hur Västmanlands företagsstruktur får ett differentierat genomslag i sysselsättningen, där vissa överrepresenterade branscher bidrar starkt till jobbtillväxten medan andra präglas av strukturell press. Detta utgör en viktig utgångspunkt för den fortsatta analysen av företags- och jobbdynamik i avsnittet.

Som en fördjupning av nettojobbinflödena i föregående bild visar kartan hur jobbdynamiken i Västmanland även har en tydlig geografisk dimension. Fördelningen av nettojobb illustrerar att sysselsättningsförändringarna i hög grad är koncentrerade till ett begränsat antal kommuner och arbetsmarknadsnoder.

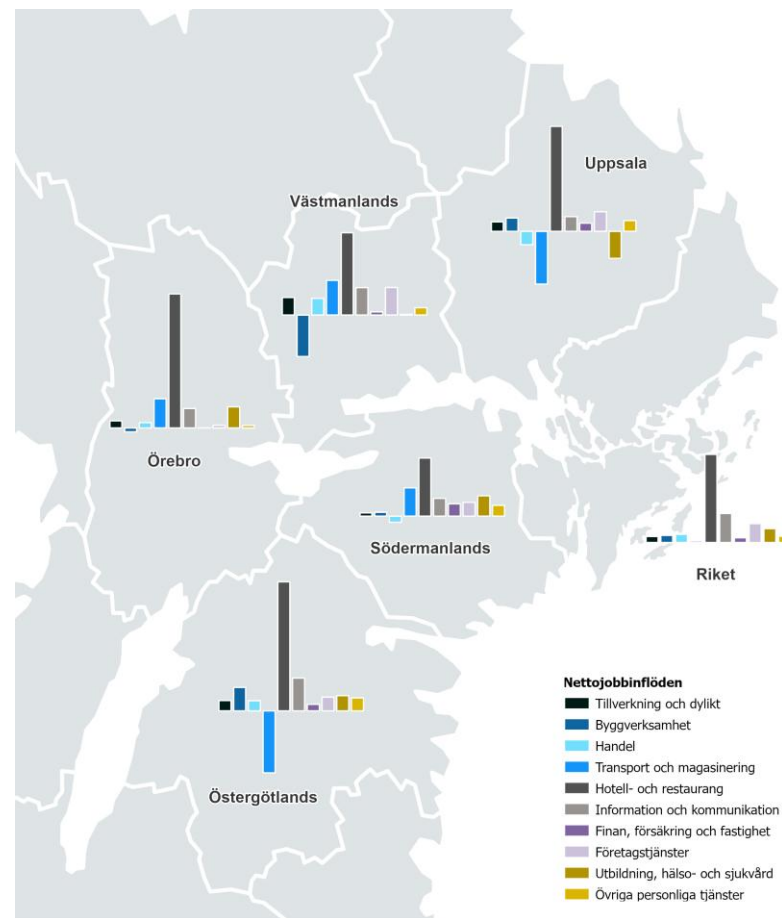
De starkaste positiva nettojobbinflödena återfinns i branscher och kommuner med stora och etablerade arbetsmarknader, vilket framför allt pekar på Västerås och i viss mån Köping och Sala. Detta mönster speglar länets arbetsmarknadsstruktur, där större arbetsställen och mer diversifierade näringslivsmiljöer har större kapacitet att både skapa och ta emot nya jobb.

Samtidigt visar kartan att flera branscher med svagt eller neutralt nettojobbinflöde på länsnivå uppvisar betydande variation mellan kommuner. Inom exempelvis utbildning samt hälso- och sjukvård är nettojobbtillväxten låg i jämförelse med riket, men utvecklingen skiljer sig mellan kommuner beroende på lokal arbetsmarknadsstorlek, demografi och organisatorisk struktur.

Den geografiska fördelningen understryker att jobbdynamiken i Västmanland inte är jämnt spridd, utan i hög grad följer befintliga arbetsmarknadsstrukturer och pendlingsmönster. Jobbtillväxten förstärker därmed den redan tydliga koncentrationen av sysselsättning till länets största arbetsmarknader, medan mindre kommuner i högre grad påverkas av stabilitet eller svagare utveckling.

Sammantaget visar bilden hur företagsstruktur och branschdynamik samspelar med geografi. Detta utgör en viktig bakgrund till den efterföljande analysen av sambandet mellan företagsdynamik och jobbtillväxt, där både branschernas utveckling och deras rumsliga förankring beaktas.

Figur 41. Aktiva företag efter branschgrupper i Västmanland och övriga län i Östra Mellansverige. År 2023

Källa: Tillväxtanalys. Bearbetning: WSP

Företagsdynamik och jobbtillväxt i Västmanlands län. År 2023

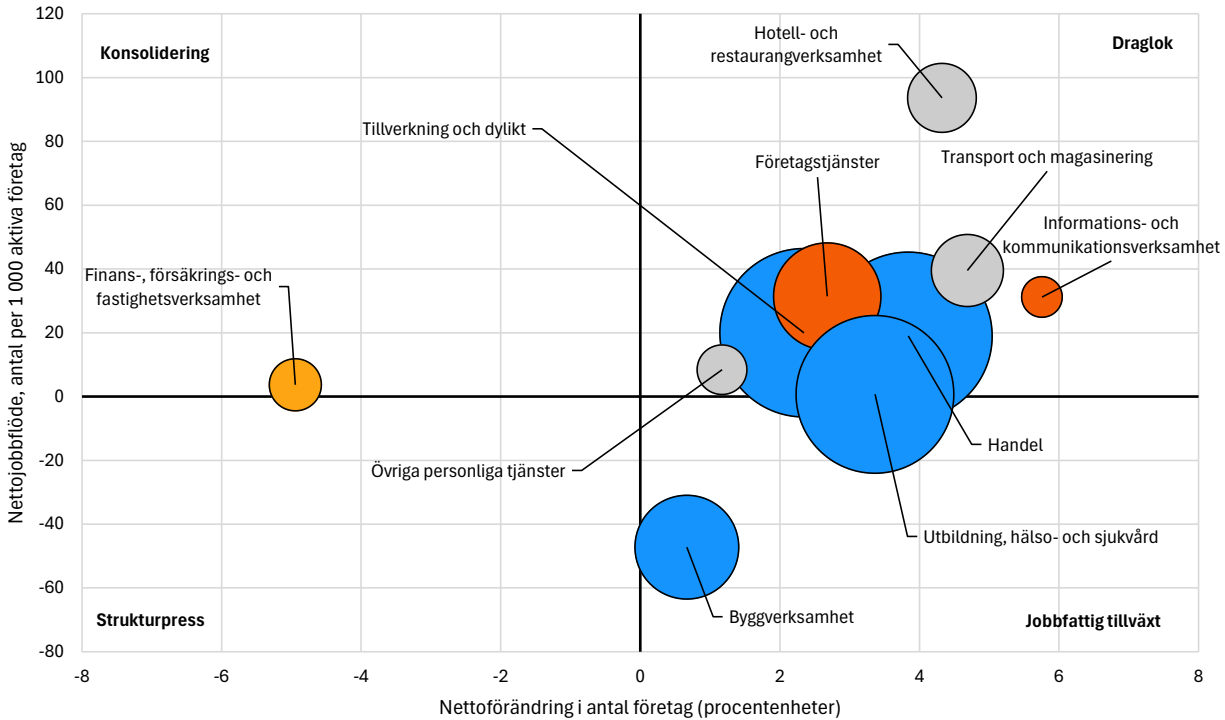
Tabellen över nettojobbinflöden ger ett jämförande perspektiv på hur olika branscher i Västmanland utvecklats i förhållande till riket och närliggande län. Analysen visar att Västmanland utmärker sig särskilt inom tillverkningsindustrin, där nettojobbinflödet är betydligt högre än rikssnittet (20,0 jämfört med 6,9). Detta bekräftar länets starka industriprofil och indikerar att tillverkningssektorn fortsatt fungerar som ett centralt draglok för sysselsättningstillväxten.

Samtidigt framträder byggverksamheten som en tydlig svaghet, med ett negativt nettojobbinflöde på -47,2, i kontrast till rikets positiva utveckling (8,2). Detta tyder på en strukturellt svagare utveckling i branschen, där neddragningar överstiger nyanställningar.

Handeln visar däremot en stark utveckling, med ett nettojobbinflöde på 19,0, vilket är cirka dubbelt så högt som rikssnittet och speglar länets roll som regionalt handelsnav. Även transport och magasinering uppvisar ett högt nettojobbinflöde (39,5), men detta bör tolkas med viss försiktighet då utfallet kan påverkas av enskilda etableringar i en relativt liten bransch.

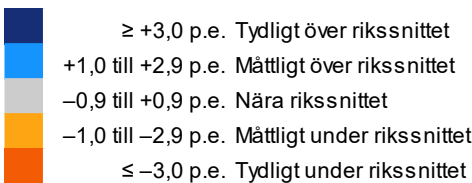
Hotell- och restaurangbranschen har mycket höga nettojobbinflöden, men nivån i Västmanland ligger i linje med snarare än över riket, vilket indikerar en bred återhämtning i besöksnäringen. Informations- och kommunikationsverksamhet samt företagstjänster visar också positiva flöden nära rikssnittet. Sammantaget visar tabellen en stark men ojämn jobbdynamik, där vissa utfall påverkas av små tal och enskilda händelser.

Figur 42. Företagens inträde, tillväxt och utträde i relation till jobbtillväxt i Västmanlands län. År 2023.

Källa: Tillväxtanalys. Bearbetning: WSP

Not: Färgen på bollarna ges av andelen aktiva företag i Västmanland relativt riket

Start- och avvecklingsintensitet i Västmanlands näringsliv. År 2023

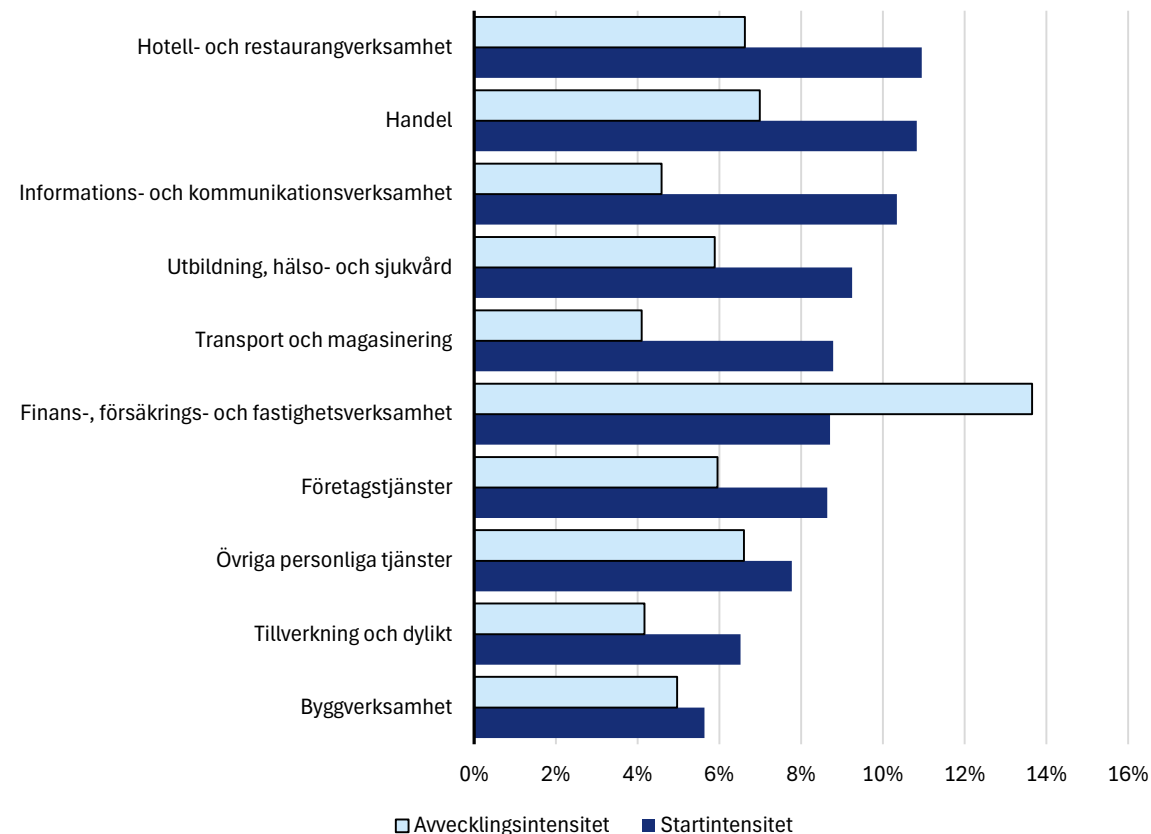
Företagsdynamiken i ett regionalt näringsliv påverkas både av hur många företag som startas och hur många som upphör. Start- och avvecklingsintensitet används här för att beskriva omsättningen i företagsstocken under 2023. Måtten visar inte hur stor respektive bransch är i absoluta tal, utan hur stor andel av de aktiva företagen inom varje bransch som tillkommer respektive lämnar marknaden. Startintensitet avser antalet nyetablerade företag som andel av den aktiva företagsstocken inom respektive bransch, medan avvecklingsintensitet visar motsvarande andel nedlagda företag. Genom att jämföra dessa mått går det att bedöma om en bransch präglas av förnyelse, stabilitet eller strukturpress.

Figuren till höger visar att flera tjänstebanscher har en tydlig positiv företagsdynamik. Informations- och kommunikationsverksamhet, hotell- och restaurangverksamhet samt transport och magasinering har högre startintensitet än avvecklingsintensitet. Det innebär att fler företag tillkommer än lämnar marknaden i relation till branschens befintliga företagsstock. Även handel och företagstjänster uppvisar en positiv nettoförändring, men med något mindre skillnad mellan nyetableringar och avvecklingar.

Byggverksamhet och tillverkning har en mer balanserad utveckling. I dessa branscher ligger start- och avvecklingsintensiteten relativt nära varandra, vilket tyder på en mer mogen företagsstruktur där företagsbeståndet är mer stabilt över tid. Finans-, försäkrings- och fastighetsverksamhet avviker genom att avvecklingsintensiteten är högre än startintensiteten. Det indikerar att företagsstocken minskar och att branschen präglas av konsolidering snarare än expansion.

Sammantaget visar mönstret att förnyelsen i Västmanlands företagsbas främst drivs av tjänstebanscher. Särskilt informations- och kommunikationsverksamhet samt hotell och restaurang framstår som branscher med relativt hög nyetablering i förhållande till den befintliga företagsstocken. Bygg och tillverkning uppvisar en mer stabil och etablerad struktur, medan finans-, försäkrings- och fastighetsverksamhet visar tecken på minskad företagsbas. Måtten bör därför tolkas som indikatorer på branschernas relativa förnyelsetakt och strukturförändring, snarare än som mått på deras absoluta betydelse i länets näringsliv.

Figur 43. Företagens inträde, tillväxt och utträde i relation till jobbtillväxt i Västmanlands län. År 2023

Källa: Tillväxtanalys. Bearbetning: WSP

Not: Start- och avvecklingsintensitet avser andelen nyetablerade respektive nedlagda företag i förhållande till det totala antalet aktiva företag inom respektive bransch.

Nystartade företag – utveckling och regional jämförelse

Start- och avvecklingsintensiteten visar den samlade omsättningen i företagsstocken, men för att förstå var förnyelsen faktiskt sker är det relevant att särskilt belysa de nystartade företagen. Nystarter utgör den del av företagsdynamiken som tillför nya verksamheter, affärsmodeller och potentiella framtida jobb till näringslivet.

Nystartandet är tydligast inom tjänsteproducerande branscher, där inträdesbarriärerna generellt är lägre och företagen ofta etableras i liten skala. Detta innebär att nystartade företag bidrar till bredd och förnyelse i företagsbeståndet, men att deras direkta bidrag till sysselsättningen på kort sikt är begränsat.

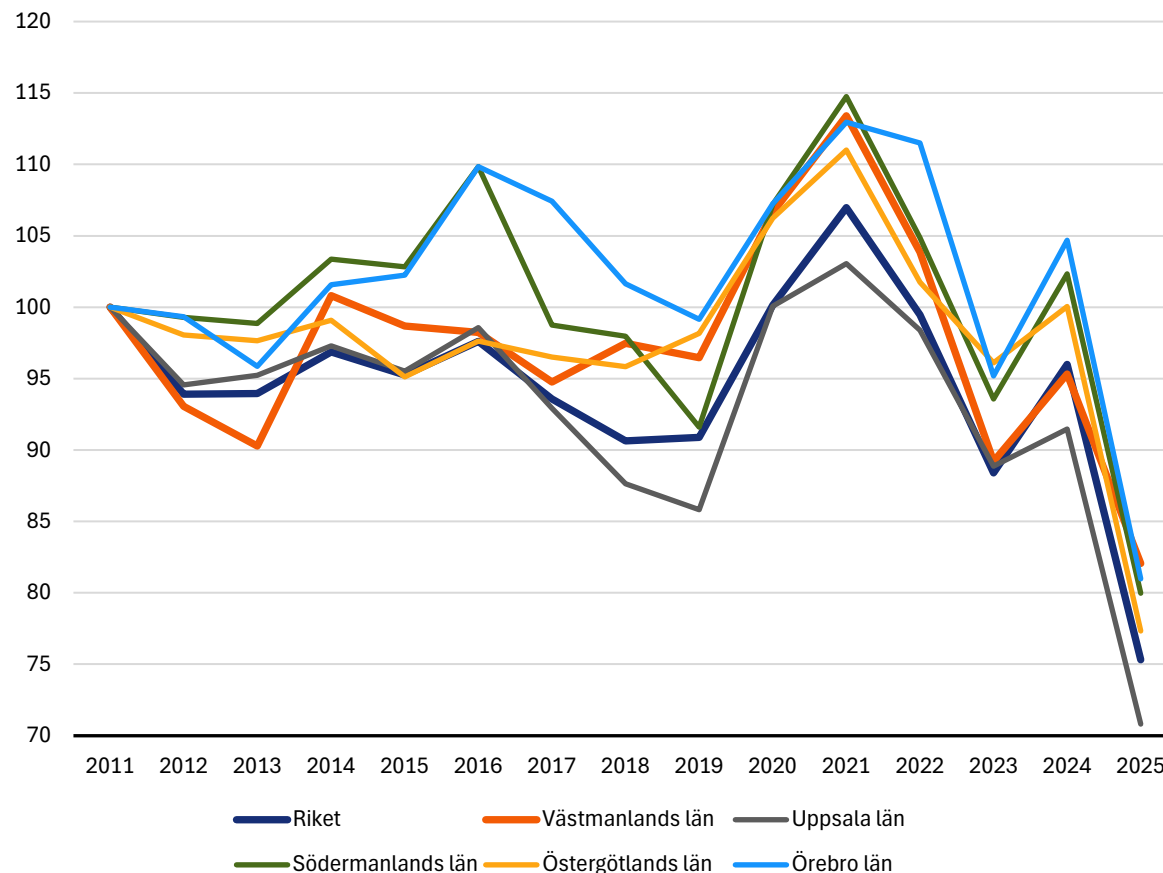
Figuren visar utvecklingen av nystartade företag i Västmanland, riket och övriga län i Östra Mellansverige under perioden 2011–2025, där index 100 motsvarar nivån år 2011.

Utvecklingen i Västmanland följer i stort rikstrenden, men med vissa variationer mellan åren. Efter en svagare period 2012–2013 syns en tydlig uppgång 2014 och särskilt under åren 2020–2021, då antalet nystartade företag ökade kraftigt – sannolikt som en effekt av pandemins omställning och nya affärsmöjligheter. Därefter har antalet nystartade företag minskat, både i Västmanland och nationellt, vilket speglar en avmattning i konjunkturen och ökad osäkerhet på marknaden.

Jämfört med övriga län i Östra Mellansverige ligger Västmanland nära genomsnittet, men har haft en något svagare utveckling än exempelvis Örebro och Södermanland under de senaste åren. Uppsala län sticker ut med en tydligare nedgång 2024–2025, medan Östergötland och Södermanland haft en mer stabil utveckling.

Sammantaget visar statistiken att nyföretagandet i Västmanland är konjunkturkänsligt och påverkas av både nationella och regionala faktorer. Den senaste tidens nedgång understryker vikten av att följa utvecklingen noga och att arbeta för att stärka entreprenörskapet och förutsättningarna för nya företag i länet.

Figur 44. Antal nystartade företag i Västmanland, Riket och övriga län i Östra Mellansverige. År 2011 - 2025

Källa: Tillväxtanalys. Bearbetning: WSP

Branschmönster bland nystartade företag i Västmanland

Entreprenörsdynamiken i Västmanland har präglats av både intensiva nyföretagarperioder och senare avmattning i vissa branscher. Bygg- och anläggningsbranschen är ett tydligt exempel: under högkonjunktur- och byggboomåren registrerades många nya företag i byggsektorn, men nyföretagandet har dämpats påtagligt efter 2017, i takt med en avsvlnad byggmarknad.

Denna bransch hade tidigare ett påfallande stort inflöde av nya företag, men befinner sig nu på en medelmåttig nivå av nyetableringar, samtidigt som antalet nedlagda byggföretag ökat. Utvecklingen antyder stramare marknadsvillkor för mindre byggaktörer – högre räntor, kostnadstryck och avtagande efterfrågan kan ha höjt tröskeln för att starta nytt inom bygg.

I kontrast har transport- och logistiksektorn uppvisat en väldigt hög nyetableringstakt under det senaste året, sannolikt drevet av några större etableringar i branschen. Detta ligger väl i linje med Västmanlands strategiska geografiska läge och utbyggda logistiknätverk, som tycks dra till sig nya affärsmöjligheter.

Hotell- och restaurangbranschen hade en exceptionell återhämningsperiod efter pandemin, vilket återspeglas i ett av länets allra högsta starttal; ungefär var nionde hotell- och restaurangföretag i Västmanland är nystartat senaste året. Det höga nyföretagandet inom besöksnäringen (både i Västmanland och nationellt) kan hänga samman med att hushåll och konsumenter åter tagit igen uppskjuten efterfrågan på resor och nöjen.

Informations- och kommunikationsteknologi (IKT) samt företagstjänster visar också en uthålligt god nyföretagartrend över tid. Båda dessa kunskapsintensiva branscher har en hög startintensitet i Västmanland, drivet av entreprenörer inom IT, rådgivning och olika teknikkonsulttjänster. IKT-sektorn uppvisar dessutom lägre avvecklingstakt, vilket bidrar till ett stabilt nettotillskott av företag i regionen.

I andra branscher, exempelvis finans- och fastighetsområdet, är nyföretagandet förhållandevis lägre. Dessa sektorer präglas ofta av större etableringar med högre starttrösklar (kapitalkrav, regleringar), varför antalet nya företag förblir måttligt. Därtill är pensioner i dessa branscher en märkbar andel av avsluten, vilket förklarar en del av det svagare mönstret i nyföretagande.

På det hela taget visar utvecklingen i Västmanland en blandad bild: Branscher som tillverkning, handel och företagstjänster har en fortsatt god nyföretagandetakt och många nya jobb, de fungerar som länets tillväxtmotorer, medan exempelvis bygg och vissa delar av servicesektorn upplever ett motlut, med lägre nyföretagande och färre nya jobb de senaste åren. De tydliga variationerna understryker att konjunkturväxlingar och branschspecifika förutsättningar har stor inverkan på nyföretagandets intensitet i länet.

Konkurser – en indikator på näringslivets motståndskraft och förändring

Antalet konkurser är en viktig indikator på näringslivets hälsa och motståndskraft. Konkurer speglar dels den ekonomiska konjunkturen, dels strukturella utmaningar i företagslandskapet.

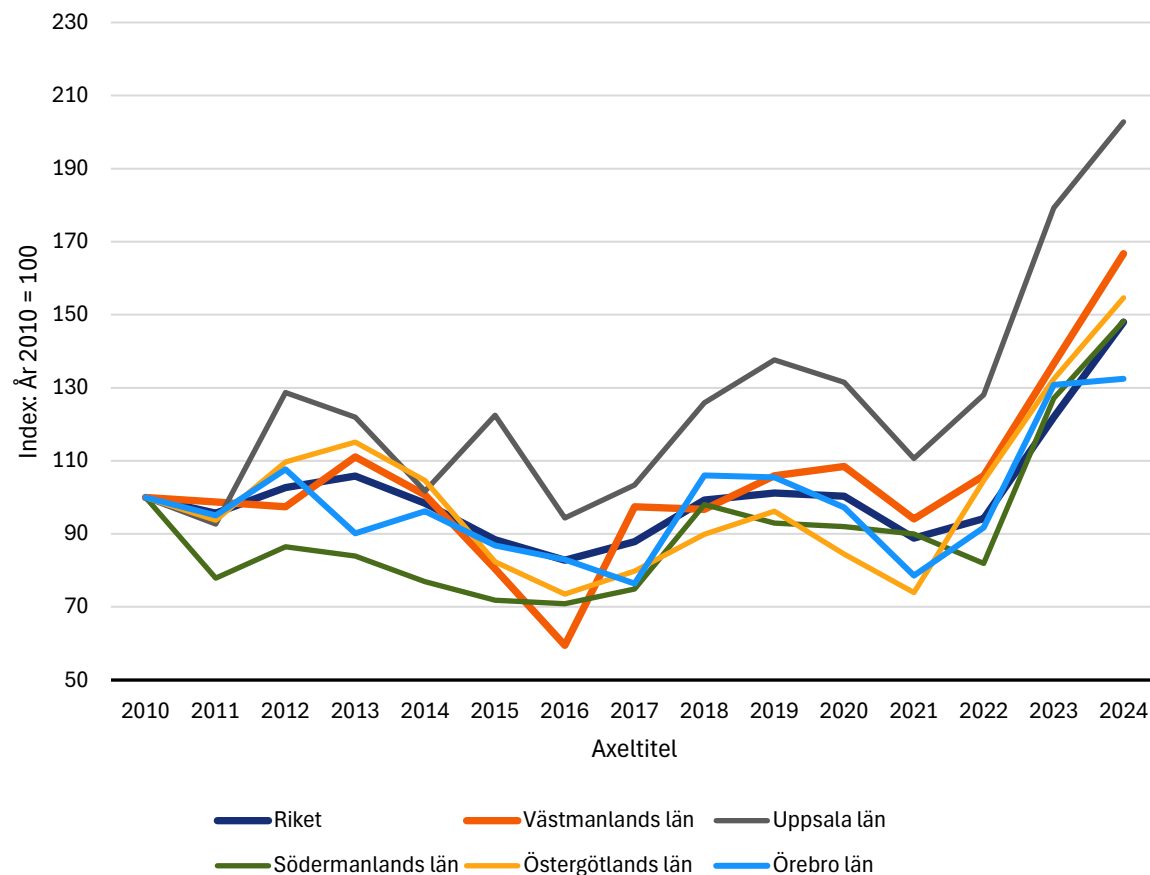
En ökning av konkurser kan tyda på svagare efterfrågan, hårdare konkurrens eller förändrade marknadsförutsättningar, medan en låg konkursnivå ofta indikerar stabilitet och god lönsamhet i företagsbasen.

I Västmanland har antalet konkurser varierat över tid, med tydliga toppar under perioder av ekonomisk nedgång, exempelvis under pandemin och vid konjunkturavmattning. Jämfört med riket och övriga län i Östra Mellansverige är det särskilt intressant att följa både den långsiktiga trenden och den relativa konkursrisken, exempelvis genom att visa konkurser per 1 000 aktiva företag.

Konkurser påverkar inte bara de berörda företagen utan får även konsekvenser för sysselsättning, leverantörsled och den regionala ekonomin. Därför är det viktigt att analysera konkursutvecklingen i relation till näringslivets struktur, förnyelsegrad och branschfördelning. Ett ökat antal konkurser kan signalera behov av omställning, stödinsatser eller förändrade strategier för att stärka företagens motståndskraft och regionens långsiktiga konkurrenskraft.

Utvecklingen av konkurser i Västmanland har präglats av stora svängningar under perioden 2010–2024. Efter en period med relativt låg konkursnivå kring mitten av 2010-talet syns en tydlig uppgång från och med 2022, med en särskilt kraftig ökning under 2023 och 2024.

Figur 45. Antal konkurser i Västmanland, Riket och övriga län i Östra Mellansverige. År 2011 - 2025

Källa: Tillväxtanalys. Bearbetning: WSP

Konkurser – en indikator på näringslivets motståndskraft och förändring, forts.

Denna utveckling följer i stort rikstrenden, men uppgången i Västmanland är något mer uttalad än i riket och flera grannlän under de senaste åren. Den kraftiga ökningen av konkurser sammanfaller med en period av högre räntor, ökade kostnader och svagare konjunktur, vilket särskilt påverkat branscher som bygg, handel och bemanning – sektorer där Västmanland har en hög andel företag.

Samtidigt är det viktigt att notera att konkursnivåerna varierar mellan åren och att tillfälliga toppar ofta speglar bredare ekonomiska förändringar snarare än enbart regionala faktorer.

En närmare analys visar att det framför allt är byggbranschen samt hotell- och restaurangverksamhet som stått för den största ökningen av konkurser under senare år. I byggsektorn berördes exempelvis hela 348 jobb 2023, vilket är en markant ökning jämfört med tidigare år.

Även restaurangbranschen har haft en tydlig uppgång, med 58 berörda jobb 2023 och 72 under 2024. Bygg och restaurang är särskilt känsliga för konjunktursvängningar, räntehöjningar och förändrad efterfrågan, vilket förklarar den kraftiga ökningen av berörda jobb.

Sammantaget visar utvecklingen att Västmanlands näringsliv är känsligt för konjunkturförändringar, särskilt i branscher med hög konkurrens och pressade marginaler. Den senaste tidens ökning av konkurser understryker vikten av att följa utvecklingen noga och att arbeta för att stärka företagets motståndskraft och anpassningsförmåga i en föränderlig omvärld

Könsfördelning i ledande befattningar inom varuproduktion i Västmanland

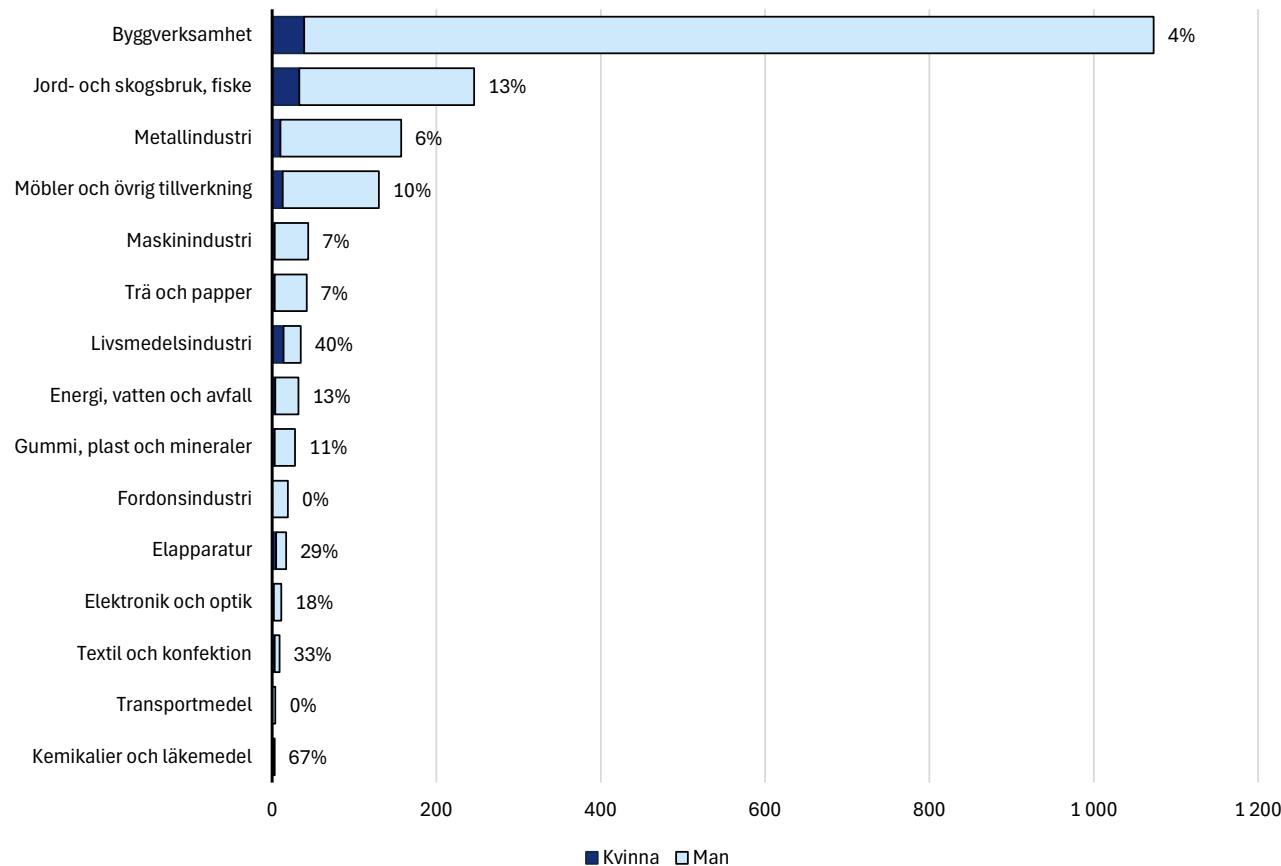
Analysen av företagsdemografi och företagsdynamik har hittills fokuserat på antal företag, förnyelsetakt och koppling till jobbtillväxt. Dessa mått beskriver hur näringslivet förändras i strukturell mening, men säger mindre om hur företagen leds och styrs. För att komplettera bilden av näringslivets funktionssätt introduceras här ett nytt perspektiv: könsfördelningen i företagens ledning och bland beslutsfattare.

Ledarskapets sammansättning är en central del av näringslivets struktur, eftersom den påverkar företagets strategiska inriktning, rekryteringsmönster och långsiktiga utvecklingsförmåga. Skillnader i könsfördelning mellan branscher och sektorer speglar ofta djupare strukturella förhållanden i näringslivet, såsom utbildningsbakgrund, ägarformer och historiska etableringsmönster. Perspektivet bidrar därmed till att bredda förståelsen av företagsdynamiken bortom kvantitativa mått på företag och jobb.

Genom att analysera könsfördelningen i VD- och ledningspositioner inom både varu- och tjänsteproducerande branscher synliggörs hur näringslivets struktur även tar sig uttryck i vem som har inflytande över företagets utveckling. Detta ger ett kompletterande underlag till den tidigare analysen av företagsförnyelse och jobbtillväxt, och bidrar till en mer heltäckande bild av Västmanlands näringsliv ur ett strukturellt perspektiv.

Könsfördelningen bland operativa ledande befattningshavare i Västmanlands varuproducerande branscher uppvisar en mycket tydlig snedfördelning: av totalt 1 850 ledande befattningar i materialet innehas endast 134 av kvinnor, motsvarande cirka 7 procent.

Figur 46. Könsfördelningen i ledande befattningar efter bransch inom varuproduktionen i Västmanland. Andelen kvinnor i varje bransch anges i diagrammet. År 2023

Källa: Dun & Bradstreet. Bearbetning: WSP

Könsfördelning i ledande befattningar inom varuproduktion i Västmanland, forts.

Det innebär att Västmanland ligger i linje med, eller något under, den nivå som ofta framkommer i nationella studier av industrirelaterade chefsroller. Enligt Tillväxtverkets publikationer om näringslivets struktur är industrin en av de mest könssegregerade sektorerna i Sverige, både vad gäller yrkesroller och ledningspositioner, vilket återspeglas i de regionala siffrorna.

Enligt SCB:s statistik över varuproduktionen domineras industrin nationellt av teknikintensiva och traditionellt mansdominerade branscher såsom bygg, fordon, metall, maskin och energi. Dessa branscher utgör även kärnan i Västmanlands industriella struktur och är välkända för att ha en låg andel kvinnor i både operativa och strategiska roller. Detta innebär att regionens näringsliv förvaltar samma strukturella arv som Sverige i stort: starka teknik- och tillverkningskluster med lång mansdominans i både arbetskraft och ledning.

En jämförelse mellan branscherna i Västmanland visar att könsobalansen är särskilt tydlig inom byggverksamhet (39 kvinnor av 1 034 män), metallindustrin (10 av 147), maskinindustri (3 av 41) och fordonsindustri (0 av 19). Dessa mönster överensstämmer med nationella analyser från Tillväxtverket och Tillväxtanalys, som visar att kvinnors företagande och tillgång till ledande positioner är betydligt lägre i sektorer som kräver teknisk eller industriell bakgrund, där utbildnings- och rekryteringsbasen i sig är kraftigt mansdominerad.

Rapporter om företagsledning och entreprenörskap pekar också på att kvinnor i högre grad driver företag inom tjänste- och servicesektorer, medan varuproduktionens företags- och ägarstruktur i hög grad består av manligt dominerade bolag med manliga VD:ar.

I vissa mindre delbranscher framträder dock undantag. I kemikalier och läkemedel finns en mer jämn fördelning (2 kvinnor och 1 man), vilket ligger i linje med den nationella trenden att kvinnor i högre grad återfinns i FoU-intensiva och naturvetenskapligt orienterade delar av industrin.

Även i textil och konfektion, som traditionellt har haft högre kvinnorepresentation, är fördelningen något mindre ojämn (3 kvinnor och 6 män).

Internationella och nationella analyser såsom Grant Thornton's *Women in Business* och Tillväxtverkets statistik om ledarskap och företagande visar att Sverige som helhet tappar tempo i utvecklingen mot jämställda ledningar.

Andelen kvinnor i seniora chefsroller ökar långsamt nationellt, och utvecklingen i industrin är långsammare än i tjänstesektorn. Detta bekräftar att Västmanlands varuproducerande sektorer är en del av ett större mönster där strukturella hinder, yrkesmässig könssegregering och rekryteringsmönster hämmar jämställdheten i ledningsskikten.

Sammantaget visar analysen att Västmanlands varuproduktion präglas av dubbla strukturella utmaningar: dels branscher med låg representation av kvinnor i den totala arbetskraften, dels organisatoriska och kulturella hinder som begränsar kvinnors tillträde till ledande befattningar.

Detta innebär att en ökad jämställdhet i VD-led och strategiska roller knappast kan åstadkommas enbart genom företagsinterna insatser, utan kräver en bredare regional och nationell strategi som kombinerar utbildningsinsatser, riktade rekryteringsvägar, utvecklingsprogram och långsiktigt arbete med att förändra normer och strukturer i teknikintensiva branscher.

Könsfördelning i ledande befattningar inom tjänsteproduktion i Västmanland

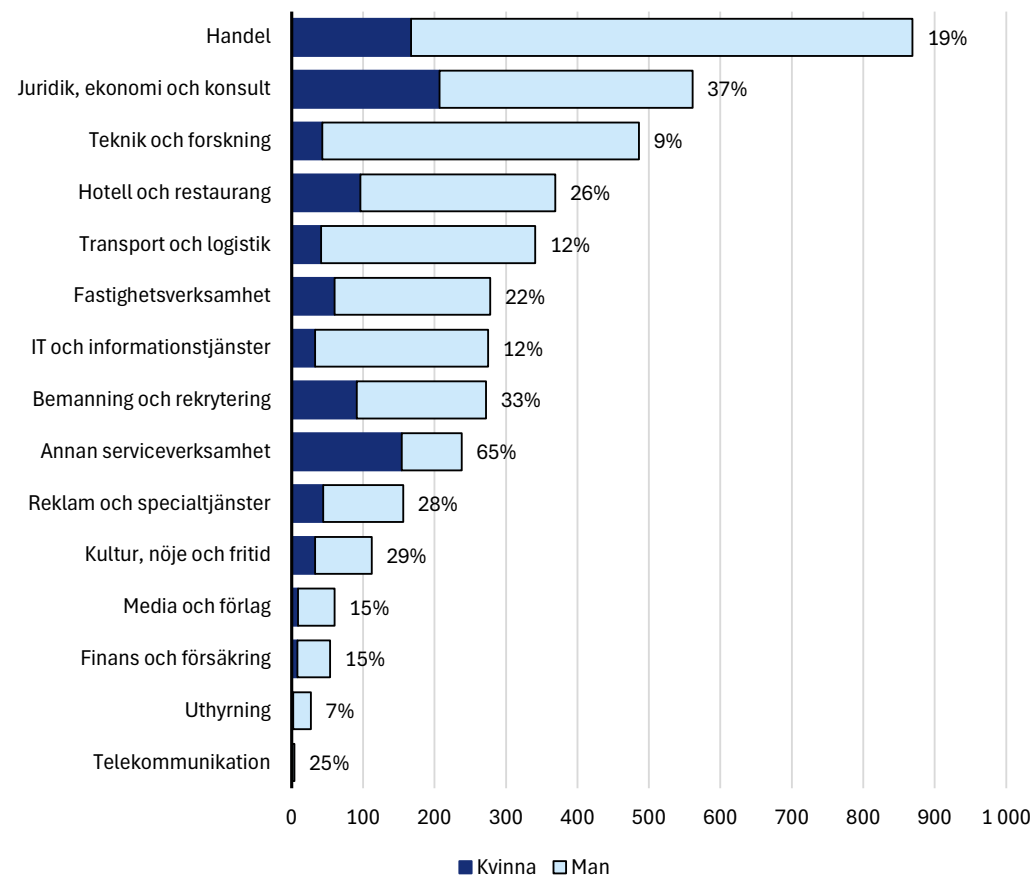
Könsfördelningen bland ledande befattningshavare i Västmanlands tjänsteproducerande näringsliv är fortsatt ojäm, men betydligt mer balanserad än inom varuproduktionen. Sammantaget uppgår antalet kvinnliga beslutsfattare i tjänsteproduktionen till cirka 26 procent, vilket är en klart högre andel än i länets varuproducerande branscher, där motsvarande andel ligger runt 7 procent. Detta bekräftar den generella bilden från nationella analyser: tjänstesektorn erbjuder bredare rekryteringsbaser och fler ingångar till ledande positioner för kvinnor än industrin.

Samtidigt varierar könsfördelningen kraftigt mellan olika tjänstebranscher. I handel, juridik, ekonomi och konsultverksamhet, bemanning och rekrytering samt hotell och restaurang är kvinnors representation i ledande befattningar relativt hög, även om män fortsatt dominerar i absoluta tal. Dessa branscher kännetecknas ofta av större företagsbredd, fler små och medelstora företag samt en arbetskraftsstruktur där kvinnor utgör en betydande andel redan på operativ nivå, vilket också speglas i chefsleden.

Särskilt tydlig är kvinnodominansen i annan serviceverksamhet, där kvinnor utgör majoriteten av de ledande befattningshavarna. Även inom kultur, nöje och fritid samt reklam och specialtjänster är könsfördelningen mindre sned än i många andra delar av näringslivet. Dessa branscher har ofta lägre tekniska inträdesbarriärer, en större andel kvinnliga företagare och en tradition av kvinnligt ledarskap, vilket bidrar till en jämnare representation i beslutsfattande roller.

I kontrast till detta uppvisar flera av de mer teknik- och kapitalintensiva tjänstebranscherna en tydlig mansdominans i ledande befattningar. Teknik och forskning, IT och informationstjänster, transport och logistik samt fastighetsverksamhet har samtliga mycket låg andel kvinnliga beslutsfattare i relation till antalet män.

Figur 47. Könsfördelningen i ledande befattningar efter bransch inom tjänsteproduktionen i Västmanland. Andelen kvinnor i varje bransch anges i diagrammet. År 2023

Könsfördelning i ledande befattningar inom tjänsteproduktion, forts.

Trots att dessa branscher tillhör tjänstesektorn i statistisk mening, delar de flera strukturella drag med industrin: teknisk kompetens som rekryteringsbas, mansdominerade utbildningsvägar och karriärstrukturer där kvinnor i mindre utsträckning når ledande positioner.

Jämfört med varuproduktionen framträder alltså en tydlig skillnad i nivå, men också viktiga likheter i struktur. I båda sektorerna är könsfördelningen i ledande befattningar starkt kopplad till branschernas kompetensprofil och historiska arbetskraftssammansättning. Där varuproduktionen domineras av traditionellt mansdominerade industribranscher, uppvisar tjänsteproduktionen en större intern spännvidd från kvinnodominerade servicebranscher till tekniktunga tjänster med mycket låg kvinnorepresentation i ledningen.

Sammantaget visar analysen att tjänsteproduktionen i Västmanland erbjuder bättre förutsättningar för jämnare könsfördelning i beslutsfattande roller än varuproduktionen, men att utvecklingen är långt ifrån homogen. Skillnaderna mellan branscher är stora och speglar djupare strukturella mönster i utbildning, företagande och karriärvägar. För länets samlade näringsliv innebär detta att jämställdhetsutmaningarna i ledande befattningar ser olika ut beroende på sektor: i industrin handlar det i hög grad om långsiktig strukturförändring, medan tjänstesektorn i större utsträckning präglas av selektiva hinder i vissa teknik- och kapitalintensiva branscher.

Sammanfattande analys – Företagsdynamik och jobbtillväxt

Avsnittet har belyst hur Västmanlands näringsliv fungerar som ett dynamiskt system, där företagsstruktur, företagsdemografi och jobbrörelser samverkar. Analysen visar att näringslivet kännetecknas av en stor spridning av små företag, samtidigt som en betydande del av sysselsättningen är koncentrerad till ett begränsat antal större arbetsställen. Detta skapar både robusthet genom etablerade aktörer och sårbarhet genom beroendet av ett fåtal stora verksamheter.

Genom att analysera aktiva företag och företagens demografi under 2023 framträder bilden av ett näringsliv med relativt stabil företagsbas, där förändringar i sysselsättningen i hög grad drivs av omfördelning inom befintliga företag snarare än av ett stort nettoinflöde av nya företag.

Start- och avvecklingsintensiteten visar samtidigt att omsättningen i företagsstocken är betydande, vilket indikerar en kontinuerlig förnyelse även i ett läge med begränsad samlad jobbtillväxt.

Kopplingen mellan företagsdynamik och jobbtillväxt visar att nystartade företag i huvudsak bidrar till bredd och långsiktig omställningsförmåga snarare än till omedelbar sysselsättningsökning.

Jobbtillväxten i länet påverkas i större utsträckning av hur befintliga företag växer, krymper eller effektiviserar sin verksamhet, än av antalet nya etableringar. Detta understryker betydelsen av företagens utvecklingsförutsättningar och konkurrenskraft för den regionala arbetsmarknaden.

Avsnittet har även visat att ledarskapets sammansättning utgör en viktig strukturell dimension av näringslivet. Könsfördelningen i VD- och ledningspositioner skiljer sig markant mellan varu- och tjänsteproducerande branscher och speglar djupare mönster i utbildning, ägande och branschstruktur.

Detta perspektiv kompletterar analysen av företagsdynamik genom att synliggöra vem som har inflytande över företagens strategiska vägval och framtida utveckling.

Sammantaget visar analysen att Västmanlands näringsliv präglas av strukturell stabilitet kombinerad med selektiv förnyelse, där jobbtillväxten är starkt kopplad till utvecklingen i befintliga företag och till de institutionella och organisatoriska förutsättningar som omger dem.

För att stärka den långsiktiga sysselsättningsutvecklingen krävs därför inte enbart ett ökat nyföretagande, utan också insatser som stärker företagens tillväxtförmåga, ledarskap och omställningskapacitet.

3. Ekonomisk utveckling och konkurrenskraft

Avsnittet sätter Västmanlands ekonomiska utveckling i ett nationellt och regionalt perspektiv. Fokus ligger på BRP, förädlingsvärde, produktivitet och sysselsättning – samt vad som driver tillväxt och konkurrenskraft.

Ekonomisk utveckling

För att förstå Västmanlands näringsliv och dess utvecklingsmöjligheter är det relevant att först sätta in regionen i ett större nationellt sammanhang. Genom att analysera den ekonomiska utvecklingen på nationell nivå, med fokus på produktion, sysselsättning, omsättning och förädlingsvärde, får vi en tydlig bild av vilka branscher och sektorer som driver tillväxten i Sverige som helhet.

Detta ger oss en referensram för att tolka och jämföra Västmanlands utveckling och branschstruktur. Den nationella analysen är särskilt viktig eftersom detaljerad ekonomisk statistik på branschnivå ofta saknas på regional nivå.

Genom att först identifiera de mest betydelsefulla branscherna och tillväxtmönstren nationellt kan vi på ett mer systematiskt sätt undersöka om Västmanland följer samma utveckling, eller om det finns avvikelser som kan förklara länets styrkor och utmaningar.

Att börja med den ekonomiska utvecklingen på nationell nivå ger oss alltså ett metodologiskt och analytiskt stöd när vi i nästa steg fördjupar oss i den regionala analysen, där sysselsättningsstatistik och branschstruktur står i fokus. På så sätt kan vi dra mer träffsäkra slutsatser om Västmanlands konkurrenskraft, framtida möjligheter och behov av strategiska satsningar.

Varför studerar vi BRP, förädlingsvärde, produktivitet och sysselsättning?

För att förstå näringslivets utveckling och konkurrenskraft är det centralt att analysera några av de viktigaste ekonomiska nyckeltalen: bruttoregionalprodukt (BRP), förädlingsvärde, produktivitet och sysselsättningsutveckling. Dessa mått ger oss en samlad bild av hur mycket värde som skapas i regionen, hur effektivt resurserna används och hur arbetsmarknaden utvecklas över tid.

BRP är det mest övergripande måttet på den ekonomiska aktiviteten i en region och visar den totala produktionen av varor och tjänster under ett år. Genom att följa BRP över tid kan vi analysera tillväxt, konjunkturvariationer och jämföra regionens utveckling med riket och andra län.

Förädlingsvärde (i fasta priser) används för att mäta den faktiska värdeskapandet i olika branscher, justerat för prisförändringar. Detta gör det möjligt att analysera långsiktiga trender och identifiera vilka sektorer som bidrar mest till ekonomisk tillväxt, utan att resultaten påverkas av inflation eller tillfälliga prISRörelser.

Produktivitet, alltså förädlingsvärde per sysselsatt, är ett centralt mått på hur effektivt arbetskraften används inom olika branscher. Hög produktivitet innebär att varje sysselsatt bidrar med mer värde, vilket är avgörande för konkurrenskraft och välbefinnande.

Sysselsättningsutveckling visar hur arbetsmarknaden förändras och vilka branscher som växer eller tappar i antal sysselsatta. Genom att analysera sysselsättningsstatistik kan vi förstå den regionala arbetsmarknadens dynamik och identifiera styrkeområden och utmaningar.

Genom att kombinera dessa mått får vi en helhetsbild av näringslivets struktur, tillväxt och omvandling både nationellt och regionalt. Detta är relevant för näringslivsanalysen för Västmanland där vi i den fortsatta analysen kommer att fokusera på sysselsättningsstatistik för att belysa branschstruktur och utveckling på länsnivå.

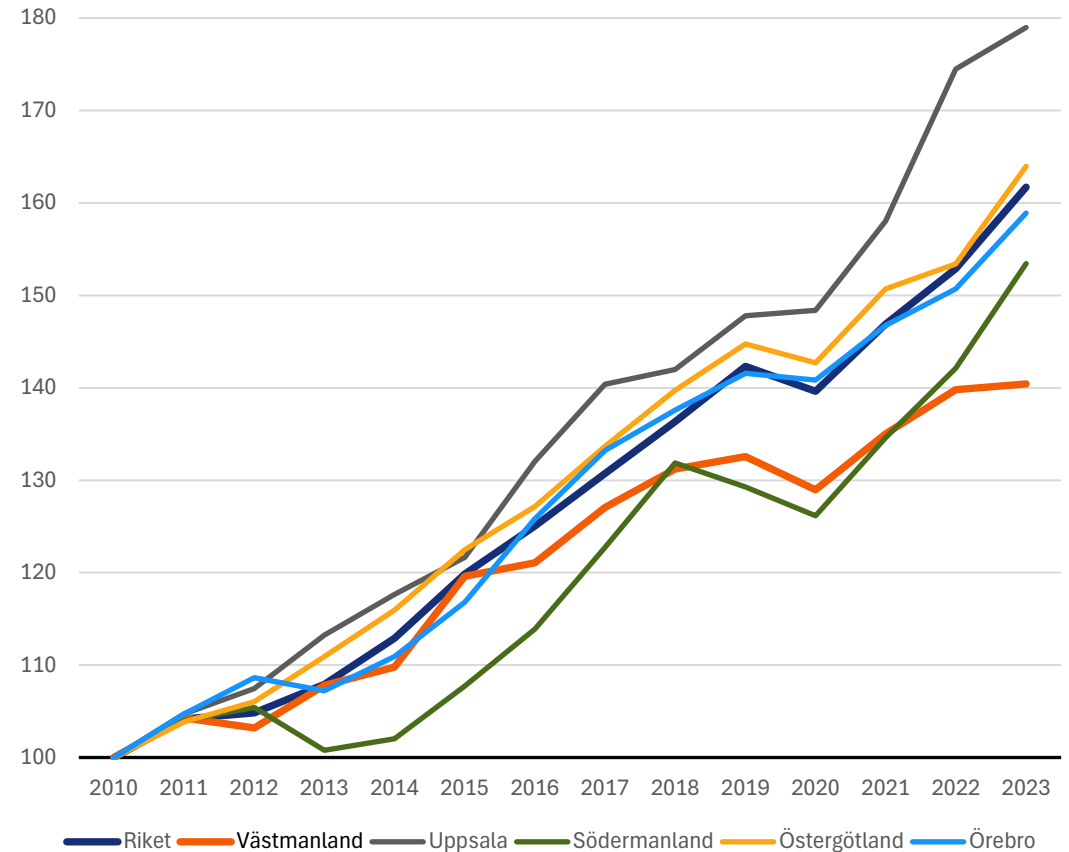
BRP-utvecklingen 2010–2023: Västmanland i jämförelse

Under perioden 2010–2023 har Västmanlands län haft en positiv utveckling av sin bruttoregionalprodukt (BRP) i fasta priser men tillväxttakten har varit något lägre än rikets genomsnitt och flera av de andra länen i Östra Mellansverige.

- Västmanland har haft en stabil men måttlig tillväxt, med en tydlig återhämtning efter pandemin 2020, men den långsiktiga ökningen är svagare än i exempelvis Uppsala och Östergötland.
- Riket har vuxit snabbare, särskilt under högkonjunkturåren före pandemin och under återhämtningsfasen 2021–2023.
- Uppsala län och Östergötlands län har haft en starkare tillväxt än Västmanland, och har successivt ökat sitt försprång under perioden.
- Södermanlands län har haft en liknande utveckling som Västmanland, men med något högre tillväxt under de senaste åren.

Sammanfattningsvis visar BRP-index att Västmanland har en robust ekonomi, men att länet inte riktigt har hängt med i den nationella tillväxttakten eller i jämförelse med de mest expansiva grannlänen i Östra Mellansverige. Detta understryker vikten av att analysera länets styrkeområden och utvecklingspotential för att öka konkurrenskraften framöver.

Figur 48. BRP-utveckling i fasta priser (2020 ref.år): Västmanland, riket och övriga län i Östra Mellansverige. Index: 2010 =100. År 2010 – 2023.

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Västmanlands utmaningar och möjligheter – vad ligger bakom länets svagare tillväxt?

Trots Västmanlands långa industriella tradition och starka position som teknik- och industrilän har den ekonomiska tillväxten under de senaste tio åren varit påtagligt svagare än i riket och flera av grannlänerna. Vad beror detta på? Vilka faktorer har gjort att länet inte riktigt hängtt med i den nationella och regionala utvecklingen?

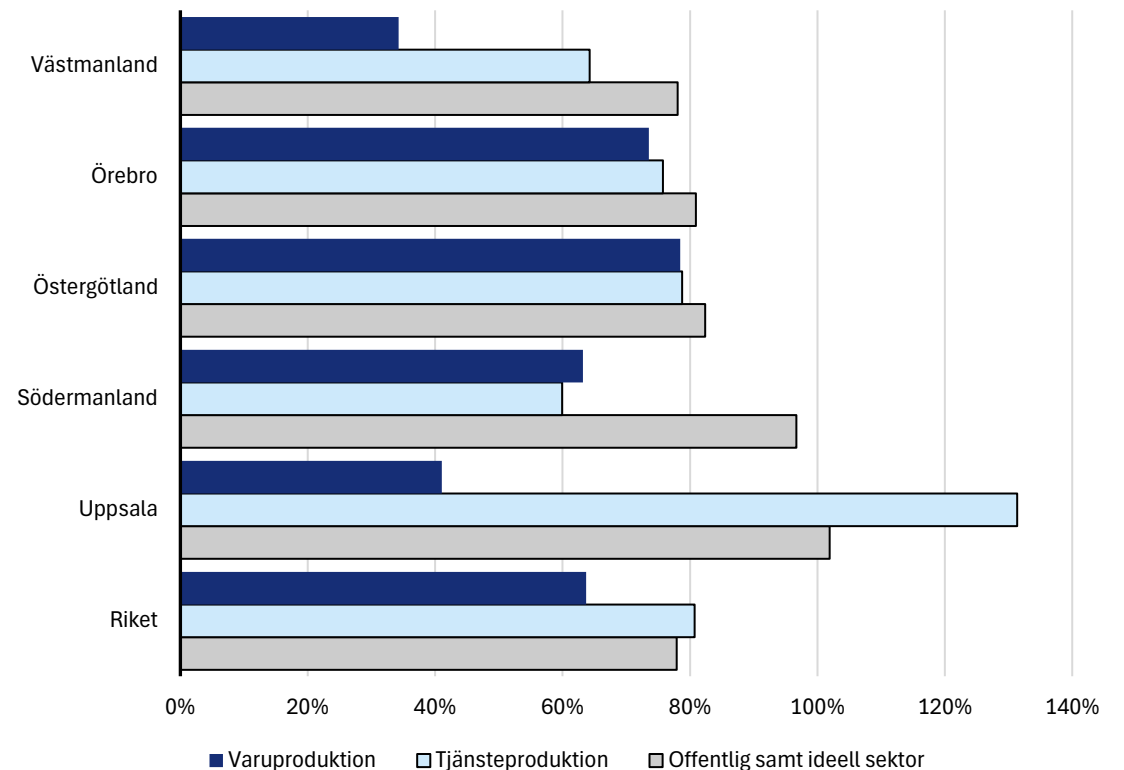
En närmare analys av BRP-utvecklingen visar att skillnaderna framför allt återfinns i hur olika sektorer har utvecklats. I Västmanland har de varuproducerande branscherna, alltså industrin och byggsektorn, vuxit betydligt långsammare än motsvarande sektorer i riket och i län som Östergötland och Örebro.

Även tjänstesektorn har haft en svagare tillväxt än riksgenomsnittet, även om skillnaden här är mindre uttalad. Offentlig sektor har däremot vuxit i ungefär samma takt som i övriga landet, vilket innebär att det framför allt är den privata sektorns utveckling som förklarar länets långsammare tillväxt.

Den här bilden väcker flera viktiga frågor: Är det en fråga om branschstruktur, att Västmanland har en annan sammansättning av näringslivet än mer expansiva län? Eller handlar det om att vissa branscher i länet har tappat fart, medan andra vuxit långsammare än på andra håll?

För att förstå de bakomliggande orsakerna behöver vi därför gå djupare och analysera sysselsättningsstrukturen och utvecklingen på mer detaljerad branschnivå.

Figur 49. Tillväxt i förädlingsvärde i näringslivet efter sektor och län i Östra Mellansverige (fasta priser, referensår 2020). År 2010 - 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Produktivitetsutvecklingen i den varuproducerande sektorn

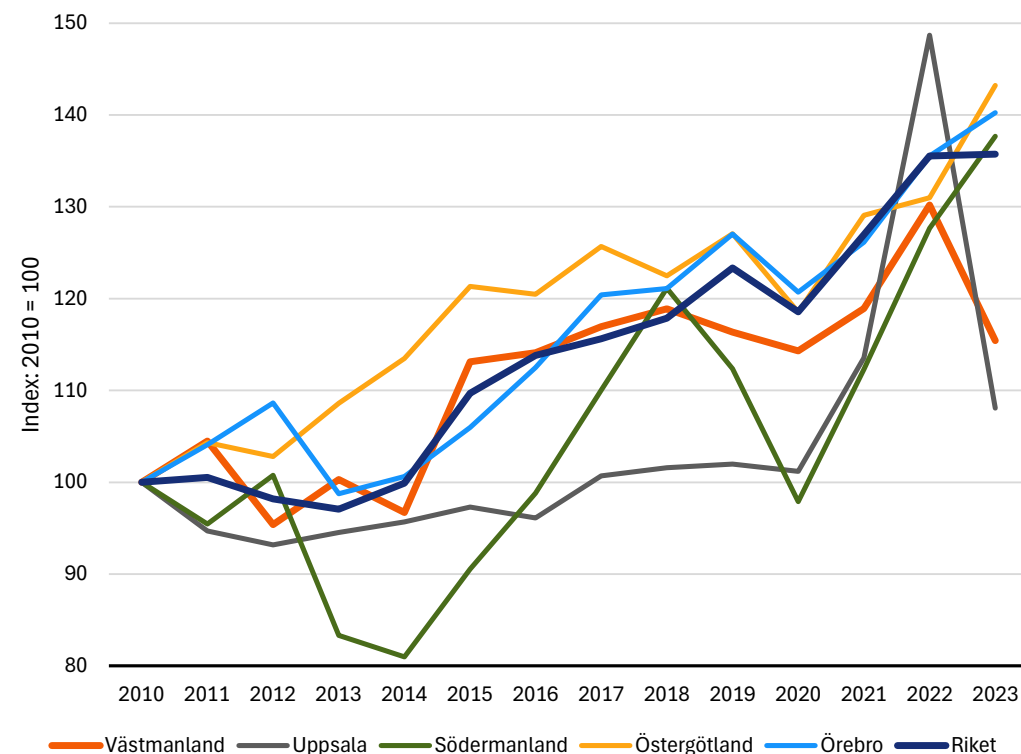
Figuren till höger visar utvecklingen av arbetsproduktiviteten i den varuproducerande sektorn i Västmanlands län i jämförelse med riket och övriga län i Östra Mellansverige under perioden 2010–2023. Arbetsproduktiviteten mäts här som förädlingsvärde per sysselsatt i fasta priser och indexeras till 100 år 2010 för respektive län.

Analysen visar att Västmanland under större delen av perioden haft en arbetsproduktivitet i den varuproducerande sektorn som ligger i nivå med, eller något under, riksgenomsnittet. Utvecklingen har samtidigt varit mer volatil än i flera jämförbara län. Efter en relativt svag utveckling under åren 2012–2014 sker en tydlig produktivitetsuppväxling från 2015 och framåt. Mellan 2015 och 2019 ökar produktiviteten markant, vilket speglar både strukturella förändringar inom industrin och en successiv omställning mot mer teknik- och kapitalintensiv produktion.

Under pandemiperioden 2020–2021 dämpas produktivitetsutvecklingen tillfälligt i Västmanland, men återhämtningen 2022 är stark. År 2022 uppnår länet ett index på omkring 130, vilket innebär en betydande produktivitetsökning jämfört med 2010. År 2023 sjunker dock produktiviteten tillbaka relativt tydligt, till cirka 115, vilket indikerar att produktivitetsnivån i Västmanland är känslig för konjunkturförändringar, efterfrågefall och produktionsanpassningar inom exportberoende industribranscher.

I jämförelse med övriga ÖMS-län framträder tydliga skillnader. Östergötland och Örebro uppvisar en mer jämn och långsiktigt stigande produktivitetsutveckling, medan Södermanland har haft den starkaste relativa ökningen över hela perioden, särskilt efter 2017, och når den högsta produktivitetsnivån i slutet av tidsserien. Uppsala län uppvisar däremot en mer ojämn utveckling med mycket kraftig uppgång 2022, följt av en tydlig nedjustering 2023.

Figur 50. Arbetsproduktivitet i varuproducerande sektor (förädlingsvärde per sysselsatt, fasta priser), index 2010 = 100. Västmanlands län, riket och övriga län i Östra Mellansverige. År 2010–2023.

Källa: SCB, Regionalräkenskaper. Bearbetning: WSP.

Produktivitetsutvecklingen i den varuproducerande sektorn, forts.

Riket som helhet visar en stabil och långsiktigt positiv produktivitetsutveckling i den varuproducerande sektorn, med särskilt tydlig tillväxt efter 2015. Jämfört med riket har Västmanland haft en något svagare och mer ryckig produktivitetsutveckling, trots länets starka specialisering inom teknikintensiv industri.

Sammantaget visar analysen att Västmanlands varuproducerande sektor har en relativt hög men konjunkturkänslig arbetsproduktivitet. Den industriella strukturen, med tyngdpunkt på ett begränsat antal stora och exportorienterade företag, bidrar till höga produktivetsnivåer under gynnsamma perioder, men innebär samtidigt att produktiviteten varierar kraftigt när efterfrågan förändras eller produktionen anpassas.

Detta förstärker bilden av ett näringsliv med hög teknisk kompetens och kapitalintensitet, men också med en sårbarhet kopplad till koncentration och internationell konjunktur.

Produktivitetsutvecklingen i den tjänsteproducerande sektorn

Figuren till höger visar utvecklingen av arbetsproduktiviteten i den tjänsteproducerande sektorn i Västmanlands län i jämförelse med riket och övriga län i Östra Mellansverige under perioden 2010–2023. Arbetsproduktiviteten mäts som förädlingsvärde per sysselsatt i fasta priser och redovisas som index med 2010 = 100 för respektive län.

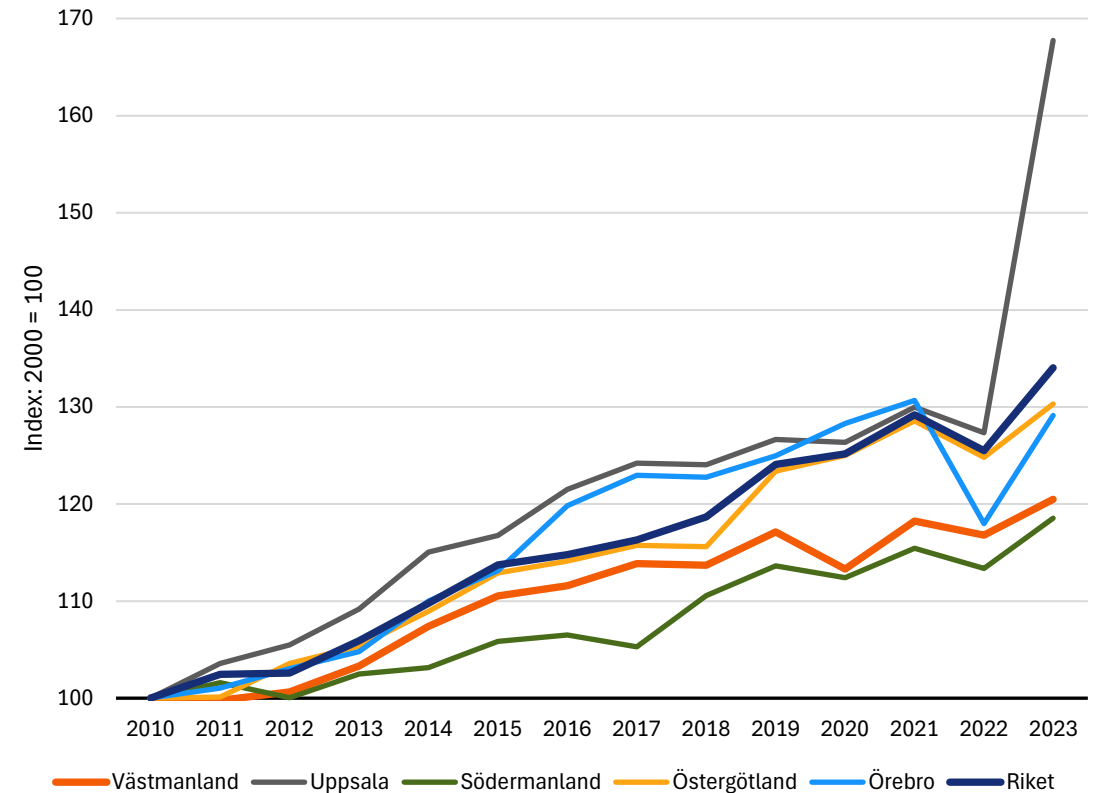
Analysen visar att arbetsproduktiviteten i Västmanlands tjänsteproducerande sektor har utvecklats relativt stabilt över tid, men i en långsammare takt än riket och flera jämförbara län. Från 2010 till 2019 sker en successiv uppgång, där produktiviteten stärks i takt med en växande tjänstesektor och en ökad andel teknik- och företagsnära tjänster. Tillväxttakten är dock måttlig, och Västmanland ligger genomgående under riksgenomsnittet under större delen av perioden.

Under pandemin 2020 syns en tillfällig dämpning av produktivitetsutvecklingen, följt av en återhämtning 2021–2023. År 2023 uppgår Västmanlands index till omkring 120, vilket innebär en samlad produktivitetsökning på cirka 20 procent sedan 2010. Detta placerar länet i nivå med Södermanland, men tydligt under Östergötland, Örebro och riket.

Jämförelsen mellan länen visar att Östergötland och Örebro uppvisar en mer långsiktigt stark och jämn produktivitetsutveckling i tjänstesektorn, med tydliga uppgångar efter 2015. Riket följer ett liknande mönster, där produktiviteten i tjänsteproduktionen ökar stabilt över tid, särskilt under perioden 2016–2021, vilket speglar tillväxten i kunskapsintensiva och skalbara tjänstebranscher.

Uppsala län avviker tydligt från övriga län genom en mycket kraftig produktivitetsökning i tjänstesektorn under 2023, då index stiger markant jämfört med tidigare år. Denna utveckling bör tolkas med viss försiktighet och speglar sannolikt struktur- och sammansättningseffekter i en tjänstesektor med hög andel kunskapsintensiva

Figur 51. Arbetsproduktivitet i tjänsteproducerande sektor (förädlingsvärde per sysselsatt, fasta priser), index 2010 = 100. Västmanlands län, riket och övriga län i Östra Mellansverige. År 2010–2023.

Källa: SCB, Regionalräkenskaper. Bearbetning: WSP.

Produktivitetsutvecklingen i den tjänsteproducerande sektorn, forts.

verksamheter, där förändringar i ett begränsat antal högproduktiva företag eller verksamheter kan få stort genomslag i statistiken. Samtidigt understryker utvecklingen Uppsalas starka position inom avancerade tjänster och FoU-nära verksamheter.

Sammantaget visar analysen att Västmanlands tjänsteproducerande sektor har haft en stabil men relativt måttlig produktivitetsutveckling i ett regionalt perspektiv. Till skillnad från den varuproducerande sektorn, där produktivitetsnivån är hög men mer konjunkturkänslig, präglas tjänstesektorn av lägre variation men också av en svagare uppväxling mot de mest produktiva och snabbväxande tjänstebranscherna.

Detta begränsar tjänstesektorns bidrag till den samlade ekonomiska tillväxten och förstärker bilden av att Västmanlands långsiktiga konkurrenskraft i hög grad fortsatt vilar på industrins produktivitet snarare än på ett brett produktivitetslyft i tjänsteekonomin.

Tjänsteproduktionens dominans och starka tillväxt

Genom att analysera vilka branscher som bidragit mest till tillväxten i förädlingsvärde i näringslivet på riksnivå under perioden 2010–2023, och hur stora dessa branscher är i termer av förädlingsvärde idag, får vi en tydlig bild av de viktigaste drivkrafterna bakom Sveriges ekonomiska utveckling.

Denna översikt gör det möjligt att:

- Identifiera vilka sektorer som varit mest betydelsefulla för tillväxten i näringslivet som helhet.
- Sätta Västmanlands utveckling i ett större sammanhang och förstå om länet följer samma mönster som riket, eller om det finns avvikelser.
- Underlätta jämförelser och tolkningar när vi senare analyserar Västmanlands branschstruktur och tillväxt på mer detaljerad nivå.

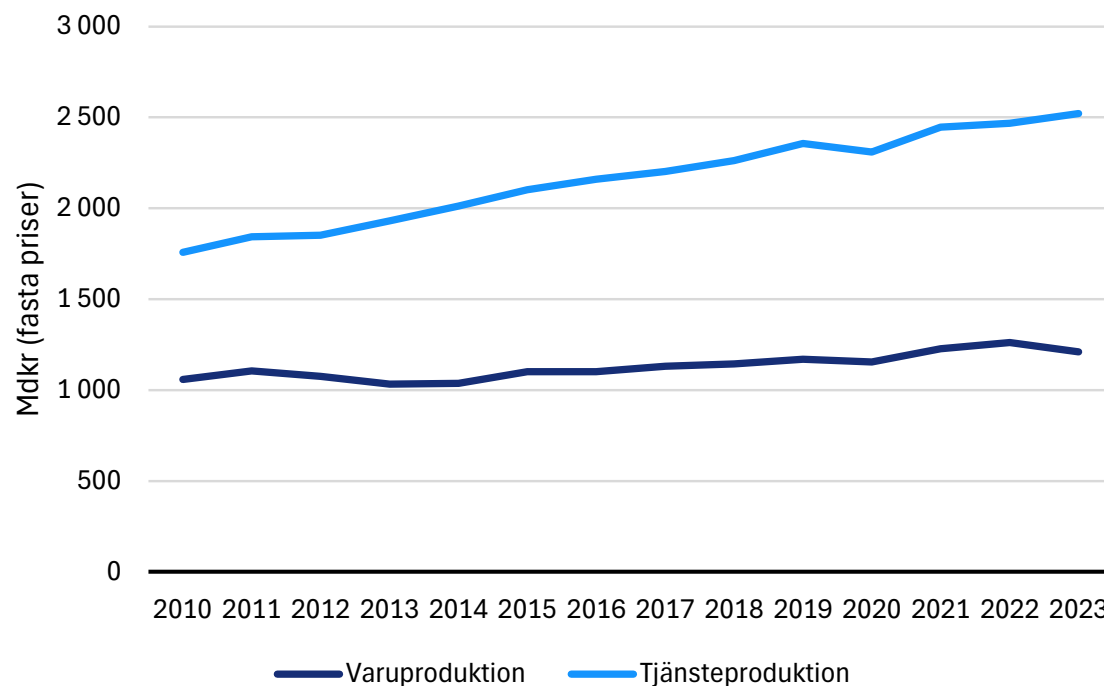
Genom att först belysa den nationella bilden kan vi alltså bättre förstå vilka branscher som är särskilt viktiga att följa upp i Västmanland, och vilka skillnader eller likheter som kan förklara länets utveckling i relation till riket.

Tjänsteproduktionen har vuxit kraftigt och är betydligt större än varuproduktionen under hela perioden. År 2010 var tjänsteproduktionen ca 1 840 miljarder kronor och 2023 har den ökat till ca 2 522 miljarder kronor, en ökning med drygt 40 %.

Varuproduktionen har också vuxit men betydligt långsammare än tjänstesektorn. År 2010 låg varuproduktionen på ca 1 058 miljarder kronor och 2023 på ca 1 211 miljarder, en ökning med drygt 14% .

Detta innebär att tjänstesektorns andel av det totala förädlingsvärdet har ökat över tid, vilket speglar en långsiktig strukturomvandling i svensk ekonomi.

Figur 52. Tillväxt i förädlingsvärde i näringslivet efter sektor i riket (fasta priser, referensår 2020). År 2010 - 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Varuproducerande branschers betydelse i svensk ekonomi

Den varuproducerande sektorn i Sverige kännetecknas av stor bredd, men också av tydliga tyngdpunkter. År 2023 domineras sektorn av byggverksamhet som med ett förädlingsvärde på över 300 miljarder kronor är den enskilt största branschen. Därefter följer fordonsindustri, kemikalier och läkemedel, energi, vatten och avfall samt maskinindustri, alla med mycket betydande ekonomisk tyngd.

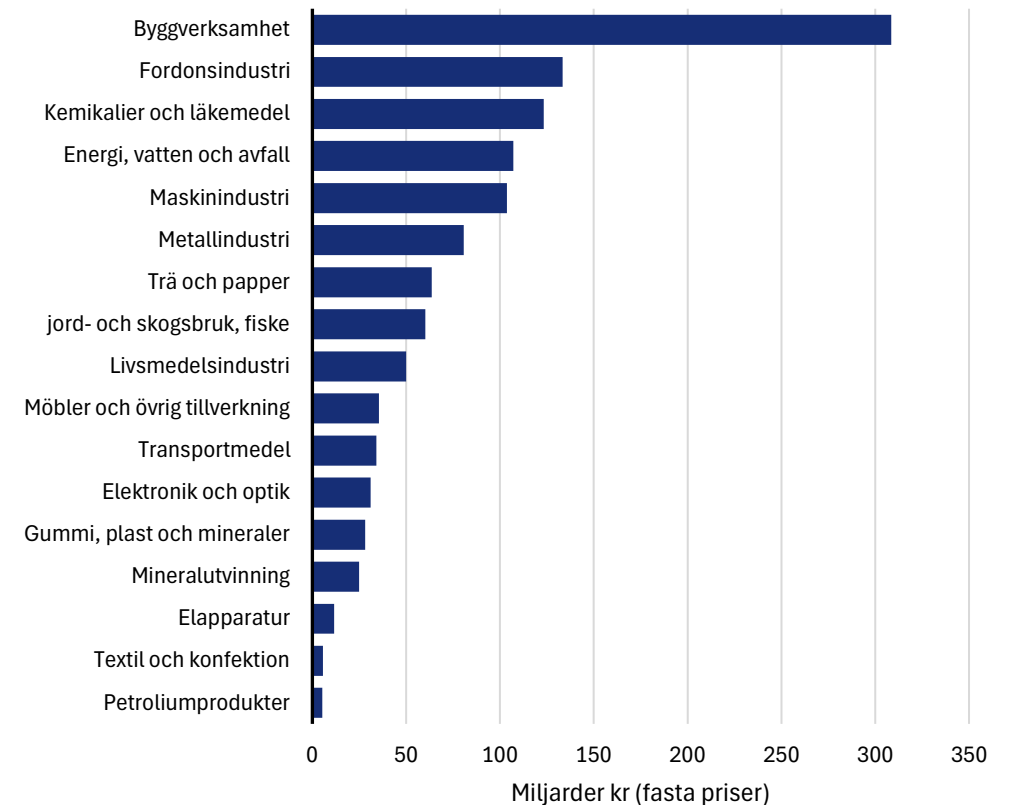
Traditionella industribranscher som metallindustri, trä och papper och livsmedelsindustri har fortsatt stor betydelse, men är mindre än de teknikintensiva och byggrelaterade sektorerna.

Mindre branscher som petroleumprodukter, textil och konfektion, elapparatur och möbler och övrig tillverkning utgör viktiga nischer, men står för en mindre del av det totala förädlingsvärdet.

Sammantaget visar strukturen att svensk varuproduktion är starkt präglad av bygg, fordon, teknik och energi, samtidigt som den traditionella basindustrin fortsatt är en viktig del av ekonomin. Denna fördelning ger en robust grund för sysselsättning och export, men innebär också att utvecklingen i de största branscherna har stor påverkan på hela näringslivets tillväxt.

Traditionell basindustri syftar på branscher som länge utgjort grunden för svensk industri och export, till exempel metallindustri, trä- och pappersindustri, mineralutvinning och livsmedelsindustri. Dessa är ofta råvarubaserade, kapitalintensiva och har stark regional förankring. De har historiskt varit avgörande för sysselsättning och ekonomisk utveckling i Sverige.

Figur 53. Förädlingsvärdet (fasta priser, referensår 2020) i varuproduktionen efter bransch i riket. År 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Tillväxt och förändring i varuproducerande branscher 2010–2023

Den varuproducerande sektorn i Sverige har under perioden 2010–2023 genomgått en tydlig struktumvandling. Byggverksamhet och fordonsindustri har varit de främsta tillväxtmotorerna med kraftiga ökningar i förädlingsvärde.

Även kemikalier och läkemedel, maskinindustri samt energi, vatten och avfall har haft en positiv utveckling och stärkt sin betydelse för svensk ekonomi.

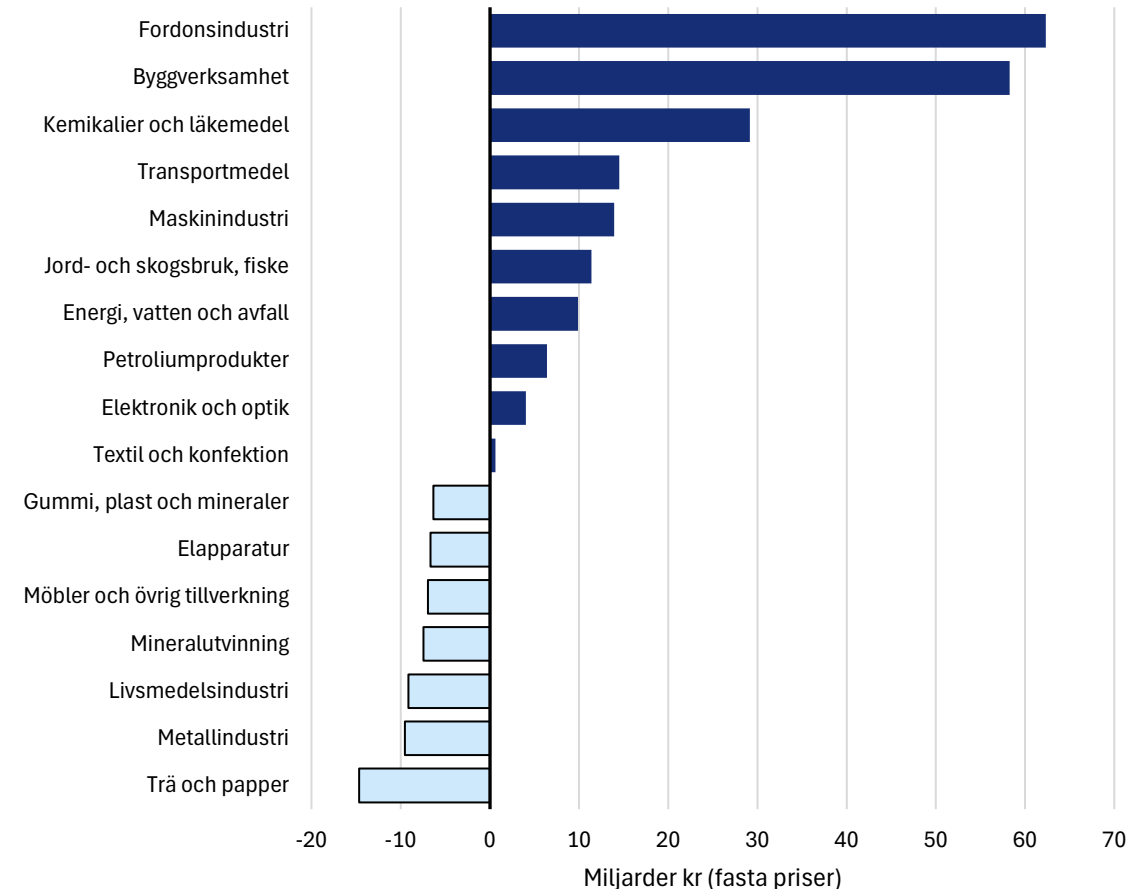
Samtidigt har flera traditionella basindustrier, såsom trä och papper, livsmedelsindustri och mineralutvinning, haft en betydligt svagare tillväxt och i vissa fall stagnerat. Mindre branscher som petroleumprodukter, textil och konfektion samt möbler och övrig tillverkning har haft marginell påverkan på den totala tillväxten.

Det är också tydligt att fler branscher tappade i förädlingsvärde under 2023. Denna nedgång sammanfaller med den globala energikrisen och ökad geopolitisk oro, vilket har påverkat både kostnadsbilden och efterfrågan inom flera industrigrenar.

Särskilt energiintensiva och exportberoende branscher har drabbats hårt av stigande priser och osäkerhet på världsmarknaden.

Sammantaget visar utvecklingen att svensk varuproduktion blivit mer teknik- och byggorienterad, men också att sektorn är känslig för globala störningar. Den senaste tidens utmaningar understryker vikten av att följa både långsiktiga trender och aktuella konjunkturreffekter när man analyserar industrins roll i svensk ekonomi.

Figur 54. Tillväxt i förädlingsvärde i varuproduktionen efter bransch (fasta priser, referensår 2020) i riket. År 2010 - 2023

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Sysselsättnings- och produktivitsutveckling i varuproducerande branscher

Diagrammet visar hur tillväxten i förädlingsvärde inom Sveriges varuproducerande branscher under perioden 2010–2023 har drivits av olika kombinationer av sysselsättnings- och produktivitsutveckling.

Teknikintensiva branscher som fordonsindustri, transportmedel, elektronik och optik samt kemikalier och läkemedel utmärker sig med stark produktivitetstillväxt, ofta i kombination med ökad sysselsättning. Dessa branscher har varit de främsta tillväxtmotorerna och bidragit mest till den samlade utvecklingen i sektorn.

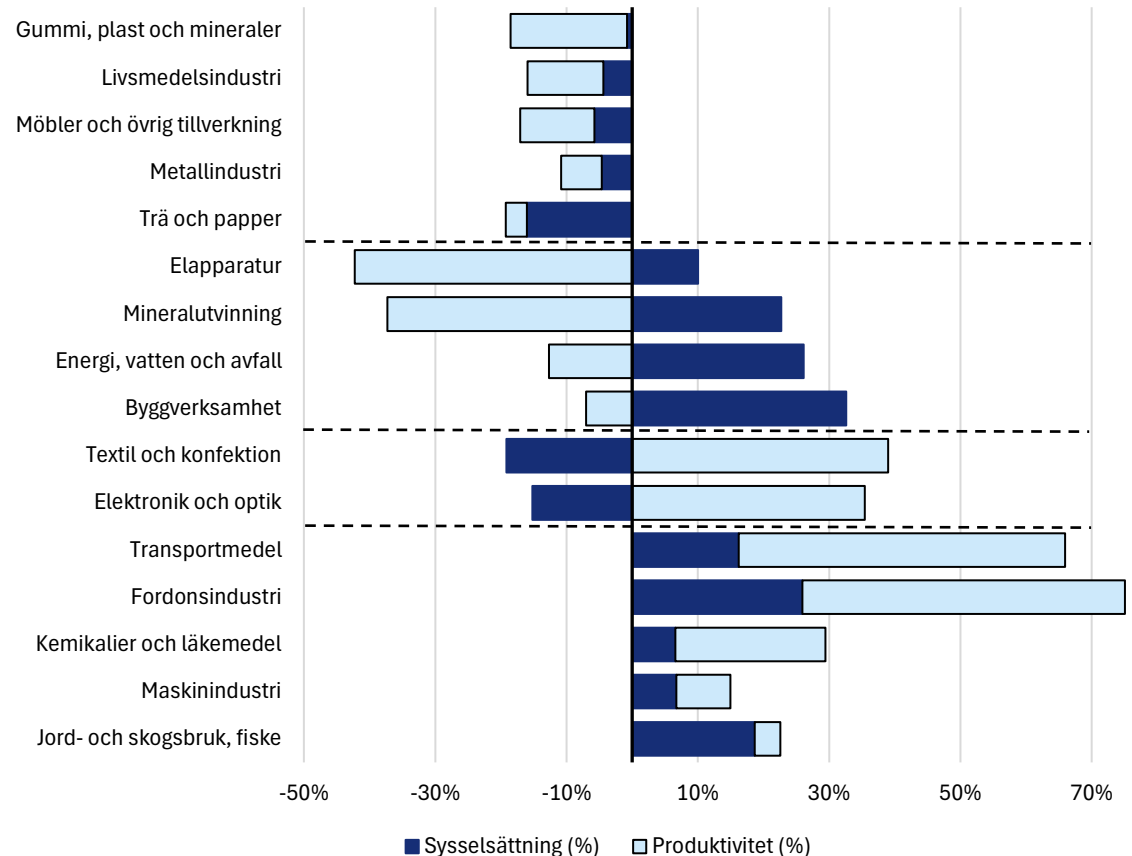
Byggverksamhet och energi, vatten och avfall har haft en tydlig sysselsättningsdriven tillväxt, medan produktivitsutvecklingen varit svagare. Här har fler sysselsatta varit den viktigaste faktorn bakom ökat förädlingsvärde.

Flera traditionella basindustrier, såsom trä och papper, metallindustri, mineralutvinning och elapparatur, har haft negativ utveckling i både produktivitet och sysselsättning. Detta har lett till en minskad betydelse för dessa branscher i svensk ekonomi.

Livsmedelsindustri, möbler och övrig tillverkning samt gummi, plast och mineraler visar svag eller negativ utveckling, vilket speglar utmaningar för mindre och råvarubaserade branscher.

Sammantaget illustrerar diagrammet den pågående strukturomvandlingen inom svensk varuproduktion, där teknikintensiva och innovationsdrivna branscher växer, medan flera traditionella industrier tappar mark. Utvecklingen understryker vikten av både produktivitsförbättringar och förnyelse för att stärka konkurrenskraften i sektorn.

Figur 55. Sysselsättnings- och produktivitsutveckling i varuproducerande branscher i riket (fasta priser, referensår 2020). År 2010–2023

Källa: SCB, Nationalräkenskaper. Bearbetning: WSP
Not: Exklusive Petroleumprodukter

Tjänstesektorns betydelse för Sveriges tillväxt och konkurrenskraft

Den tjänsteproducerande sektorn i Sverige kännetecknas av stor bredd, men också av tydliga tyngdpunkter. År 2023 domineras sektorn av avancerade företagstjänster, handel och fastighetsverksamhet, som tillsammans står för en mycket stor andel av det samlade förädlingsvärdet inom tjänsteproduktionen.

Därefter följer transport och magasinering, finans och försäkring samt IT- och informationstjänster, alla med betydande ekonomisk tyngd.

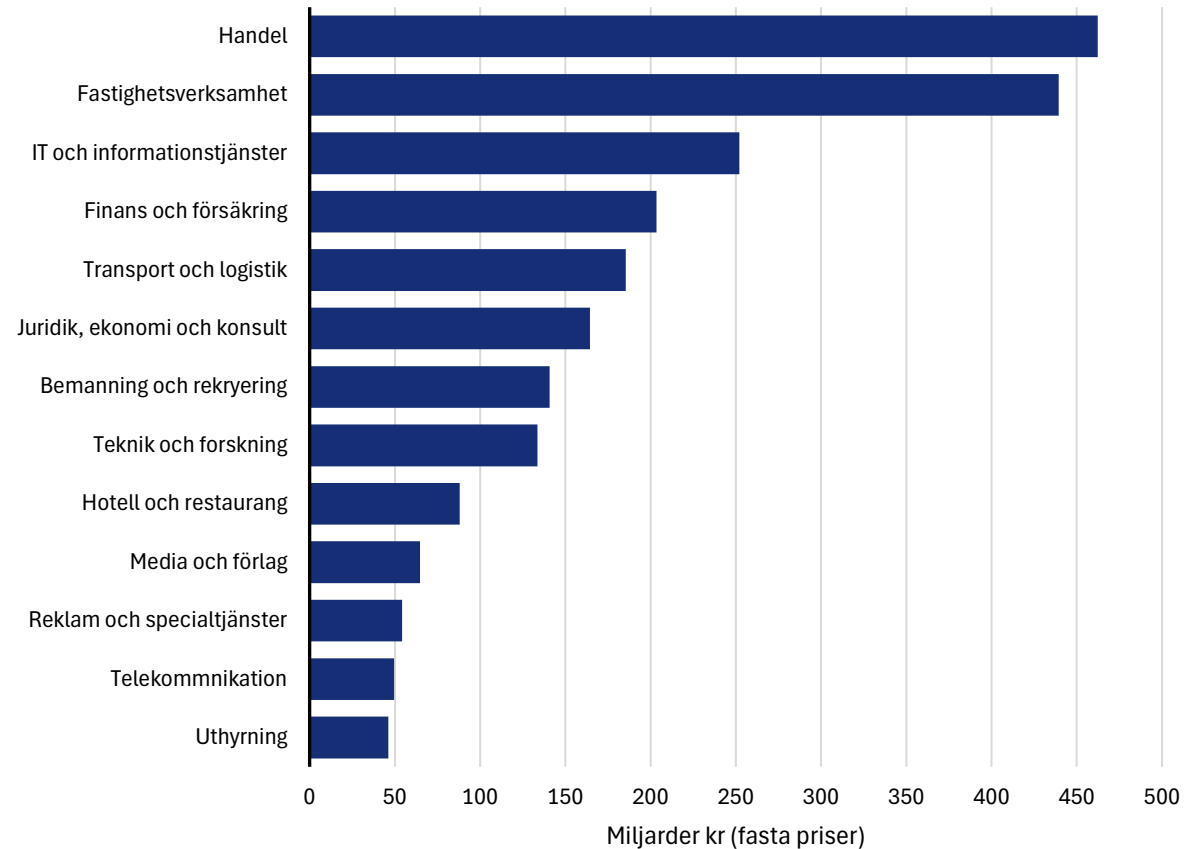
Traditionella tjänstebranscher som hotell och restaurang, media och förlag samt uthyrning och stödtjänster har fortsatt stor betydelse, men är mindre än de kunskapsintensiva och kommersiella tjänsterna som vuxit snabbt under senare år.

Mindre branscher som reklam och specialtjänster, juridik och konsultverksamhet, teknik och forskning samt arbetsförmedling och resetjänster utgör viktiga nischer, men står för en mindre del av det totala förädlingsvärdet.

Sammantaget visar strukturen att svensk tjänsteproduktion är starkt präglad av avancerade företagstjänster, handel och fastighetsverksamhet, samtidigt som traditionella servicebranscher fortsatt är en viktig del av ekonomin. Denna fördelning ger en robust grund för sysselsättning, innovation och export, men innebär också att utvecklingen i de största branscherna har stor påverkan på hela näringslivets tillväxt.

Kunskapsintensiva tjänster syftar på branscher som under de senaste decennierna blivit allt viktigare för svensk ekonomi och konkurrenskraft, till exempel IT- och informationstjänster, avancerade företagstjänster och finanssektorn. Dessa är ofta innovationsdrivna, internationellt konkurrenskraftiga och har stor betydelse för både sysselsättning och ekonomisk utveckling i Sverige.

Figur 56. Förädlingsvärdet (fasta priser, referensår 2020) i tjänsteproduktionen efter bransch i riket. År 2023

Källa: SCB, Nationalräkenskaper. Bearbetning: WSP

Tillväxt och förändring i tjänsteproducerande branscher 2010–2023

Den tjänsteproducerande sektorn i Sverige har under perioden 2010–2023 präglats av stark tillväxt inom flera kunskapsintensiva och kommersiella branscher.

IT- och informationstjänster har haft den kraftfullaste utvecklingen och står idag för det största bidraget till sektorns samlade tillväxt i förädlingsvärde.

Fastighetsverksamhet och handel har också vuxit betydligt och utgör tillsammans med IT en tydlig tyngdpunkt i svensk tjänsteproduktion.

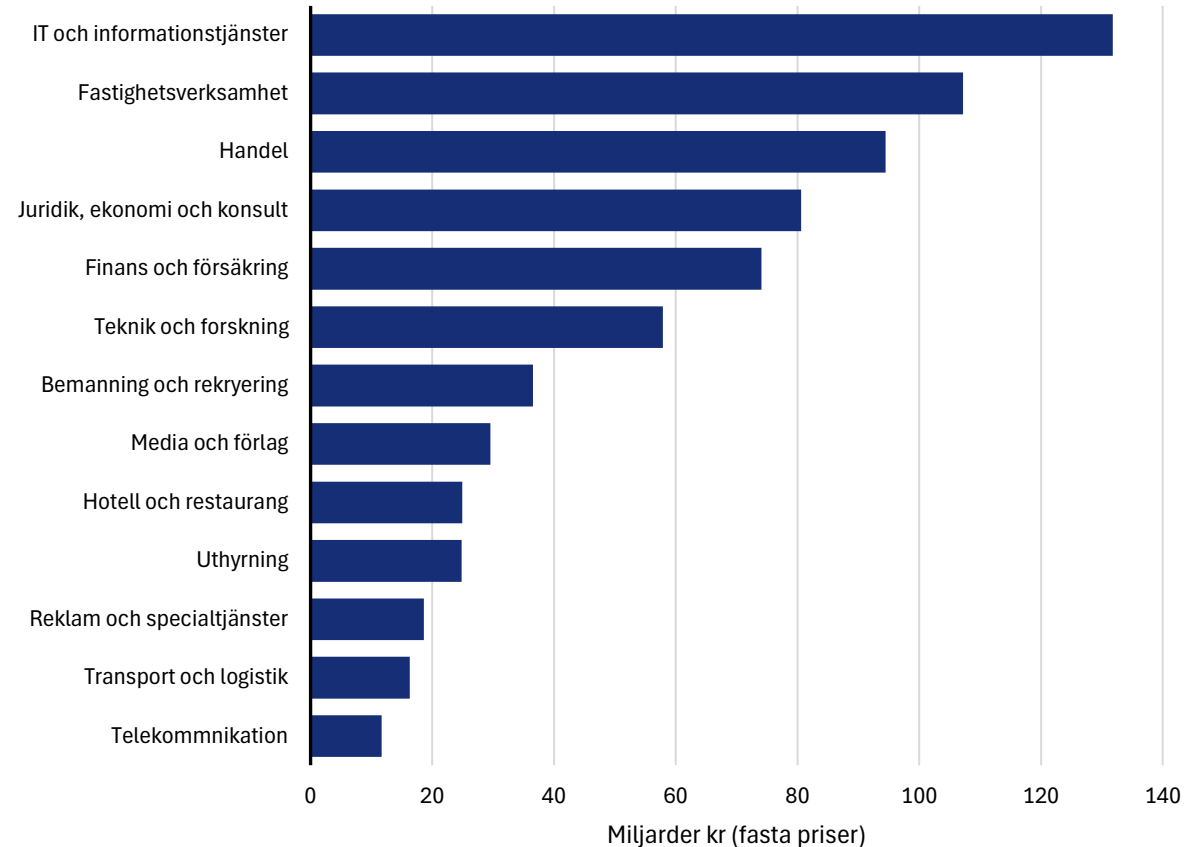
Juridik, ekonomi och konsult, finans och försäkring samt teknik och forskning har haft en positiv utveckling och bidrar till att stärka Sveriges konkurrenskraft och innovationsförmåga.

Bemanning och rekrytering, media och förlag samt hotell och restaurang har haft en mer måttlig tillväxt, men är fortsatt viktiga för sysselsättning och regional ekonomi.

Mindre branscher som uthyrning, reklam och specialtjänster, transport och logistik samt telekommunikation har haft en svagare tillväxt, men utgör viktiga nischer och stödfunktioner för näringslivet.

Sammantaget visar figuren att svensk tjänsteproduktion drivs av en kombination av digitalisering, kommersiell utveckling och kunskapsintensiva tjänster. Utvecklingen understryker tjänstesektorns växande betydelse för Sveriges ekonomi, konkurrenskraft och framtida tillväxt.

Figur 57. Tillväxt i förädlingsvärde i tjänsteproduktionen efter bransch (fasta priser, referensår 2020) i riket. År 2010 - 2023

Källa: SCB, Nationalräkenskaper. Bearbetning: WSP

Sysselsättnings- och produktivitetsutveckling i tjänsteproducerande branscher

Utvecklingen inom den tjänsteproducerande sektorn i Sverige 2010–2023 visar på tydliga skillnader mellan branscher både vad gäller sysselsättning och produktivitet. Figuren illustrerar tre huvudkategorier:

Branscher med både positiv sysselsättnings- och produktivitetsutveckling:

IT och informationstjänster, teknik och forskning, finans och försäkring samt juridik, ekonomi och konsult har haft stark tillväxt i både antal sysselsatta och arbetsproduktivitet. Dessa kunskapsintensiva branscher har varit viktiga drivkrafter för sektorns samlade tillväxt och Sveriges konkurrenskraft.

Branscher där tillväxten främst drivits av produktivitetsökning:

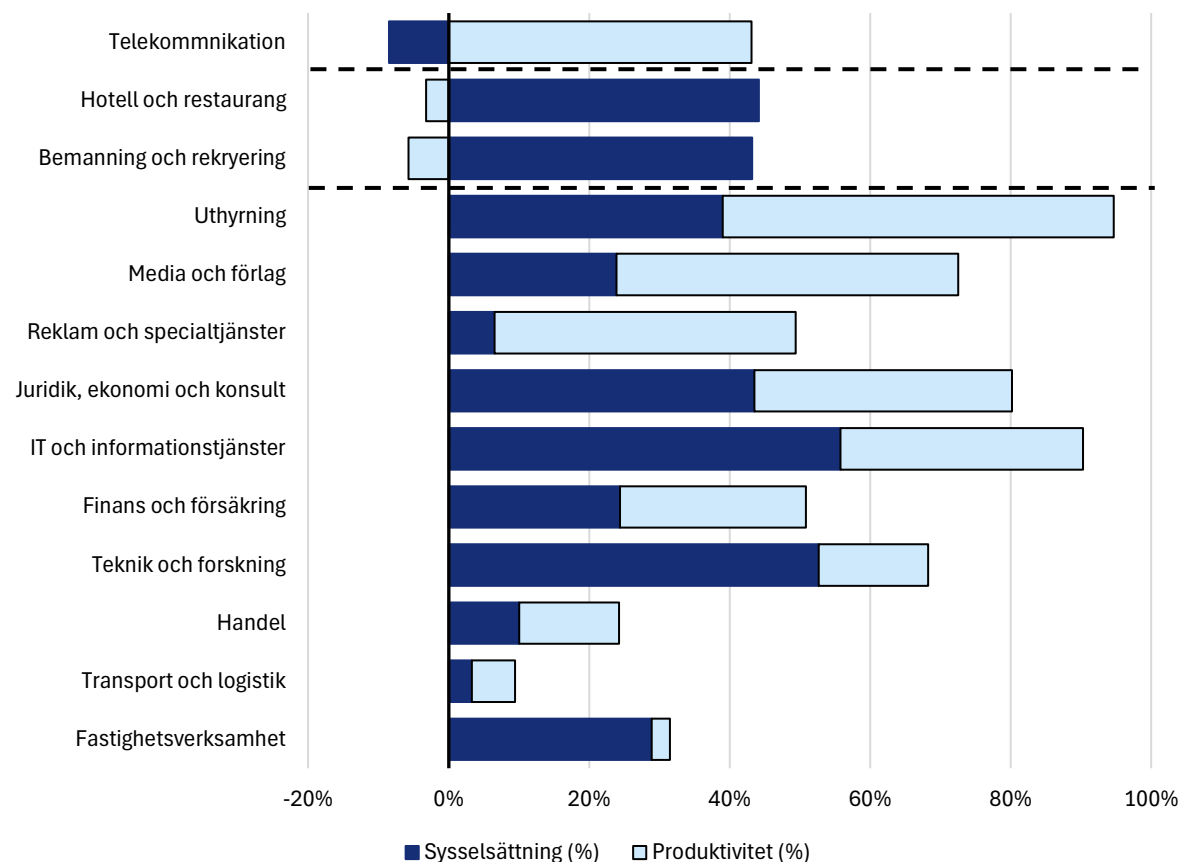
Media och förlag, reklam och specialtjänster samt bemanning och rekrytering har haft en kraftig ökning i produktivitet, medan sysselsättningen utvecklats svagare. Här har effektivisering och digitalisering varit avgörande för förädlingsvärdets tillväxt.

Branscher med svag eller negativ utveckling:

Transport och logistik, fastighetsverksamhet, uthyrning samt hotell och restaurang har haft låg eller negativ tillväxt i både sysselsättning och produktivitet. Dessa branscher har därmed haft en begränsad påverkan på sektorns totala tillväxt under perioden.

Sammantaget visar figuren att tjänstesektorns tillväxt under det senaste decenniet främst har drivits av kunskapsintensiva och innovationsdrivna branscher, medan traditionella servicebranscher haft en mer utmanande utveckling. Detta understryker vikten av kompetens, digitalisering och förnyelse för att stärka tjänsteproduktionens roll i svensk ekonomi.

Figur 58. Sysselsättnings- och produktivitetsutveckling i tjänsteproducerande branscher 2010–2023 i riket

Källa: SCB, Nationalräkenskaper. Bearbetning: WSP

Fördjupning: Sambandet mellan regional specialisering och ekonomisk utveckling

Varuproduktion

Västmanland är starkt specialiserat inom flera klassiska industribranscher, särskilt metallindustri, elapparatur, transportmedel och maskinindustri. Samtidigt visar den nationella utvecklingen 2010–2023 att det framför allt är fordonsindustrin, byggverksamhet och kemikalier/läkemedel som har stått för den största ökningen av förädlingsvärde i fasta priser. Dessa branscher har varit de främsta tillväxtmotorerna för svensk varuproduktion under perioden.

Västmanland har dock en relativt låg specialisering inom just fordonsindustri, byggverksamhet och kemikalier/läkemedel – de branscher som vuxit snabbast nationellt. Istället är länet särskilt tungt inom metallindustri och elapparatur, branscher som på riksnivå haft svag eller till och med negativ utveckling av förädlingsvärde. Även trä och papper, där Västmanland har viss närvaro, har haft en tydlig tillbakagång nationellt.

Detta mönster innebär att Västmanlands näringslivsstruktur i hög grad är koncentrerad till branscher som haft en svagare utveckling än genomsnittet, medan de verkliga tillväxtbranscherna nationellt har en mindre betydelse i länet. Det förklarar varför Västmanlands BRP-utveckling varit påtagligt svagare än i riket och flera grannlän under det senaste decenniet.

Sammanfattning: Västmanlands starka specialisering inom traditionell industri har historiskt varit en tillgång, men har under senare år blivit en utmaning när tillväxten nationellt drivits av andra branscher. För att stärka den framtida ekonomiska utvecklingen behöver länet både utveckla sina befintliga styrkeområden och bredda näringslivsstrukturen mot branscher med högre tillväxtpotential.

Tjänsteproduktion

Utvecklingen på riksnivå visar att tillväxten i förädlingsvärde under perioden 2010–2023 har varit starkast inom IT- och informationstjänster, fastighetsverksamhet, handel, juridik/ekonomi/konsult samt finans och försäkring. Dessa branscher har varit de främsta drivkrafterna för svensk tjänsteproduktion och har tillsammans stått för den största delen av värdeökningen i sektorn.

Västmanlands tjänstesektor kännetecknas av en hög specialisering inom handel, bemanning och rekrytering samt teknik och forskning, medan andelen sysselsatta inom IT- och informationstjänster, finans och försäkring samt juridik/ekonomi/konsult är betydligt lägre än rikssnittet. Det innebär att Västmanland har en stark position inom vissa traditionella och arbetskraftsintensiva tjänstebranscher men en svagare närvaro i de branscher som nationellt har haft den snabbaste tillväxten och störst betydelse för värdeskapandet.

Särskilt tydligt är detta för IT- och informationstjänster, som varit den enskilt största tillväxtmotorn i riket men där Västmanland har en låg specialiseringsgrad. Samtidigt har branscher som bemanning och rekrytering, där Västmanland är starkt specialiserat, haft en mer måttlig tillväxt i förädlingsvärde nationellt. Detta mönster innebär att Västmanlands tjänstesektor i hög grad är koncentrerad till branscher med lägre tillväxtdynamik medan de verkliga tillväxtbranscherna nationellt har en mindre betydelse i länet.

Sammanfattning: Västmanlands specialiseringsmönster inom tjänsteproduktionen förklarar delvis varför länets ekonomiska tillväxt varit svagare än rikets under det senaste decenniet. För att stärka den framtida utvecklingen behöver Västmanland både utveckla sina befintliga styrkeområden och bredda näringslivsstrukturen mot kunskapsintensiva och snabbväxande tjänstebranscher.

Västmanlands varuexport i ett regionalt perspektiv

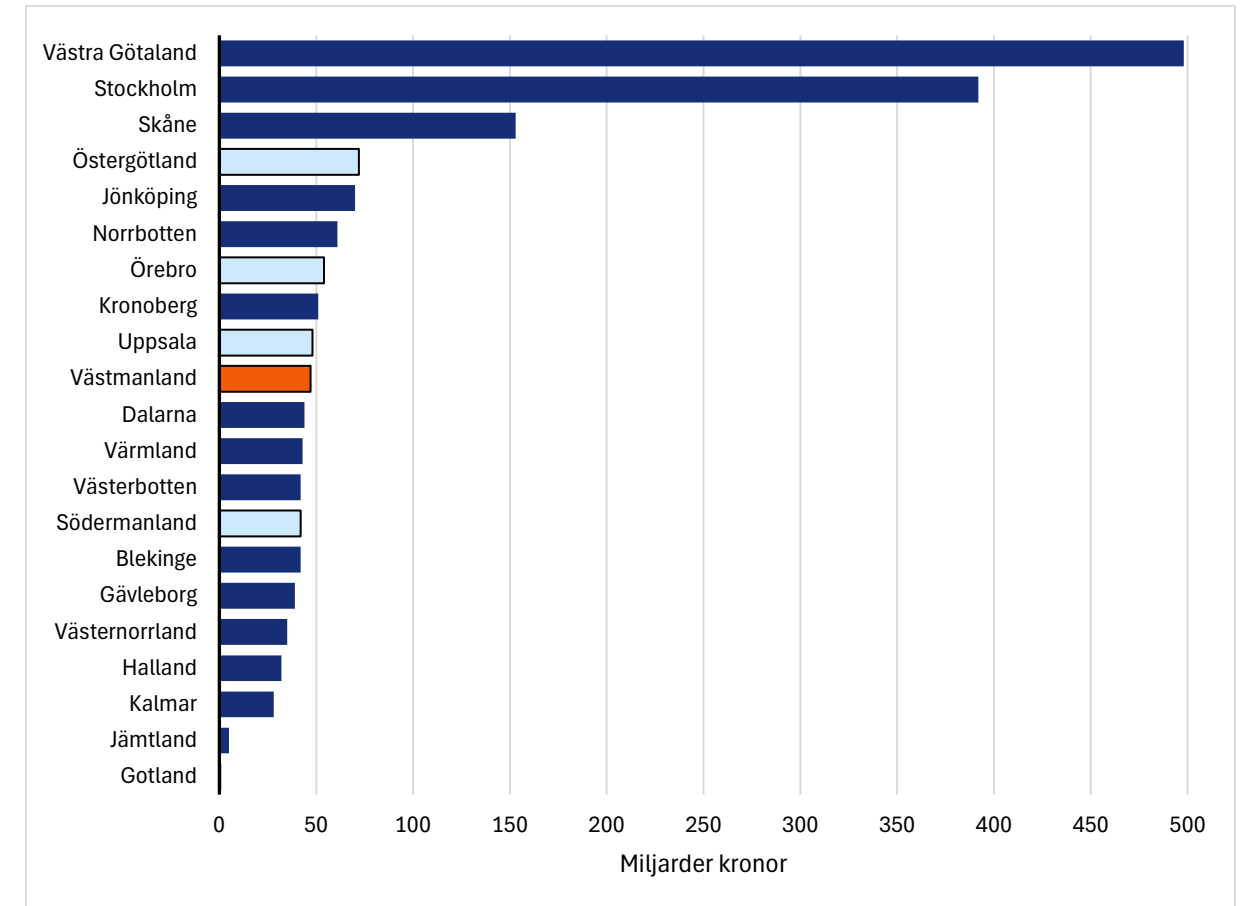
Västmanlands varuexport har ökat från 36 miljarder kronor 2013 till 47 miljarder kronor 2023, vilket motsvarar en ökning med cirka 30 procent under perioden. Detta är en tydlig uppgång, men utvecklingen har varit något svagare än rikets genomsnitt, där exporten ökat med drygt 88 procent (från 957 till 1799 miljarder kronor).

Jämförelse med övriga Östra Mellansverige: Östergötland har haft en starkare exportutveckling än Västmanland, med en ökning från 40 till 72 miljarder kronor (+80 %). Örebro har ökat från 32 till 54 miljarder kronor (+69 %). Uppsala har ökat från 23 till 48 miljarder kronor (+109 %), vilket är en mycket stark utveckling. Södermanland har ökat från 23 till 42 miljarder kronor (+83 %). Västmanland har alltså haft den svagaste exporttillväxten av länen i Östra Mellansverige under perioden 2013–2023.

Regional profil och möjliga förklaringar: Västmanland är ett tydligt industrilän med starka kluster inom metallindustri, elapparatur och maskinindustri. Dessa branscher har dock, som tidigare analyser visat, haft en svagare utveckling på riksnivå än exempelvis fordonsindustri, läkemedel och byggverksamhet, branscher som är mer framträdande i vissa andra län. Detta kan vara en viktig förklaring till att Västmanlands exporttillväxt inte riktigt hängt med varken riket eller grannlänen.

Sammanfattning: Trots en positiv utveckling har Västmanlands varuexport vuxit långsammare än både riket och övriga län i Östra Mellansverige det senaste decenniet. Detta speglar länets näringslivsstruktur, där exporten domineras av branscher med svagare tillväxt nationellt. För att stärka exporten framöver kan det vara viktigt att både utveckla befintliga styrkeområden och bredda exportbasen mot snabbväxande branscher.

Figur 59. Varuexport, (miljarder kronor) efter län. År 2023.

Fördjupning: Varuexportens utveckling och koppling till ekonomisk tillväxt

Västmanlands varuexport har vuxit betydligt långsammare än både riket och övriga län i Östra Mellansverige under perioden 2013–2023.

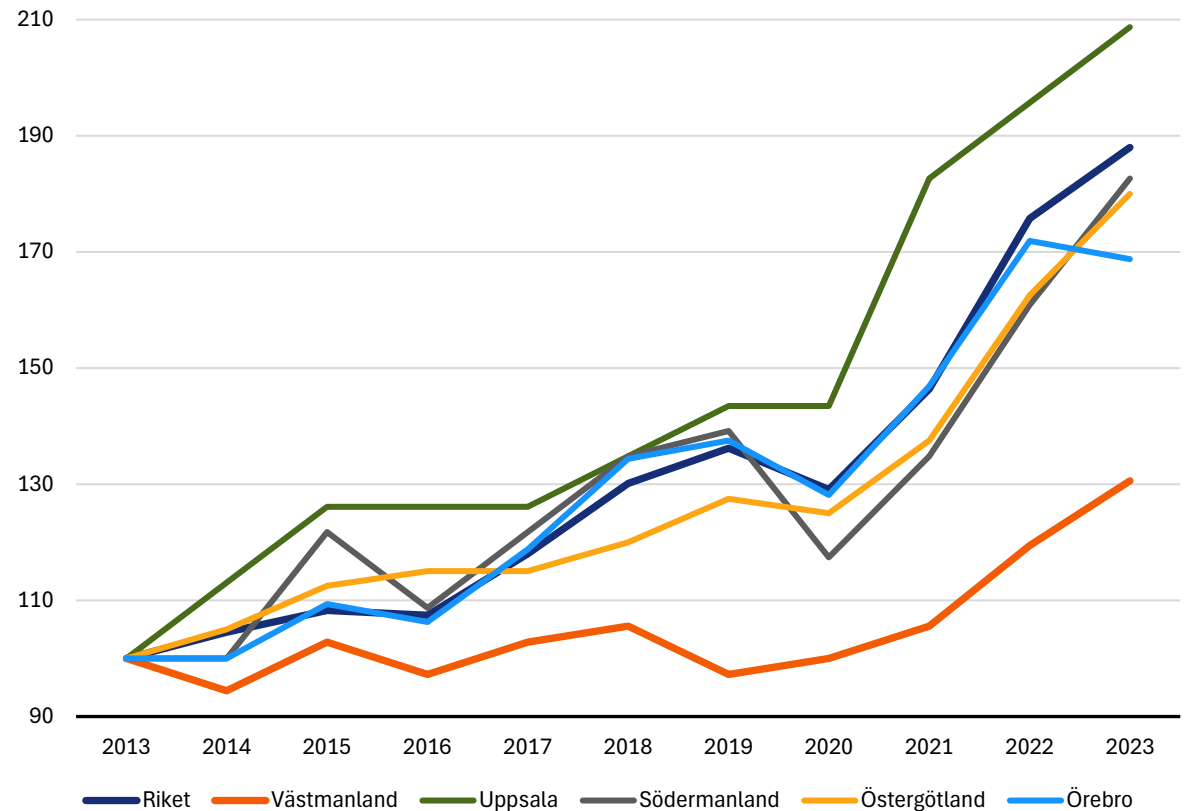
Medan riket och flera grannlän, särskilt Uppsala och Östergötland, haft en kraftig exporttillväxt, särskilt efter 2020, har Västmanlands export ökat i en betydligt långsammare takt.

Denna utveckling speglar och förstärker den svagare ekonomiska tillväxten i länet som helhet. Eftersom Västmanland är ett tydligt industrilän, där exportorienterade branscher som metallindustri, elapparatur och maskinindustri utgör en stor del av näringslivet, blir exportens utveckling särskilt avgörande för den regionala BRP-tillväxten.

När dessa branscher nationellt haft en svagare utveckling än exempelvis fordonsindustri, läkemedel och byggverksamhet, och när Västmanland dessutom har en låg specialisering inom de snabbväxande exportbranscherna, får det en direkt påverkan på länets ekonomiska utveckling.

Sammantaget tyder sambandet mellan export- och BRP-utveckling på att Västmanlands näringslivsstruktur, med tyngdpunkt på branscher med svagare export- och tillväxtdynamik, är en viktig förklaring till att länet inte hängt med i den nationella och regionala tillväxten. För att vända denna trend kan det vara avgörande att både stärka befintliga exportkluster och stimulera tillväxt inom nya, snabbväxande branscher.

Figur 60. Varuexport, (miljarder kronor löpande priser) i riket, Västmanland och övriga län i Östra Mellansverige 2013 – 2023. Index: 2013 = 100

Källa: Kommerskollegium. Bearbetning: WSP

Västmanlands export- och importmarknader

Västmanlands exportföretag är i hög grad inriktade mot EU och Norden, vilket speglar det svenska näringslivets generella mönster. Av totalt 859 exportföretag i länet har 637 handel med EU och 355 med Norden. Det innebär att en stor andel av länets exportörer har sina viktigaste marknader inom Europa, vilket är logiskt med tanke på geografisk närhet, etablerade logistikflöden och EU:s inre marknad.

Importmönstret är ännu tydligare: 2 294 av 2 657 importföretag i Västmanland handlar med EU, och 257 med Norden. Det visar att Västmanlands näringsliv är starkt integrerat i europeiska värdekedjor, både vad gäller insatsvaror och färdiga produkter.

Samtidigt finns en betydande, om än mindre, grupp företag som exporterar till eller importerar från marknader utanför Europa, särskilt Östasien, Nordamerika och övriga Asien. Det tyder på att vissa delar av Västmanlands näringsliv är globalt konkurrenskraftiga och har förmåga att nå ut på mer avlägsna och konkurrensutsatta marknader, något som ofta kännetecknar teknikintensiva och exportinriktade industriföretag.

Mönstret i Västmanland liknar rikets, men länet har en något högre andel företag som är beroende av EU-marknaden för både export och import. Detta kan spegla länets industriprofil, där många företag är underleverantörer eller del av större europeiska värdekedjor, snarare än att vara starkt nischade mot tillväxtmarknader utanför Europa.

Indikativa slutsatser: Västmanlands näringsliv är starkt beroende av utvecklingen på den europeiska marknaden, särskilt inom EU och Norden. En hög integration i europeiska värdekedjor innebär både möjligheter (stabilitet, närhet, regelharmonisering) och risker (känslighet för konjunktur och störningar i Europa). Att fler företag når utanför Europa kan vara en indikator på innovationskraft och exportmognad, men den stora tyngdpunkten på EU-marknaden innebär att regional exportutveckling i hög grad påverkas av den europeiska konjunkturen.

Sammanfattning: Även utan detaljer om bransch eller företag visar statistiken att Västmanlands export- och importmönster är typiska för ett svenskt industrilän: starkt Europa-fokus, men med viss global räckvidd. För att minska sårbarheten och öka tillväxtpotentialen kan det vara strategiskt att stimulera fler företag att nå ut på nya marknader utanför Europa.

Figur 61. Export- och importföretag i Västmanlands län jämfört med riket, efter geografiskt handelsområde. År 2023

Landområde	Antal			
	Västmanlands län		Riket	
	Exportföretag	Importföretag	Exportföretag	Importföretag
Norden	355	257	19 957	14 915
EU	637	2 294	32 494	113 508
Övriga Europa	214	423	12 625	22 333
Fjärran Östern	149	407	7 434	20 685
Övriga Asien	90	89	4 397	4 846
Nord- och Centralamerika	164	327	8 750	16 176
Sydamerika	49	19	1 885	928
Afrika	37	29	2 056	1 202
Samtliga	859	2 657	46 870	133 976

Källa: Regionfakta, SCB. Bearbetning: WSP

Exportmönster – Västmanland jämfört med riket och övriga län i Östra Mellansverige

Västmanlands exportmarknader skiljer sig tydligt från både riket och övriga län i Östra Mellansverige. **Andelen export till EU** är markant högre i Västmanland (46 %) än i riket (39 %), vilket indikerar en stark integration i den europeiska marknaden och värdekedjor. Även Östergötland har en hög EU-andel (48 %), medan Uppsala ligger betydligt lägre (29 %).

Exporten till Norden är däremot lägre i Västmanland (13 %) än i riket (25 %), vilket är ett genomgående mönster för hela regionen, samtliga län i Östra Mellansverige har en lägre Norden-andel än riket. Detta kan spegla en regional näringslivsstruktur med större beroende av EU:s inre marknad än av nordiska grannar.

Fjärran Östern och Övriga Asien står för en större andel av exporten från Uppsala (Fjärran Östern 15 %, Övriga Asien 13 %) än från Västmanland (9 % respektive 6 %) och riket (6 % respektive 6 %). Västmanland ligger dock över riket när det gäller Fjärran Östern (9 % mot 6 %), vilket tyder på viss global räckvidd, särskilt inom teknikintensiva branscher.

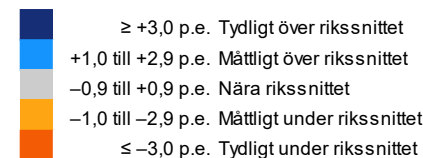
Nord- och Centralamerika är en relativt viktig marknad för Uppsala (25 %) och Södermanland (16 %), medan Västmanland (12 %) och riket (11 %) ligger på ungefär samma nivå.

Exporten till **Afrika, Sydamerika och Oceanien** är generellt låg, men Västmanland har en något högre andel till Afrika (4 % mot rikets 2 %) och Sydamerika (2 % mot 1 %). Örebro och Östergötland sticker ut med högre andelar till Sydamerika och Oceanien.

Figur 62. Exportandelar efter landområde för Västmanlands län jämfört med riket och övriga län i Östra Mellansverige. År 2022

Landområde	Riket	Västmanland	Uppsala	Södermanland	Östergötland	Örebro
Norden	25,0%	13,0%	9,0%	19,0%	15,0%	16,0%
EU	39,0%	46,0%	29,0%	40,0%	48,0%	38,0%
Övriga Europa	7,0%	9,0%	7,0%	6,0%	8,0%	6,0%
Fjärran Östern	6,0%	9,0%	15,0%	5,0%	4,0%	7,0%
Övriga Asien	6,0%	6,0%	13,0%	7,0%	10,0%	8,0%
Nord- och Centralamerika	11,0%	12,0%	25,0%	16,0%	7,0%	11,0%
Afrika	2,0%	4,0%	1,0%	2,0%	2,0%	4,0%
Sydamerika	1,0%	2,0%	1,0%	3,0%	4,0%	5,0%
Oceanien	1,0%	1,0%	1,0%	2,0%	2,0%	4,0%
Övriga världen	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Ej geografiskt specificerat	1,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Exportmarknader, forts.

Absoluta nyckeltal:

Östergötland den största exportören i regionen med 72 miljarder kronor i varuexport 2023, följt av Västmanland (47 mdkr), Örebro (54 mdkr), Uppsala (48 mdkr) och Södermanland (42 mdkr). Riket som helhet exporterade 1 799 miljarder kronor (se Bild 56).

Sammanfattning:

- Västmanland har en tydlig EU-profil och lägre Norden-andel än riket.
- Uppsala och Södermanland har större export till Nordamerika och Asien än Västmanland.
- Östergötland är regionens exportmotor med högst exportvärde och stark EU-orientering.
- Exporten till Afrika, Sydamerika och Oceanien är låg men något högre i Västmanland och Örebro än i riket.
- Skillnaderna speglar både näringslivsstruktur och företagens marknadsstrategier – Västmanland är starkt integrerat i EU:s värdekedjor, medan Uppsala och Södermanland har bredare global räckvidd.

Importmönster – Västmanland jämfört med riket och övriga län i Östra Mellansverige

Importen till Västmanlands län uppgick 2023 till drygt 47 miljarder kronor. Västmanlands importmönster är starkt Europa-fokuserat, i likhet med rikets. EU-länderna är den dominerande importkällan (ca 53 % av Västmanlands varuimport, jämfört med 55 % för riket), och Norden står för nästa största andel av importen (runt 18 %, riket 21 %). Västmanland importerar alltså huvudsakligen från EU och Norden, vilket speglar integrationen i europeiska värdekedjor.

Små variationer finns dock. Västmanland importerar relativt sett något mindre från de nordiska länderna och något mer från övriga Europa (13 % av importvärdet, mot 6 % för riket). De flesta län i Östra Mellansverige ligger likaså runt 15–20 % i importandel från Norden, så varken Västmanland eller dess grannar avviker kraftigt från rikets profil. Södermanland utmärker sig dock med en lägre EU-andel (43 %), vilket speglar en bredare importprofil mot utomeuropeiska leverantörländer.

Import från mer avlägsna marknader (t.ex. Östasien, Nordamerika) utgör en mindre men inte oväsentlig del. Fjärran Östern, inklusive Kina, Japan, Sydkorea, står för knappt 10 % av Västmanlands import (liknar riksandelen), medan Nord- och Sydamerika tillsammans står för några få procent.

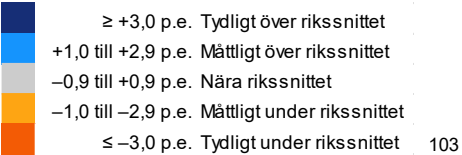
Sammanfattningsvis domineras Västmanlands import av handel inom EU och Norden. Länets något lägre Norden-andel, kombinerad med en marginellt större andel import från övriga Europeiska länder, är i linje med dess industriprofil och geografiska marknadsintegration.

Globalt mer avlägsna importmarknader har ännu en begränsad roll för Västmanland, vilket understryker ett fortsatt starkt beroende av den europeiska marknaden, på gott och ont, för länets försörjningskedjor och importberoende.

Figur 63. Importandelar efter landområde för Västmanlands län jämfört med riket och övriga län i Östra Mellansverige. År 2022

Landområde	Riket	Västmanland	Uppsala	Södermanland	Östergötland	Örebro
Norden	21,0%	18,0%	15,0%	20,0%	20,0%	15,0%
EU	55,0%	53,0%	53,0%	43,0%	49,0%	52,0%
Övriga Europa	6,0%	13,0%	8,0%	6,0%	9,0%	13,0%
Fjärran Östern	9,0%	8,0%	10,0%	10,0%	13,0%	10,0%
Övriga Asien	4,0%	2,0%	3,0%	4,0%	5,0%	4,0%
Nord- och Centralamerika	4,0%	3,0%	9,0%	10,0%	4,0%	4,0%
Afrika	1,0%	0,0%	0,0%	1,0%	0,0%	0,0%
Sydamerika	1,0%	0,0%	1,0%	0,0%	1,0%	1,0%
Oceanien	0,0%	0,0%	0,0%	8,0%	0,0%	1,0%
Övriga världen	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Ej geografiskt specificerat	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Importmarknader, forts.

Absoluta nyckeltal:

Störst importvolym i Östra Mellansverige har Västmanland (47 mdkr), följt av Östergötland (41 mdkr), Södermanland (25 mdkr), Örebro (34 mdkr) och Uppsala (21 mdkr).

Riket: 1 841 mdkr i total import.

Sammanfattning:

Västmanland har en importprofil som liknar riket, med EU och Norden som dominerande marknader.

Övriga Europa är betydligt viktigare för Västmanland och Örebro än för riket, vilket kan spegla regionala industristrukturer och leverantörsnätverk.

Fjärran Östern och Nordamerika har större betydelse för Uppsala, Södermanland och Östergötland än för Västmanland.

Oceanien sticker ut i Södermanland med ovanligt hög andel, vilket kan motivera vidare analys.

Västmanland har den största importvolymen i Östra Mellansverige, vilket understryker länets roll som handelsnav och mottagare av insatsvaror och produkter från både Europa och övriga världen.

Skillnaderna i importmönster mellan län och riket speglar både näringslivets struktur, företagens leverantörsstrategier och geografiska handelsmönster. Västmanland är starkt integrerat i den europeiska marknaden, men har även betydande flöden från övriga Europa och Asien.

Regional exportprofil efter produktgrupper

Västmanlands exportprofil 2024 präglas av en tydlig tonvikt på produktgruppen motorfordon och andra transportmedel, som utgör nästan hälften av länets varuexport (49 %). Det är betydligt högre än rikets andel (13 %) och sticker ut i jämförelse med övriga mellansvenska län.

Den ovanligt starka fordonsprägel drivs av några få stora nyckelföretag i länet med specialiserad produktion av drivlinekomponenter och andra fordonssystem, vilket ger ett högt exportvärde per anställd, snarare än av en bred lokal bil- eller lastbilsmontering.

Med andra ord saknar länet en omfattande fordonsindustri i traditionell mening, men gör stora exportframgångar tack vare en högt specialiserad produktion för fordonssektorn.

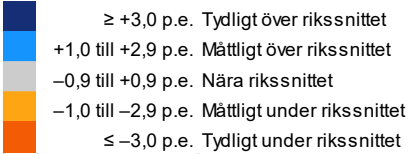
Utöver transportmedel är datorer, elektronik och optik en betydande del av exporten (14 % av exportvärdet, rikssnitt 11 %), vilket tyder på en specialisering inom teknikorienterade produktområden. Kemikalier, läkemedel samt gummi-/plast står för 17 % av länets varuexport, i stort sett i nivå med rikssnittet, medan trävaror, massa och papper (2 %) och maskiner samt övriga tillverkade varor (4 %) är klart mindre andelar än i riket (9 % respektive 16 %).

Detta antyder att Västmanlands exportbas är jämförelsevis smal utanför huvudområdena, med stark koncentration till ett fåtal teknikintensiva branscher och nyckelföretag – särskilt inom fordonskomponenter och elektronik.

Figur 64. Exportandelar efter produktgrupp och landområde för Västmanlands län jämfört med riket och övriga län i Östra Mellansverige. År 2022

Produktgrupp	Riket	Västmanland	Uppsala	Södermanland	Östergötland	Örebro
Produkter från jordbruk, skogsbruk och fiske	2,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Produkter från utvinning av mineral	2,0%	..	..	..	..	..
Livsmedel, drycker, tobak	5,0%	..	..	1,0%	2,0%	3,0%
Textilvaror, kläder, lädervaror	3,0%	0,0%	0,0%	..	3,0%	1,0%
Trävaror, massa, papper samt grafiska tjänster	9,0%	2,0%	1,0%	..	17,0%	7,0%
Petroleumprodukter samt el, gas, värme och kyla	6,0%	0,0%	0,0%	..	0,0%	..
Kemikalier, läkemedel samt gummi- och plast	18,0%	17,0%	62,0%	..	6,0%	10,0%
Datorer, elektronik och optik	11,0%	14,0%	4,0%	..	8,0%	21,0%
Motorfordon och andra transportmedel	13,0%	49,0%	20,0%	5,0%	15,0%	12,0%
Övriga maskiner och övriga tillverkade varor	16,0%	4,0%	2,0%	17,0%	..	11,0%
Varor kopplade till tjänster, övriga varor	15,0%	14,0%	11,0%	78,0%	49,0%	34,0%

Källa: SCB. Bearbetning: WSP

Export efter produktgrupp, forts.

Den heterogena kategorin "varor kopplade till tjänster/övriga varor" är svårtolkad eftersom den omfattar varuflöden som är svåra att klassificera och fall som gränsar mot tjänstehandel eller återexport.

Den extremt höga andelen i Södermanland (78 procent av exporten) och den märkbara andelen i Östergötland (34 procent) antyder att dessa län har företag med komplexa internationella affärsmodeller, exempelvis logistik- och leasingföretag, eller branscher där varor exporteras i samband med export av tjänster, vilket gör att deras exportstatistik inte fullt ut speglar traditionell varuproduktion.

I jämförelse mellan länen i Östra Mellansverige syns tydliga skillnader: Uppsala är starkt präglad av läkemedelsindustrin – drygt 60 procent av Uppsala läns varuexport utgörs av kemikalier och läkemedel – medan Östergötland har en mer diversifierad exportprofil där flera olika branscher bidrar, bland annat en stark position inom trävaror (17 procent av exporten) och även en betydande andel motorfordon (15 procent).

Örebro utmärker sig med en hög andel elektronikexport (21 procent) samt en förhållandevis stor andel svårklassificerade varuflöden ("övriga varor", 34 procent). Södermanland har en mycket koncentrerad export, med huvuddelen i kategorin "varor kopplade till tjänster/övriga" – en profil som sannolikt speglar ett fåtal större företag med specialiserade, kanske tjänsteanknutna, exportflöden.

Mot denna bakgrund framstår Västmanlands exportmönster som starkt teknik- och fordonsorienterat. Länets höga exportandel inom motorfordon (49 procent) beror inte på en bred lokal bilindustri utan på att några specialiserade teknikföretag inom drivlinor och komponenter står för stora exportvärden.

Det ger Västmanland en framträdande position i de globala leverantörsled som betjänar fordonsbranschen. Samtidigt har Västmanland en jämförelsevis smal exportbas utanför dessa kärnområden (t.ex. relativt små andelar skogsbaserade produkter och övriga verkstadsvaror), vilket gör länet sårbart för nedgångar i de dominerande branscherna.

Det är en klassisk konsekvens av hög specialisering: exportframgångarna bygger på ett fåtal styrkeområden med högt förädlingsvärde, men om konjunkturen viker i dessa segment riskerar hela länets export att bromsa in.

Till skillnad från exempelvis Östergötland, som har en bredare industriell flora, eller Södermanland, där exporten domineras av en annan typ av specialiserad handel, har Västmanland valt en mer nischad väg.

Att främja en viss diversifiering av exporten – parallellt med att bibehålla de nuvarande styrkepositionerna – skulle sannolikt kunna öka länets robusthet vid framtida förändringar. I regionala satsningar kan det därför vara av värde att stödja framväxten av fler exportben utöver de nu dominerande, för att på sikt stärka Västmanlands samlade konkurrenskraft.

Största exportföretag inom varuproduktion med säte i Västmanland. År 2023

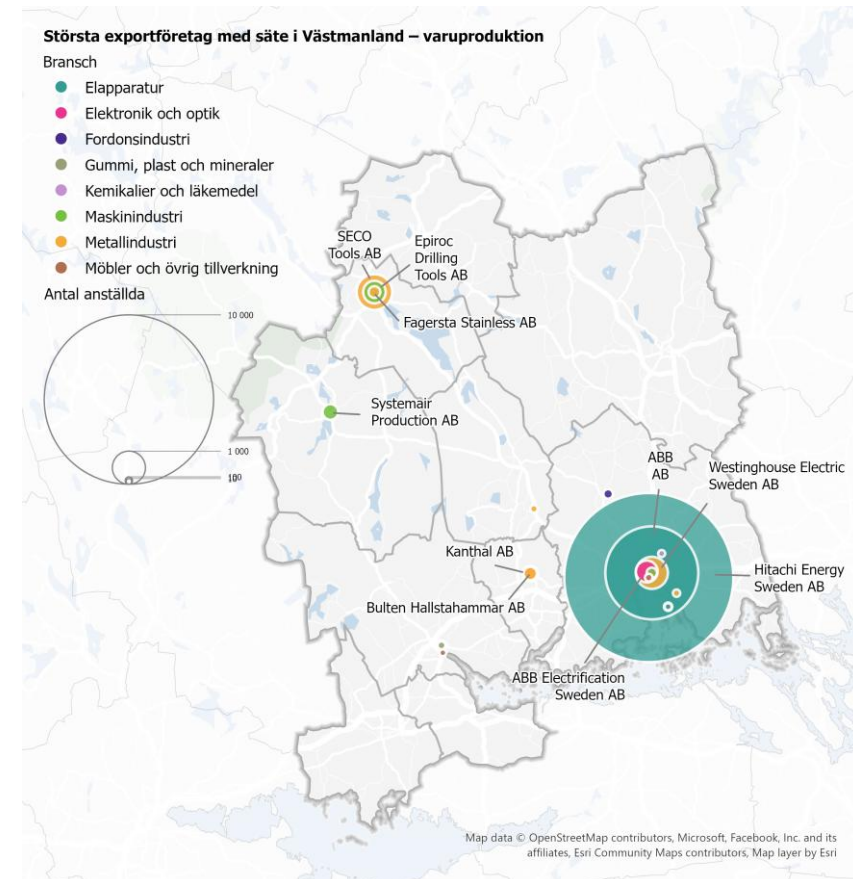
Kartan visar den rumsliga fördelningen av de största arbetsställena inom den varuproducerande sektorn i Västmanland och ger en översikt av var det ekonomiska värdeskapandet i industrin är koncentrerat. Till skillnad från en ren företagsstrukturanalys ligger fokus här på de arbetsställena som har störst betydelse för produktion, produktivitet och export.

Kartan visar en tydlig koncentration till ett begränsat antal industriella noder. Västerås framträder som det helt dominerande centret för avancerad tillverkning och teknikorienterad industri, medan Köping, Fagersta, Hallstahammar och Arboga utgör viktiga kompletterande industrimiljöer där enskilda stora arbetsställena har stor lokal och regional betydelse.

Den geografiska koncentrationen innebär att en stor del av länets industriella förädlingsvärde och exportkapacitet är knuten till ett fåtal platser och företag. Detta bidrar till hög produktivitet och internationell konkurrenskraft, men innebär samtidigt att länets ekonomi är känslig för förändringar i dessa verksamheter.

Kartan ger därmed en strukturell bild av industrins rumsliga koncentration och ekonomiska tyngdpunkter. Den efterföljande tabellen (Figur 61) redovisar vilka företag som ingår i denna grupp och ger en fördjupad bild av deras storlek, omsättning och ägarförhållanden.

Figur 65. Största exportföretag inom varuproduktion med säte i Västmanland. År 2023

Källa: Dun & Bradstreet. Bearbetning: WSP

Största exportföretag inom varuproduktion med säte i Västmanland. År 2023

Tabellen till höger visar att Västmanlands varuexport i hög grad är koncentrerad till ett begränsat antal stora företag, verksamma inom ett fåtal industribranscher. Dessa företag kombinerar höga sysselsättningsnivåer med betydande omsättning och utgör därmed centrala noder i länets exportekonomi.

Bilden bekräftar den struktur som framkommit tidigare i avsnitt 3, där den varuproducerande industrin spelar en avgörande roll för Västmanlands ekonomiska utfall och konkurrenskraft.

Samtidigt visar uppgifterna om ägarland att flera av de största exportföretagen ingår i internationella koncerner, vilket innebär att strategiska beslut om investeringar, produktion och marknadsinriktning ofta fattas utanför länet. Detta stärker företagets globala räckvidd och marknadstillgång, men innebär också att den regionala ekonomin är beroende av globala konjunkturer och koncerninterna prioriteringar.

I relation till den tidigare analysen av förädlingsvärde, produktivitet och tillväxt understryker tabellen att Västmanlands konkurrenskraft i hög grad vilar på kapital- och teknikintensiv exportindustri, snarare än på ett brett exporterande företagsunderlag. Detta bidrar till höga exportvolym, men innebär också en strukturell sårbarhet kopplad till koncentration och branschberoende.

Figur 66. De 20 största exportföretagen med säte i Västmanland inom varuproduktion efter bransch, antal anställda, nettoomsättning och ägarland (koncernmoder). År 2023.

Företag	Bransch	Antal anställda	Nettoomsättning	Ägarland
Hitachi Energy Sweden AB	Elapparatur	5757	35 595 000 000	Japan
ABB AB	Elapparatur	3087	17 388 000 000	Schweiz
SECO Tools AB	Metallindustri	1095	7 511 013 000	Sverige
Westinghouse Electric Sweden AB	Metallindustri	969	4 491 628 000	Storbritannien
Epiroc Drilling Tools AB	Maskinindustri	635	2 623 961 000	Sverige
ABB Electrification Sweden AB	Elektronik och optik	614	5 023 411 000	Schweiz
Systemair Production AB	Maskinindustri	392	1 111 019 000	Sverige
Kanthal AB	Metallindustri	382	1 536 448 000	Sverige
Bulten Hallstahammar AB	Metallindustri	308	894 022 000	Sverige
Fagersta Stainless AB	Metallindustri	249	2 686 500 000	Okänt
Quintus Technologies AB	Maskinindustri	205	1 248 067 000	Japan
Benteler Automotive Skultuna AB	Fordonsindustri	183	612 237 000	Österrike
Aq Plast AB	Gummi, plast och mineraler	135	348 698 000	Sverige
Nordkalk AB	Gummi, plast och mineraler	128	1 057 428 000	Storbritannien
Surahammars Bruks AB	Metallindustri	115	434 456 000	Indien
Voith Hydro AB	Möbler och övrig tillverkning	111	416 771 000	Tyskland
Stendals EI AB	Metallindustri	100	426 568 000	Sverige
Hästens Sängar Tillverkning AB	Möbler och övrig tillverkning	91	181 286 000	Sverige
QIAGEN DNA Synthesis AB	Kemikalier och läkemedel	90	143 987 000	Nederländerna
Aq Elautomatik AB	Elapparatur	88	353 369 000	Sverige

Källa: Dun & Bradstreet. Bearbetning: WSP

Största exportföretag inom tjänsteproduktion med säte i Västmanland. År 2023

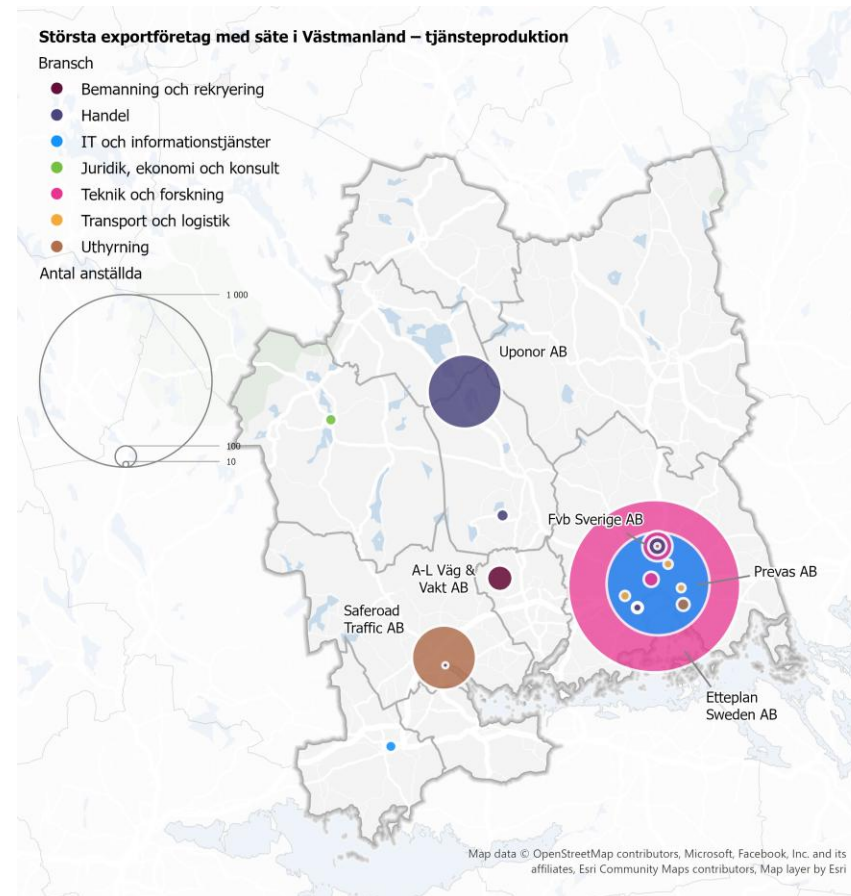
Kartan visar de största arbetsställena inom den tjänsteproducerande sektorn i Västmanland och illustrerar hur värdeskapande tjänsteverksamhet är geografiskt organiserad i länet.

Jämfört med varuproduktionen är koncentrationen inom tjänstesektorn ännu tydligare, med en stark dominans för Västerås som regionalt centrum. De största tjänstearbetsställena återfinns framför allt inom handel, transport och logistik samt bemanning och arbetsmarknadsrelaterade tjänster. Dessa verksamheter är i hög grad kopplade till både industriella värdekedjor och regionala flöden av varor och arbetskraft, vilket gör dem centrala för länets samlade ekonomiska funktion.

Kartan visar att den tjänsteproducerande ekonomins tyngdpunkter i Västmanland i stor utsträckning sammanfaller med de största arbetsmarknaderna och logistiknoderna. Samtidigt framgår att kunskapsintensiva och mer skalbara tjänster med hög förädlingsgrad är geografiskt begränsade och i huvudsak lokaliserade till Västerås.

Den rumsliga koncentrationen i tjänstesektorn bidrar till effektivitet och skalfördelar, men innebär också att länets tjänsteekonomi är mindre diversifierad än i flera andra regioner. Den efterföljande tabellen (Figur 63) ger en mer detaljerad bild av vilka företag som dominerar tjänsteproduktionen och hur deras verksamhet bidrar till sysselsättning och värdeskapande.

Figur 67. Största exportföretag inom tjänsteproduktion med säte i Västmanland. År 2023

Källa: Dun & Bradstreet. Bearbetning: WSP

Största exportföretag med säte i Västmanland - tjänsteproduktion

Tabellen till höger visar att Västmanlands tjänsteexport i betydligt högre grad än varuexporten är kopplad till ett bredare men mer fragmenterat företagsunderlag. De största exporterande tjänsteföretagen uppvisar generellt lägre sysselsättningsnivåer och omsättning än motsvarande företag inom varuproduktionen, vilket speglar tjänstesektorns struktur med mindre enheter och lägre kapitalintensitet.

Branschmässigt domineras tjänsteexporten av verksamheter inom logistik, handel, tekniska tjänster, bemanning och företagstjänster, ofta med stark koppling till industrins värdekedjor. Detta innebär att tjänsteexporten i Västmanland i stor utsträckning är indirekt exportdriven, där efterfrågan följer utvecklingen i den varuproducerande industrin snarare än internationell slutkundsmarknad.

Ägarlandsfördelningen visar samtidigt att även tjänstesektorns största exportföretag ofta ingår i nationella eller internationella koncerner, men med något större inslag av svenskägda moderbolag jämfört med industrin. Detta ger delvis större regional förankring, men innebär fortsatt att strategiska beslut om expansion, lokalisering och tjänsteutbud ofta fattas utanför länet.

I relation till den övergripande analysen av ekonomisk utveckling och konkurrenskraft understryker tabellen att Västmanlands tjänsteexport i första hand fungerar som ett kompletterande stöd till den industriella basen, snarare än som en självständig tillväxtmotor.

Figur 68. De 20 största exportföretagen med säte i Västmanland inom tjänsteproduktion efter bransch, antal anställda, nettoomsättning och ägarland (koncernmoder). År 2023.

Företag	Bransch	Antal anställda	Nettoomsättning	Ägarland
Etteplan Sweden AB	Teknik och forskning	683	962 295 000	Finland
Prevas AB	IT och informationstjänster	418	821 588 000	Sverige
Uponor AB	Handel	309	942 138 000	Finland
Saferoad Traffic AB	Uthyrning	271	507 566 000	Norge
Fvb Sverige AB	Teknik och forskning	140	188 606 000	Sverige
A-L Väg & Vakt AB	Bemanning och rekrytering	124	157 125 000	Sverige
M Bilar Group AB	Handel	94	1 325 953 000	Sverige
Kadesjös Ingenjörbyrå AB	Teknik och forskning	82	120 028 000	Sverige
Ponsse AB	Handel	74	1 006 949 000	Finland
Expandia Moduler AB	Uthyrning	73	1 077 107 000	Sverige
Systemair AB	Juridik, ekonomi och konsult	71	213 500 000	Sverige
Telliq AB	IT och informationstjänster	70	169 050 000	Okänt
KP Sverige AB	Handel	67	366 913 000	Sverige
Original Brands Sweden AB	Handel	66	406 238 000	Sverige
Mälarhamnar AB	Transport och logistik	63	172 944 000	Sverige
Alfr. Anderssons Logistik AB	Transport och logistik	60	142 874 000	Sverige
Ib Transport Mälardalen AB	Transport och logistik	58	69 857 000	Sverige
Hygienteknik Sverige AB	Handel	57	235 049 000	Sverige
Mälarlift i Västerås AB	Uthyrning	47	111 986 000	Sverige
Nippon Gases Sverige AB	Handel	47	394 490 000	Norge

Källa: Dun & Bradstreet. Bearbetning: WSP

Sammanfattande analys – Ekonomisk utveckling och konkurrenskraft i Västmanland

Tjänstesektorn i Västmanland har till stor del utvecklats i nära samspel med länets industriella bas. Det innebär att många tjänsteföretag inte fungerar som en helt fristående tillväxtmotor, utan som leverantörer av kompetens, stödfunktioner och utvecklingskapacitet till industrin.

Exempel är tekniska konsulttjänster, logistik, bemanning, forskning och utveckling, service, underhåll och andra produktionsnära tjänster. Detta innebär inte att tjänstesektorn är oviktig. Tvärtom utgör dessa tjänster en central del av industrins värdekedjor och bidrar till produktivitet, innovation och omställningsförmåga.

Däremot skiljer sig Västmanlands tjänsteprofil från regioner där en större del av tjänstesektorn består av fristående, skalbara och internationellt orienterade kunskapsföretag, exempelvis inom IT, finans eller avancerade företagstjänster.

Sammantaget innebär detta att tjänstesektorns bidrag till Västmanlands konkurrenskraft ofta är indirekt. Värdet syns inte alltid som stora egna exportintäkter från tjänsteföretag, utan i hur tjänsterna stärker industrins utveckling, effektivitet och förmåga att möta nya krav. Länets tjänsteekonomi är därför i hög grad industrinära och funktionellt kopplad till produktion, snarare än dominerad av fristående kunskapsintensiva tjänstebranscher.

Ägarstrukturen är en annan viktig del av länets konkurrenskraftsprofil. Västmanland har flera stora arbetsgivare och exportföretag som ingår i nationella eller internationella koncerner. Detta ger regionen tillgång till kapital, globala marknader, teknologispredning och större investeringssammanhang. Samtidigt innebär det att strategiska beslut om investeringar, lokalisering och expansion ofta fattas utanför länet.

Detta begränsar den regionala rådighet som Västmanland har över delar av sin industriella utveckling. För länet blir det därför viktigt att uppfattas som en attraktiv och strategiskt relevant plats inom större företagsstrukturer. Det handlar både om att behålla befintliga verksamheter och om att stärka förutsättningarna för nya investeringar, kompetensförsörjning och lokal förankring.

Sammanfattningsvis är Västmanlands konkurrenskraft starkt knuten till etablerade teknik- och industrimiljöer inom bland annat metallindustri, elektrifiering, energiteknik, avancerad verkstadsindustri och industrinära tjänster. Länet har därmed en tydlig styrkeposition, men också en viss sårbarhet kopplad till koncentration, branschberoende och beslut som fattas utanför regionen.

Den framtida konkurrenskraften avgörs därför i hög grad av förmågan att vidareutveckla den befintliga industriella basen och samtidigt stärka samspelet mellan industri och avancerade tjänster. Digitalisering, klimatsmart teknik, högre förädlingsvärde och starkare lokala innovationsmiljöer blir centrala för att Västmanland ska kunna behålla sin industriella tyngd och samtidigt bredda näringslivets långsiktiga utvecklingskraft.

Ekonomisk utveckling och konkurrenskraft i Västmanland, forts.

Tjänstesektorn har i Västmanland delvis växt fram som ett komplement till industrin. Tjänsteexporten är visserligen en ökande del av ekonomin, men den är idag mer fragmenterad och består av många små aktörer med relativt låg omsättning var för sig. Den är tätt knuten till de industriella värdekedjorna, exempelvis genom tekniska konsulttjänster, logistikbolag och underleverantörer snarare än genom fristående, skalbara kunskapstjänsteföretag med egna internationella produkter.

Sådana ”tekniknära tjänster” agerar ofta som understöd till industrin – exempelvis genom att tillhandahålla specialistkompetens, bemanning, forskning och utveckling eller avancerad service åt industriföretagen.

Sammantaget innebär detta att tjänstesektorns direkta bidrag till Västmanlands export och konkurrenskraft är begränsat. Dess värde syns mer indirekt, dvs. i hur den stärker produktiviteten och innovationen hos industriföretagen, än i form av egna stora exportintäkter. Dessutom är länets tjänsteprofil i hög grad koncentrerad till traditionella områden som handel, logistik och bemanning, medan snabbväxande kunskapsintensiva tjänstebranscher (IT, finansiella tjänster, media, telekom) ännu har en relativt liten lokal bas. Detta bekräftar att Västmanland fortfarande präglas av en industridriven tjänsteekonomi snarare än en fristående, kunskapsdriven tjänstesektor.

Ägarstrukturen utgör ytterligare en nyckelkomponent i länets konkurrenskraftsprofil. Västmanland har en hög andel stora arbetsgivare som är del av internationella koncerner, både inom produktion och produktionsnära tjänster. Goda exempel är de globalt verksamma företag inom energi-, automations- och tillverkningssektorn som har stora verksamheter i länet.

Denna koncernnärvaro ger fördelar i form av kapitaltillgång, exportkanaler och teknologispredning i regionen, men innebär som nämnts att strategiska beslut om investeringar och lokalisering ofta tas utanför länet. Västmanlands ekonomiska utveckling blir därmed starkt beroende av att regionen uppfattas som en attraktiv plats för de internationella företagens fortsatta verksamhet och expansionsplaner.

Att flera av länets ”ankarföretag” har utländska ägare eller huvudkontor i andra regioner betyder att Västmanland i mindre grad självt styr sin industriella framtid – ett faktum som behöver balanseras genom att göra regionen attraktiv för nyinvesteringar samtidigt som lokalt entreprenörskap uppmuntras och växer.

Sammanfattningsvis är Västmanlands konkurrenskraft starkt knuten till värdeskapandet i sina etablerade teknikintensiva industrikärnor snarare än till bred spridning av exporterande företag eller en snabb expansion i nya, kunskapsintensiva tjänstesektorer. Länet står stabilt i sina traditionella styrkeområden, metallindustri, elektrifierings- och energiteknik, avancerad verkstadsindustri (maskin och fordon), och har nått en hög produktivitetsnivå på grund av dessa. Samtidigt är man mer exponerat för strukturella risker kopplade till koncentration, branschberoende och externt ägande.

Västmanlands framtida konkurrenskraft kommer i första hand avgöras av förmågan att vidareutveckla och förnya sin befintliga industriella bas – genom digitalisering, klimatsmart teknik och högt förädlingsvärde – samt att stärka samspelet mellan industrin och avancerade, tekniknära tjänster.

4. Slutsatser och rekommendationer

Avslutande avsnitt som sammanfattar rapportens viktigaste insikter och ger konkreta rekommendationer för hur Västmanland kan stärka sin konkurrenskraft, motståndskraft och hållbara tillväxt.

Slutsatser och reflektioner

Västmanlands näringsliv har en tydlig industriell profil med starka, långsiktigt etablerade specialiseringar inom viktiga metall-, maskin- och industrielektronikbranscher (såsom metallvaru- och stålindustri, tillverkning av elapparatur, kraftutrustning och maskintillverkning).

Dessa branscher utgör länets ekonomiska ryggrad och har vuxit fram ur Västmanlands långa industrihistoriska arv med globala teknik- och verkstadsföretag – särskilt inom områden som metallförädling, energi- och elkraftsystem, automation och verkstadsindustri.

Analysen visar att denna varuproducerande kärna fortsatt står för en oproportionerligt stor del av länets sysselsättning, export och förädlingsvärde. Samtidigt har tillväxttakten i dessa branscher under 2010-talet generellt varit lägre än för motsvarande sektorer på riksnivå, vilket tyder på att länets etablerade industriföretag inte ökat produktion och sysselsättning lika snabbt som genomsnittet i landet. Detta avspeglas bland annat i att byggverksamhetens expansion som setts nationellt inte slagit igenom i Västmanland i samma grad.

Den relativt svaga tillväxten i industrins nyckelbranscher sammanfaller med en förändring i tjänstesektorns sammansättning. Västmanlands tjänstesektor växer, men inte i de mest produktiva kunskapsnäringarna som driver nationell produktivitetstillväxt (t.ex. avancerade IT-tjänster, teknik- och managementkonsulting). Istället har expansionen i länets tjänstesektor främst skett inom handel, logistik, bemanning och andra operativa tjänster, som generellt har lägre kunskapsintensitet och lägre förädlingsvärden.

Medan traditionella tjänstebranscher blomstrar och genererar många nya företag i Västmanland, är nyetableringar inom högteknologiska och FoU-intensiva (forsknings- och utvecklingsintensiva) branscher fortfarande få, och de företag som finns i dessa segment är ofta små.

Tjänsteexportens sammansättning återspeglar detta: de största tjänsteexportörerna i Västmanland återfinns företrädesvis inom logistik, tekniska konsulttjänster och företagstjänster, vilka i stor utsträckning följer industrins behov och värdekedjor. Länet har ännu inte utvecklat en kraftfull självbärande kunskapsekonomi som i storstäderna, i stället fungerar tjänstesektorn framför allt som ett ekosystem kring industri och handel.

Exportutvecklingen speglar samma mönster av smal specialisering. Trots fortsatt hög exportvolym inom teknik- och fordonsindustrin, med specialiserade leverantörer inom drivsystem, turbiner och tekniska komponenter som drivande, har Västmanlands totala exportvärde vuxit långsammare än rikets under 2010-talet.

Detta indikerar en relativt begränsad exportbas med fokus på traditionella marknader och produkter. Utöver den tunga teknikexporten saknas bredare exportorienterade branscher i samma utsträckning som i vissa andra län. Till exempel är exportandelen inom livsmedel, skogsprodukter och läkemedel betydligt lägre än i riket.

Nyföretagandet i Västmanland är också asymmetriskt. De flesta nya företag startas inom tjänsteorienterade branscher med låga inträdesbarriärer, såsom detaljhandel, enklare tjänster och byggrelaterade verksamheter, som ofta har begränsad potential för snabb produktivitets- och exporttillväxt. Däremot är det relativt ovanligt med nya teknikstartup-företag i länet (t.ex. inom IT, avancerad teknik eller nya industrikoncept), vilket begränsar förnyelsen av den industriella basen på lång sikt.

Kompetens- och utbildningsstrukturen speglar länets industriella profil. Västmanland har en stark kompetensbas inom teknik, produktion, metall, energi och automation, men en mindre koncentration av högutbildad arbetskraft inom vissa kunskapsintensiva tjänstebranscher som IT, finans och avancerade företagstjänster. Det innebär att länets kvalificerade kompetens i hög grad är kopplad till industrins behov och värdekedjor. För framtida konkurrenskraft blir det därför viktigt att både vidareutveckla den industriella kompetensbasen och stärka samspelet med tekniknära och kunskapsintensiva tjänster.

Slutsatser och reflektioner, forts.

Jämfört med exempelvis Uppsala och Örebro har Västmanland en tydligare tyngdpunkt i industriella och produktionsnära kompetenser, medan vissa kunskapsintensiva tjänstebanscher har en mer begränsad omfattning. Det gäller bland annat delar av IT, avancerade företagstjänster och andra tjänster där efterfrågan ofta är stark i större universitets- och storstadsregioner.

SCB:s prognoser mot 2040 pekar samtidigt på att kompetensförsörjningen blir en central fråga för länets långsiktiga utveckling. De största obalanserna väntas inom flera gymnasiala yrkesutbildningar, särskilt kopplade till industri, bygg, el, automation, vård och omsorg. Samtidigt ökar efterfrågan på ingenjörer och annan specialistkompetens som är viktig för teknisk utveckling, digitalisering och industriell omställning.

Detta innebär att Västmanland står inför en dubbel kompetensutmaning. Länet behöver både säkra den yrkesutbildade arbetskraft som krävs för drift, produktion och välfärd, och samtidigt stärka tillgången till kvalificerad kompetens inom teknik, digitalisering och kunskapsintensiva tjänster. Frågan handlar därför inte enbart om fler utbildade, utan om rätt kombination av praktisk, teknisk och akademisk kompetens.

Länets FoU- och innovationsprofil är starkt kopplad till näringslivet och särskilt till större teknik- och industriföretag. Det är en viktig styrka, eftersom den bidrar till produktivitet, teknikutveckling och internationell konkurrenskraft. Samtidigt innebär koncentrationen att spridningen till bredare tjänstemiljöer, mindre företag och nya affärsmodeller blir en viktig utvecklingsfråga framåt.

Sammantaget framträder en konkurrenskraftsprofil där Västmanland har tydliga styrkor inom avancerad industri, teknik och produktion, men där den långsiktiga utvecklingskraften påverkas av hur väl länet kan bredda och förnya sin kompetensbas. En central uppgift blir därför att vidareutveckla de industriella styrkeområdena, samtidigt som samspelet med teknisknära tjänster, utbildningsaktörer och lokala innovationsmiljöer stärks.

Västmanlands konkurrenskraftsprofil – huvudsakliga insikter:

- Stark industribaserad ekonomi: Länet har en tydlig industriell profil med tyngdpunkt i teknikintensiva branscher som metallindustri, elektrifierings- och elkraftteknik samt maskinindustri. Dessa branscher utgör en viktig grund för länets produktivitet, export och tekniska kompetens.
- Mogna men fortsatt viktiga industribranscher: Flera av länets centrala industribranscher har haft en svagare tillväxt än motsvarande branscher nationellt. Det innebär inte att de minskar i betydelse, men visar att fortsatt förnyelse, investeringar och kompetensutveckling är avgörande för att behålla konkurrenskraften.
- Tjänstesektor med stark koppling till industrin: Västmanlands tjänstesektor har betydande inslag av handel, logistik, bemanning och industrinära tjänster. Samtidigt är vissa snabbväxande kunskapsintensiva tjänster, exempelvis IT och avancerade företagstjänster, mindre framträdande än i flera jämförbara län.
- Export med tydlig industriell tyngd: Exporten är stark inom teknik- och industrirelaterade verksamheter, men koncentrerad till ett begränsat antal större företag och produktområden. Det ger hög exportkapacitet, men innebär också att länets exportutveckling blir känslig för förändringar i några få branscher och värdekedjor.
- Kompetensförsörjning som nyckelfråga: Västmanland har en stark kompetensbas inom industriella yrken, teknik och produktion. Samtidigt pekar prognoserna på behov av både yrkesutbildad arbetskraft och specialistkompetens inom teknik, välfärd och kunskapsintensiva tjänster.
- FoU och förnyelse med industriell tyngdpunkt: Länet har betydande FoU-kapacitet i delar av näringslivet, särskilt inom större teknik- och industriföretag. För att stärka den långsiktiga förnyelseförmågan blir det viktigt att koppla denna innovationskraft tydligare till mindre företag, utbildningsmiljöer, digitala tjänster och nya affärsmodeller.

Strategiska utmaningar

Analysen pekar på tre övergripande strategiska utmaningar som präglar Västmanlands långsiktiga utvecklingskraft:

1. Ökande gap mellan industriell styrka och tjänsteekonomins struktur: Analysen visar att Västmanland har en globalt konkurrenskraftig och produktiv tillverkningsbas inom metallindustri, elapparatur/energiteknik och maskinindustri, som fortsatt utgör länets ekonomiska kärna. Samtidigt har dessa teknikintensiva industribranscher haft lägre tillväxt än motsvarande branscher nationellt under senaste decenniet. Tjänstesektorn växer i Västmanland, men främst inom handel, bemanning och logistik – branscher med lägre produktivitet utveckling och utbildningsnivå. Däremot är länet underrepresenterat i de kunskapsintensiva tjänstebranscherna (som IT, finansiella tjänster, media och telekom) som drivit på den nationella tillväxten. Därmed uppstår ett strukturellt glapp: Västmanlands tjänsteekonomi, hittills koncentrerad kring bredare, arbetsintensiva segment, förstärker i begränsad utsträckning sin högproduktiva industrisector eller genererar nya kunskapsintensiva verksamheter.

2. Kompetensförsörjningens asymmetri – både brist på bas och spets: Länet står inför betydande kompetensbrister på bred front i yrkesutbildningar och inom vissa högt specialiserade områden. SCB:s prognoser indikerar att fram till 2040 riskerar underskottet på gymnasialt yrkesutbildade inom industri, bygg, VVS, el/automation och liknande områden att förvärras. Samtidigt ökar efterfrågan på ingenjörer och annan högspecialiserad arbetskraft i takt med att nya teknologier och produktionsmetoder införs i industrin. Regionens utbildningssystem har svårt att uppfylla båda dessa behov samtidigt, vilket skapar ett dubbelt kompetenstryck. Det riskerar att hämma både industrins omställningsförmåga – utan tillräckligt inflöde av tekniker och ingenjörer – och tjänstesektorers utveckling som kräver högkvalificerad arbetskraft (t.ex. inom IT och avancerade företagstjänster).

3. FoU-förmåga utan full regional hävstång: Västmanland rymmer flertalet företag med betydande FoU-investeringar och teknisk innovationsförmåga, bland annat inom automation, energiteknik och industrielektronik – områden där regionens industriföretag är tongivande nationellt. Men spridningseffekterna av denna FoU i den bredare regionala ekonomin är begränsade. Regionens innovationsmiljö är inte fullt sammanhållen: det saknas integration mellan industrins FoU och lokala tjänste- och utbildningsmiljöer som skulle kunna ge upphov till ny kunskapsintensiv produktion utanför industrins kärna. Med andra ord har Västmanland stark teknisk kompetens hos sina stora industriföretag, men denna potential omsätts inte i en dynamisk "kringekonomi" av nya innovativa tjänsteföretag och diversifierade produkter.

Dessa utmaningar hänger nära samman: Den smala tjänstestrukturen försvårar kompetensattraktion och bromsar spridning av tekniska innovationer, kompetensbrister hämmar både industriell förnyelse och framväxten av nya kunskapsbranscher, och begränsad samverkan i innovationssystemet försvårar industri/tjänste-synergier. Utmaningarna behöver hanteras integrerat för att förstärka Västmanlands långsiktiga utvecklingskraft.

Rekommendationer

- **Säkra kompetensbasen i nyckelbranscher:** Prioritera de utbildningsområden där SCB pekar på störst framtida obalanser, särskilt industriteknik, bygg, VVS/energi, el/automation samt vård och omsorg. En stabil tillgång till yrkesutbildad arbetskraft är en grundförutsättning för både industrins utveckling, välfärdens kompetensförsörjning och länets långsiktiga omställningsförmåga.
- **Utveckla tjänster som stärker industrins värdekedjor:** Insatser för tjänstesektorn bör i första hand riktas mot de områden där Västmanlands industri redan skapar efterfrågan. Det gäller exempelvis teknikkonsulttjänster, produktionsnära IT, automationslösningar, avancerad drift och underhåll samt energi- och klimatteknik. Syftet bör vara att stärka samspelet mellan industri och tjänster, snarare än att bredda tjänstesektorn generellt.
- **Knyt företagens FoU närmare regionala utvecklingsmiljöer:** Västmanland har en stark industriell FoU-bas, men innovationskraften behöver i högre grad kopplas till utbildningsaktörer, mindre företag och lokala innovationsmiljöer. Regionala insatser bör därför fokusera på områden där länet redan har teknisk kapacitet och företagsanknytning, exempelvis automation, energisystem, industrielektronik och cirkulära industriella processer.
- **Rikta omställningsstöd till branscher med störst behov:** Omställnings- och affärsutvecklingsinsatser bör prioriteras där sårbarheten är störst, exempelvis i branscher med hög prispress, låg utbildningsnivå eller svag produktivitetsutveckling. Stödet bör vara selektivt och behovsstyrt, snarare än utformat som breda generella branschprogram.

Samlad strategisk bedömning

De rekommenderade insatserna bör ses som delar av en sammanhängande strategi. Västmanlands framtida konkurrenskraft avgörs inte enbart av att stärka enskilda branscher, utan av hur väl länet förmår koppla samman industriell kompetens, tjänsteutveckling, utbildning och innovation.

En första prioritet är att säkra den kompetensbas som bär upp länets industriella och offentliga kärnverksamheter. Utan tillgång till yrkesutbildad arbetskraft, tekniker, ingenjörer och välfärdskompetens riskerar både industrins omställning och den regionala serviceförsörjningen att bromsas.

En andra prioritet är att använda industrins styrka som hävstång för bredare förnyelse. Det innebär att tjänsteutveckling, digitalisering och innovationsinsatser bör knytas närmare de områden där Västmanland redan har starka företag och teknisk kapacitet. På så sätt kan nya värdekedjor växa fram i gränssnittet mellan produktion, teknik och tjänster.

En tredje prioritet är att arbeta mer selektivt med omställning. Alla branscher har inte samma behov och alla insatser ger inte samma effekt. Regionala resurser bör därför riktas mot de områden där kombinationen av betydelse för sysselsättning, omställningsbehov och utvecklingspotential är som störst.

Sammantaget innebär detta att Västmanlands utvecklingsstrategi bör bygga på att vidareutveckla länets industriella styrkor, samtidigt som kompetensbasen breddas och kopplingarna till teknisknära tjänster och innovationsmiljöer stärks. Målet är inte att ersätta den industriella profilen, utan att göra den mer robust, kunskapsintensiv och anpassad till framtida värdeskapande.

5. Metoder och datakällor

Metoder och datakällor

Statistiska källor

Analysen bygger huvudsakligen på registerbaserad statistik från SCB, kompletterad med uppgifter från Tillväxtanalys, Kommerskollegium, Bolagsverket samt Dun & Bradstreet. Dessa källor används för att beskriva näringslivets struktur, sysselsättning, företagsdynamik, pendling, export och FoU-verksamhet.

Regional och nationell jämförelsestatistik

För jämförelser med riket och övriga län i Östra Mellansverige används konsekvent samma datakällor och definitioner, för att säkerställa jämförbarhet över tid och mellan regioner.

Metodiska utgångspunkter

Sysselsättningsbaserad analys

Näringslivets struktur och utveckling analyseras huvudsakligen utifrån antal sysselsatta efter bransch och kommun. Detta innebär att fokus ligger på arbetsmarknadens faktiska omfattning och förändring, snarare än på företagens omsättning eller förädlingsvärde på lokal nivå.

Arbetsställe snarare än företag

Där det är relevant analyseras arbetsställen i stället för juridiska företag, för att bättre spegla den geografiska fördelningen av jobb och näringsverksamhet inom länet.

Funktionella samband framför administrativa gränser

I analyser av pendling och arbetsmarknad används kommunnivå och SCB:s indelning av lokala arbetsmarknader. Syftet är att belysa hur arbetsmarknaden fungerar i praktiken, snarare än att beskriva varje kommun som en isolerad enhet.

Cirkulär ekonomi och grön omställning

Analysen av cirkulär ekonomi bygger på SCB:s avgränsning av cirkulära branscher enligt SNI-klassificering. Detta innebär att statistiken främst fångar etablerade verksamheter inom reparation, återvinning och avfallshantering. Mer indirekta eller integrerade cirkulära affärsmodeller inom exempelvis tillverkningsindustri och bygg fångas endast i begränsad utsträckning i tillgänglig statistik.

Tidsserier och eftersläpning

För flera statistikområden finns en viss eftersläpning i tillgängliga data, särskilt för FoU, export och företagsdemografi. De senaste åren bör därför tolkas med viss försiktighet, särskilt vid kortsiktiga jämförelser.

Små tal och procentuell utveckling

I mindre kommuner och smala branscher kan procentuella förändringar bli stora trots små absoluta förändringar. Resultaten bör därför tolkas i kombination med nivåer och strukturell betydelse.

Metoder och datakällor, forts.

Regional exportstatistik och företagsbaserad exportinformation

Den regionala varuexportstatistiken från Kommerskollegium bygger på modellskattningar, där nationella handelsflöden fördelas regionalt med hjälp av registerdata och strukturella antaganden. Uppgifterna ger en samlad och jämförbar bild av exportens storlek och utveckling på länsnivå, men ska inte tolkas som direkta observationer av faktiska varuflöden från enskilda företag eller arbetsställen.

Den företagsbaserade exportinformationen från Dun & Bradstreet avser i stället om företag är markerade som exportörer, vilket indikerar att företagen bedriver internationell handel, men inte säger något om exportens omfattning, värde eller geografiska fördelning. Uppgifterna används därför i rapporten för att belysa näringslivets exportbredd och struktur, snarare än exportvolymen.